SOYUT

aylık edebiyat dergisi / haziran 1974 / sayı 71 / 10 lira

müstehcen özel sayısı

DEMİR ÖZLÜ — FERİT EDGÜ — TONGUÇ — AFŞAR TİMUÇİN
GIOVANNI SCOGNAMILLO — GÜNEL ALTINTAŞ — ORHAN DURU
PROF. ÖZTEKİN TOSUN — AV. HALİT ÇELENK
BERİN TAŞAN — İSMET KEMAL — DOĞAN GÖRSEV
ATTİLÂ İLHAN — CATULLUS — GÜNGÖR ÖNER VARINLIOĞLU
DR. HAYDAN DÜMEN — MERCİMEK AHMED
ATİLLÂ ÖZKIRIMLI — WILHELM REICH — BERTAN ONARAN
SALÂH BİRSEL — MEHMET RİFAT

SOYUT

DEMİR ÖZLÜ
FERİD EDGÜ
TONGUÇ
AFŞAR TİMUÇİN
GIOVANNI SCOGNAMILLO
GÜNEL ALTINTAŞ
ORHAN DURU
Prof. Dr. ÖZTEKİN TOSUN
Av. HALİT ÇELENK
BERİN TAŞAN
İSMET KEMAL
DOĞAN GÖRSEV
ATTİLÂ İLHAN
CATULLUS
GÜNGÖR ÖNER VARINLIOĞLU
Dr. HAYDAR DÜMEN
MERCİMEK AHMED
ATİLLÂ ÖZKIRIMLI
WILHELM REICH
BERTAN ONARAN
SALÂH BİRSEL
MEHMET RİFAT

●

SAYI : 71
HAZİRAN 1974
10 LİRA

demir özlü

•

müstehcen, cinsellik, özgürleşme

Elbette sanat yapıtının "müstehcen" olduğu öne sürülemez. "Müstehcen"i aramak gerekiyorsa, sanatsal yaratışın dışında aramak gerekir. Demokrasiye yönelmek isteyen bir yönetim de böyle yapmalıdır bunu. Bugün cinsel sömürü, emperyalist kapitalizmin bir "ihraç" ürünüdür. Ekonomik olarak kendisine bağlı kaldığı ülkeleri, askeri üs olarak kullanmak istediği ülkeleri, emperyalist güç bireysel ahlâk, hatta fizyolojik ahlâk alanında toplumca çökertmek istediği için, cinsellik konusunda da sömürüyü yöneltmiştir .bu ülkelere. Emperyalizm için önemli olan, kendisine bağlı tutmak istediği ülkelerdeki halkların, içinde bulundukları, onları çevreleyen somut gerçeklerden uzaklaşmasıdır. İnsanların —kendi ülkesindeki yönetilenlerin de— bilinç-altlarına, gündelik gerçeklerin dışında büyük, derin mitoslar, imgeler yerleştirmek ister; öyle ki, bu propogandaya maruz kalan insanlarda, gerçeklerden uzaklaştırıcı, bu tür idealizmin en bayağı, en yalınkat figürleri **ardına düşmek,** gerçekten düşmek mümkün değilse bile, bu güdünün bir davranış, düşünüş biçimi halini alması, bir yönseme durumuna gelsin.

Emperyalizm bunu sinemasıyla, birtakım yayınlarıyla, bazı gazetelerdeki etkileriyle zaten uzun yıllardır yapmaktadır. Bazı ölçülerde de başarıya ulaşmıştır. Etkinlik gücü büyük propaganda araçlarını bu yolda kullanmaktadır. Bu propagandanın sonucu, toplumun bazı kesimlerinde, bazı bireylerin biliçlerine yerleştirmiştir imgelerini, figürlerini. Bazı kişiler için bilinçsiz davranış biçimlerini almıştır, bu imgelerden hareketle düşünmek, davranmak, gündelik yaşamını sürdürmek.

Türk toplumunda 1950 sonrasında daha da güçlenen bu emperyalist, kamuya bildirmeye, tanıtmaya değgin (publicitaire) propaganda

1960 yılına yaklaşılan dönemlerde, çok büyük bir yaygınlıkla toplumu kaplamıştı. Ancak bir avuç aydınla, ekonomik düzeyi bu yayınlarla ilgi kurmaya elverişli olmayan bir çok köylü kesimleri ile halk kesimleri kendini koruyabilmiştir bu tür propagandadan. 1960 sonrasında da, bilinçli bir biçimde, bazı gazetelerle, bazı yayınlar aracılığıyla yürütülmüştür bu propaganda.

İşte cinsel duygulanımı da yolundan saptırmak isteyen, onu gündelik gerçeğinden koparmakla, cinsel güdüyü taşıyan insanı da gündelik somut gerçeğinden koparmak isteyen propaganda bu emperyalist kültür politikasının bir parçasından başka bir şey değildir. 1960 sonrasında, yurdumuz gençliğinin birçok kesimleri, doğru düşünce yayınları aracılığıyla kurtulmuşlardır bu propagandadan. Türk toplumunun daha ileri aşamaya yönelmesinde de katkısı olanlar bu tür yabancılaşmalardan kurtulmuş olan topluluklardır.

Bu emperyalist propagandanın güçsüzlüğü ileri sürülemez, bu yüzden de böyle güçlü bir propagandanın olduğu toplumlarda kişiler bir ölçüde bilinçsiz olarak ister istemez bunun etkisinde kalırlar. Amaç, kişilerde bir kişilik bölünmesi yaratmaktır: gündelik gerçekleri içindeki insanla, bilinç-altına yerleştirilmiş, idealist görüntülerin itişiyle davranan, sürüklenen ya da ona göre düşünen, düşüncesinde o görüntülerden bir katkı bulunan insan. Bu bakımdan özgürlüğünü düşünsel alanda korumak isteyen insan, ikidebir bu durumu gözden geçirmek, kendini en derin yönsemelerine değin eleştiriden geçirmek zorundadır. Çünkü kapitalist dünyanın küçük yabancılaştırıcı (şizofreni yaratıcı da diyebiliriz) mitosları, figürleri, kişinin zihnine bilinçsiz anlarda da yerleşme yollarını bulmuşlardır.

Bugün **'reklâm'** alanında da görüldüğü gibi, tümüyle insanı öz gerçeğinden, öz isterlerinden, somut gerçeklerinden uzaklaştırıp, gene somut, saçma, yalancı bir alana sürüklemek isteyen her alana yayılmış, temeli tüketim kapitalizminin çıkarlarına bağlı, kapitalist tekeller karşısında kişiyi güçsüz bırakmayı amaçlıyan, hayal kırıklığı, yenilmişlik, kapitalist değişmenin, —ürünlerin durmadan değiştirilmesidir bu —karşısında kişiye güçsüzlüğünün propagandasını yapan, onun bir **hiç**, yaşamının da yalancı olduğunu kanıtlamak isteyen bir propagandadır bu.

Bu bakımdan müstehcendir diye, savcılar ya da devlet güçleri eliyle bazı sanat yapıtlarını kovuşturacak, sanatsal yaratımın bir parçası olan bu alana el uzatacak yerde, emperyalist kültürün, cinsel yozlaşmanın da propaganda taşıyan, tüketim ruhuna bağlı —insan tüketimi de dahildir buna (foto-romanlara bakınız: insan tüketiminin propagandasını yapan yayınlardır bunlar; kimse kimseyle anlaşamaz,

evlenenler çok geçmeden yanıldıklarını anlarlar, evli kızın aslında başka bir sevgilisi vardır, erkeği, geçmişin derinliklerinden gelen başka bir kadın saf kızın elinden alır ve insanlar foto-romanlarda birbirlerine sonsuz olarak eziyet ederler, birbirlerini tüketir, sıfıra indirger dururlar, kapitalist - emperyalizmin savaşçı ruhunun büyük yansımaları görünür foto - romanlarda) — emperyalist kültür ürünlerine karşı savaş açmalıyız. Doğrusu budur.

Elbette sanat yapıtlarının, toplum töresini sarsıp sarsmadığını gene sanatçılar saptayabilir. Ama temelde, sanatsal bir değer taşıyorsa, insanın dünyaya bakışına yeni derinlikler, (isterse cinsel alanda olsun) getireceği için de asla suçla, suçlulukla ilişkili görülemez.

Toplumun, cinsel davranış karşısındaki durumunu belirliyen nedir? Çok yalın, ama doğru bir deyimlendirmeyle, üretim biçimleridir, buna bağlı olarak da üretim ilişkileridir, toplumun cinsel davranış karşısındaki durumunu belirleyen. Tarih içinde de, toplulukların bağlı oldukları üretim biçimlerine, üretim gereksinmelerine göre de cinsel davranış karşısındaki anlayışları değişik olmuştur. Çok eski çağlardan kalma, Hind tapınaklarının üzerlerinde, sanat tarihi kitaplarında, cinsel ilişki kabartmaları, heykelleri görüyoruz, hem de fevkalâde cinsel heyecan yaratıcı bir biçimde... Tarıma dayalı, nüfus artışını öngören topluluklardır bunlar. Belki, kent ticaret düzeni bunları ayıp sayar da, o heykelleri ortadan kaldırır, ya da üzerlerini örter. Ama artık tarihin başka bir aşamasındayız: elbette bizim ahlâkımızı salt içinde bulunduğumuz ekonomik ilişkiler belirlemeyecek. Artık kapalı, birbirinden habersiz topluluklar halinde yaşamıyorlar insanlar. Bütün toplulukların birbirlerinden kültür alışverişi var. Bu bakımdan içinde bulunulan koşulların nesnel bir gözle eleştirisi de yapılabilir, o koşulların üstüne de çıkılabilir. Çünkü çağımızda artık bütün insan toplulukları birbirine bağlıdır, evrensel bir kültür aktüalize olmaktadır. Öte yandan da, insan tarihinin birçok dönemi de aydınlanmıştır artık. Bu bakımdan, bizde, hâlâ bazı kesimlerde, bazı topluluklarda, tarihin daha geri ekonomik biçimleri yaşıyor olsa dahi, onların politik görüşleri yurt yönetimine yansıyor olsa dahi, bu görüşlerin üstüne çıkabiliriz. Bu görüşlerin üzerine çıkmak her aydının görevidir. Ahlâkın kaynağını hâlâ dinde arayan aydınlar varsa da, onların da görevidir bu kendiliğinden verilerin üzerine çıkmak. Tersi davranış gerçekçilikten uzak kalır, ilerlemeye de katkıda bulunmaz.

Belki din de, bazı ekonomik biçimlerin, bireysel ya da toplumsal alanda görünüşlerinden başka birşey değildir. Ahlâkı yaratan, kural-

larını belirleyen üretim biçimleridir. Ama doğduğu anda hemen üst - yapı katına sıçrayan ahlâksal ilkelerin değişimi, belki, her zaman üretim biçimlerinin değişimi kadar hızlı olmaz. Ahlâkın cinsiyetle bir bağlantısı olduğuna inanmıyorum. Gündelik dedikoduda ahlâkla cinsiyet birmiş gibi gösteriliyor. Öte yandan da cinsellik alanında tam tersi yapılıyor, ya da yapmaya can atılıyor. Ahlâksal davranış, artık çağımızda tümüyle toplumsal olmuştur. Artık ahlâksal açıdan insanları topluma verdikleri ve vermedikleriyle yargılayabiliriz. Ahlâksal davranışı kişilerin, taşıdıkları toplumsal bilinçle yargılayabiliriz, bu toplumsal bilincin davranışlara yansımasıyla yargılayabiliriz. Bunun ötesindeki, yarı geri, bir ahlâk anlayışıdır, ya da bencil, kapitalist ahlâk anlayışıdır.

Kapitalizmin yeni doğuş dönemlerinde nasıl bencillik, yarışma, çıkarcılık, o görüşe bağlı düşünürlerce ahlâksal nitelikler gibi övülüyorsa, iğretileme yoluyla bu duyguları körükleyici edebiyat yapıtları yazılıyorsa, bu gün 'de ahlâkı bir üreticiler, çalışanlar, dayanışma göstererek, tarih sahnesine çıkan ilerici sınıflar ahlâkının dışında, başka bir yerde, bulamayız.

Cinselliğin ortaya çıkarılmasına gelince...

Yalın bir gözle bakarsak, bu konuda, toplumumuzda, kapalı ekonomik köy toplulukları, feodal, küçük sanatlar, küçük burjuva köylü, küçük burjuva kentli, burjuva... vb. gibi çeşitli ahlâk anlayışları yanyana yaşamaktadır. Ahlâk olgusu, üst yapı ürünü olduğu için, daha da uzun süre kalıcıdır. Bu yüzden toplumumuzda yaşayan çok daha önceye de uzanan arkaik ahlâk anlayışları da yaşamaktadır. Bu arada, sayıca çok olmayan ama toplumsal etkinliği oldukça güçlü olan, bağımsız aydınlarla ilgili ahlâk anlayışları, bireysel eğilimler taşıyan ya da tümüyle sosyalistleşmiş ahlâk anlayışları, gittikçe bütünsel bir sınıf olarak yükselen, nitelikçe, nicelikce etkinliği artan işçi sınıfı içinde yeşeren ahlâk anlayışları vardır. Bunların tümü, tek tek olaylar önünde, ya da topluca her an yaşarlık içindedirler. Bu yüzden cinsiyet olgusuna, cinsel davranışa çeşitli anlayışlar açısından bakılmaktadır yurdumuzda. Yazar ya da sanatçı bütün bu anlayışlarla ilgilenebilir, bu anlayışların yapısını da ortaya çıkarabilir. Hepsinin aşılması gerektiği gibi, idealist ya da öncü saydığı bir anlayışı da öne sürebilir. Nihayet bu onun anlayışı ile belirlidir, görüşü de eleştiriye açıktır. Cinsiyet sorunu insanın temel yönsemelerinden birini değimlediği gibi, bir açıdan da 'insan özgürlüğü' sorunu olarak görülmektedir çağımızda.

İnsanı bağıtlayan, onun karşısına yasaklamalar çıkaran, temel

yönsemelerinden en köklü biri önünde onu doyumsuzluklara, sapmalara iten, yolundan çıkaran bir çok ahlâksal duvarla da karşılaşıyor bireyler bu konuda. Toplumsal varlık olarak verimliliğe —bu sorunun bir ölçüde çözülüşüyle— yönelebildikleri gibi, verimsizliğe, sapmaya, tükenmeye, insan olarak yeteneklerini yitirmeye de yönelebiliyorlar bu konudaki toplumun gerici mülkiyet anlayışlarına bağlı yasaklarla karşılaşa karşılaşa. Fuhuş kurumu örneğin, toplumun en eski, en geri mülkiyet anlayışlarının toplandığı bir sorunlar yumağıdır. Bu sorun çözümlenmek istenmiyor, bu mülkiyet düzeni içinde çözümlenemiyeceği biliniyor. Ama açıktır ki bir toplumda fuhuş kurumu varsa, bu kurum o toplumdaki geri mülkiyet anlayışlarının bir demeti olduğu için, o toplumdaki öteki, düzene - dayalı kadın - erkek ilişkileri içinde de mutlaka fuhuş kurumunun ahlâksal uzantıları yaşıyordur. Düzene - dayalı ilişkileri diyorum: burjuva evliliği tabii, doğal bir fuhuş öğesi taşır, toplumun geri mülkiyet anlayışına da uygundur. Bu bakımdan, cinsiyet konusundaki ahlâkı da, burjuva mülkiyet kurumları uzantısında değil de, onun dışında arayan kişiler daha yüce bir ahlâkın ardında olan **öncülerdir**.

Tarih boyunca cinsiyet anlayışları hep mülkiyet ilişkilerine yaslanan anlayışlar olarak,kalın çizgileriyle,belirgin olmuşlardır. Bu konudaki geleneklere, yerleşmiş gerici inançlara, kişiyi köleleştiren kurallara başkaldırmak, sorunun doğasını ortaya çıkarmak gereklidir, ama, toplumun temel alt yapısı —mülkiyet düzeni— değişmeksizin, bu konuda da önemli bir aşamaya ulaşılamıyacağı bellidir. Başarılar salt bireysel, geçici ayrıntıda kalır.

Cinsel anlayışla davranış konusunda, büyük, ileriye dönük, özgürleştirici değişimler, büyük toplumsal devrimler gelirler. Bunun bilincinde olmak, başkaldırıyı bireysel alanda gerçekleştirirken (dahi) bu bilinci taşımak gerekmektedir. Cinsiyet konusunda yasaklar, tabular, engeller yumağı toplumun gerici mülkiyet anlayışından kaynaklandığı, hatta daha da eskiye uzanarak, artık ölmüş olan, çok eski mülkiyet, üretim... anlayışlarının da kalıntılarını taşıdığı için bu konuya yaklaşan eleştirel anlayış, tarihsel materiyalist eleştirel anlayış olmak zorundadır. Ama yazara, ya da sanatçıya gelince; yazar ya da sanatçı, elbette çeşitli bakış açılarından çözmek zorundadır bu yumağı... Bazı yazarlar için salt bu konudaki nihilist bir yaklaşım yazarlıklarının kaynağı olmuştur. Sanatçının, ayrıca da yazarın en doğal hakkıdır bu... Bu konuyu deşmek, bu konunun özünü ortaya çıkarmak, bu konudaki arkaik anlayışların kaynağını bulmak, burjuva ahlâk anlayışlarının gerici ve sahte içerilerini gözönüne sermek, insanların dünyasında, insanları mutlu 'bütünsel insan' olmalarını ön-

leyen tarihsel, toplumsal, ekonomik ilişkilerin, ahlâksal, cinselliğe değgin yanlarını da açımlamak... Bütün bunları yaparken estetik biçimler bulmak. En tabii bir haktır bu, yazarın toplumsal eleştirisinin bir alandaki görünüşüdür.

Bu konuda konacak yasal ya da yargısal yasaklamalar, doğrudan doğruya, düşünce özgürlüğüne konu olan yasaklar olacaklardır sanat özgürlüğünün, yaratma, düşüncelerini sözle, yazıyla, resimle ya da herhangi bir araçla ifade etme özgürlüğünün özünü ortadan kaldıracaklardır.

En yalın bir demokrat anlayış dahi, bu konuda tam bir yaratma, eleştirme, tartışma özgürlüğünün kurulmasını amaçlar. Bunun ötesi, bazı arkaik anlayışlarla, aktüalize olan özgürlüğe 'müdahale' anlamını taşır ki, artık insan özgürlüğünün tüm görünüşleri konusundaki mücadeleyi ne yasal önlemeler, ne politik baskılar önleyebilecek durumdadır. Özgürleşme konusunda dünya halkları kararlıdırlar.

ferit edgü

ders notları
(1971 güz dönemi)

I

Yaratma
gerçeği dile getirme
gizliyi açığa vurma istemi
karşı koyulmaz bir istemdir.
Bunun için, en bağnaz
toplumlarda bile
engellenememiştir bu.

İslâm dini, suret'i yasaklamıştır.
Ama yalnız şiirlerde değil,
İslâm'ın tüm mezheplerinde
yaratıcılar, süslemeyi aşmış
suret'i yaratmışlardır.

Türk, İran, Hind minyatürlerinde
en yakası açılmamış
sahnelerin çizimleriyle karşılaşabilirsiniz.
(Bunlar, genellikle bilinmiyorsa eğer
özellikle halktan kaçırılmış oldukları içindir.)

Bunun bir "izah tarzı" vardır:

gerçek olan
yasalar, töreler, dinlerin yasakları
değildir.
Yaşamın içinden fışkıran
gerçeklerdir.
Gerçek hiçbir devirde, hiçbir dönemde
yasaklanamaz.

Yasaklandığını sananlar
alıklardır.

II.

Yaratıcı için
özgürlük diye bir sorun
yoktur.

O her zaman özgürdür.

Kimi yerde, kimi zaman
bu özgürlüğün bedelini öder.
(Ödetenler utansın.)

Kimi zaman
yönetim
onun dokunulmazlığının bilincindedir, ya da göz yumar
(Böylesi toplumlarda ve dönemlerde
gerçeği söylemeyen yaratıcı utansın.)

III

Düşünce özgürlüğünden sözediliyor.
Düşüncenin gerçek özgürlüğü
belli kalıplar içinde
düşünmemektir.

IV

Kuşkusuz
sorumluluğun olmadığı yerde
özgürlük yoktur.
Yaratıcı
"TEHLİKELİ BÖLGE!"lerde
özgürce dolaşırken
yaratıcı gücü
sorumluluğun izlerini bırakır ardında.

V

Bir eser
gerçek olan'dan
bir parçacık taşıyorsa içinde
evrenseldir.

Çünkü evrensel olan
bir tek şey vardır: İnsan gerçeği.

VI

Eski Yunan'da, Roma'da
cinsel aşk
dikkatleri üstüne çekmeyen
günlük bir konuydu.

Eros'u zehirleyen
Tek Tanrılı dinler olmuştur.

VII

Cinsel aşk, çeşitli açılardan ele alınabilir.
Bunlardan ikisi üzerinde

özellikle durmak gerekir:
1° Doğal açıdan
2° Aşkınlık açısından.
Birincisi, maddeci daha doğrusu biyolojik bir yaklaşımdır.
(sevişmenin fiziksel yönleri, işlemleri vb.)
Bu yaklaşımda, haklı olarak kullanılacak sözcük
"çiftleşme"dir.

İkincisi,
birinci açıyı unutmadan
onu da içinde taşıyan
daha engin bir kavramı oluşturur.
Bu yaklaşım, cinsel sevinin
evrensel, giderek kozmik
anlamını ortaya koyma çabasını içerir.

Bu nedenle, bu yaklaşımda
kullanılması gereken sözcük
çiftleşme değil, "TEKLEŞME"dir.

Birbirinin zıddı olan ve olmayan
iki varlığın TEKLEŞMESİ.
"yek vücud" olması.

Bu, yaşama insancıl bir anlam veren
tek edimdir.
Büyük erotik'lerin
büyük bir çoğunluğunda görülen
bir tanrıtanımaz mistik yelin esmesinin nedeni
bu olsa gerek.

VIII

Tasarlayan, düşünen
yaratan güç

sınır nedir bilmez.
Tüm evreni içine alır.

Bu nedenledir ki
yaratıcı güç
tüm baskılar altında
özgür duyar kendini.

IX

Şaşılacak bir durum:
"Ne dilersen yap
ama dört duvarla çevrili odanda"
diyor Yasa Koyucu.
"Ama yaptıklarını yazma."

Yasa Koyucunun bilmediği, ya da işine gelmediği
bir gerçek var:
İnsanoğlu
karanlıkta olup bitenlerin
ya da düş dünyasında düşlenenlerin
ak kâğıtlar üstüne düşen
cesur sözcükleriyle ilerler.

Sözcükler bilinmeyeni bilinene
yaşanan tekil deneyleri
evrensel kılmaya yardımcı olur.

Yasa Koyucu yerinde sayandır.
Yaratıcı ise (karanlıkta bile) ilerleyen.

X

Yaratıcı düşlediğini
her zaman gerçekleştirendir:

yazarak.

XI

"Düşler ve düşünceler için bir zindan!"
Yasa Koyucunun en büyük düşü ve düşüncesi bu olmalı.

XII

Cinsel aşka değin
ahlâk konusunda
Doğulu ve Batılı zorbaların dedikleri:
— Yap ama söyleme.
Oysa yaratıcı yüzyıllar boyu şöyle demiştir:
"—Ya ben öleyim mi söylemeyince?"

XIII

Ekonomik açıdan
toplumsal sınıfların varlığı
bir gerçektir elbet.

Ama insanlar
hangi toplumsal sınıftan olursa olsunlar
ikiye ayrılırlar
1° Hamlar
2° Olgunlar
Toplumsal yaklaşım bu ayırımı yapmaz
ve seslenmek istediği sınıftaki
hamlara ve olgunlara aynı anda
aynı biçimde, ayrı sözcüklerle seslenir.

Ahlâksal yaklaşım
herşeyin, herkese söylenmeyeceğini bilir.

Hamlara herşeyi söylemez.

sağır oldukları için değil
daha kötüsü: her söyleneni yanlış anladıkları için.

Ahlâkçı yaratıcı
saklanacak, söylenmeyecek
hiçbir şeyin olmadığına
inanan kişidir.
Ama sözcüklerini seçer.
Seslendiği kişilere göre ayarlar pusulasını.
Bu onun sorumluluk duygusudur.

XIV

İnsanoğlunun bazı gerçeklerini
hasıraltı etmek sevdasında olan
ahlâkçılar kadar
ahlâksız kişi yoktur.

XV

Yazar
okurunun
kendisini bulmasına
yardımcı olur.
(Çünkü yazarın kendi
kendini bulmak için yazar.)

Bu açıdan bakınca
yazarın salt bir tanık olmasını
anlamıyorum.

Salt tanıklık, ister istemez
"yalancı tanıklık"tır.
sanırım, yasalar bile cezalandırır
yalancı tanıklığı.

Eğer yazar tanıklığı seçiyorsa
aynı zamanda savcılığı, yargıçlığı (gerektiğinde cellatlığı da)
seçmesi gerekir.
Gerçekçilik bunu gerektirir.

XVI

İnanç
türü ne olursa olsun
(dinsel ya da politik)
kendinden başkasına hak tanımıyorsa
tapılan bir inançsa,
düşüncelere tek yön veren bir inançsa
kör değilse bile
mutlak ileri bir astigmattır.

Kör ya da hastalıklı bir gözle
bakılmaması gerekir insana.

XVII

Mevcut ahlâk kurallarını
savunan kişinin elinde
(görülse de görülmese de)
mutlak bir cop vardır.

XVIII

Dünyayı değiştirmeye çalışanlar
biraz da insanı değiştirmeyi düşünseydiler
umutsuzluğun kara rengi
az - buçuk açılırdı

XIX

Kendilerine bakmayan
kendilerini deşmeyen

başkalarını gözlemekle yetinen
yazarlar var.
Benim yazarlarım
kendilerine baktıklarında başkalarını gören
başkalarına baktıklarında
kendilerini kurcalayanlar ve...
..düşlerinde yaşama yer ayıranlardır.

XX

İnsanı yalnızca toplumsal bir varlık
olarak niteleyemeyeceğimiz gibi
bilinçli
yaratıcı vb. bir varlık
olarak da niteleyemeyiz.

İnsan,
toplumsal, ekonomik, bilinçli, yaratıcı
bir varlıktır.
Etten ,kemikten, ilikten, kandan, spermalardan
oluşur.
iyi duyguları (?)
kötü duyguları (?)
bilinci
bilinçsizliği
yaratıcılığı içinde taşır.

İnsan
bilinciyle
yaratıcılığıyla
aştığı gibi kendini
sex'iyle de aşabilir.

XXI

İnsana özgü olan

bilinç ve yaratıcılık
birer gerçekse
(dolayısıyla evrensel ise)
sex de
onun evrensel bağıdır.

XXII

Yeni bir ahlâk
yeni ve daha özgür bir ahlâk yaratmaya
yönelmemiş bir yazar
dünya görüşü ne olursa olsun
eski iplikle
yeni bir kumaş dokumaya çalışıyor demektir.

XXIII

Yaratıcı
içinde yaşadığı düzen ne olursa olsun
karşı koyandır.
Çünkü karşı koyulmayacak bir düzen yoktur.
Ve karşı konulmadığında
o düzen yerinde sayar.

XXIV

Erotizm, Robert Desnos'nun dediği gibi
bireysel bir bilimdir .
Ama onu evrenselden ayıran
kıl payıdır.

XXV

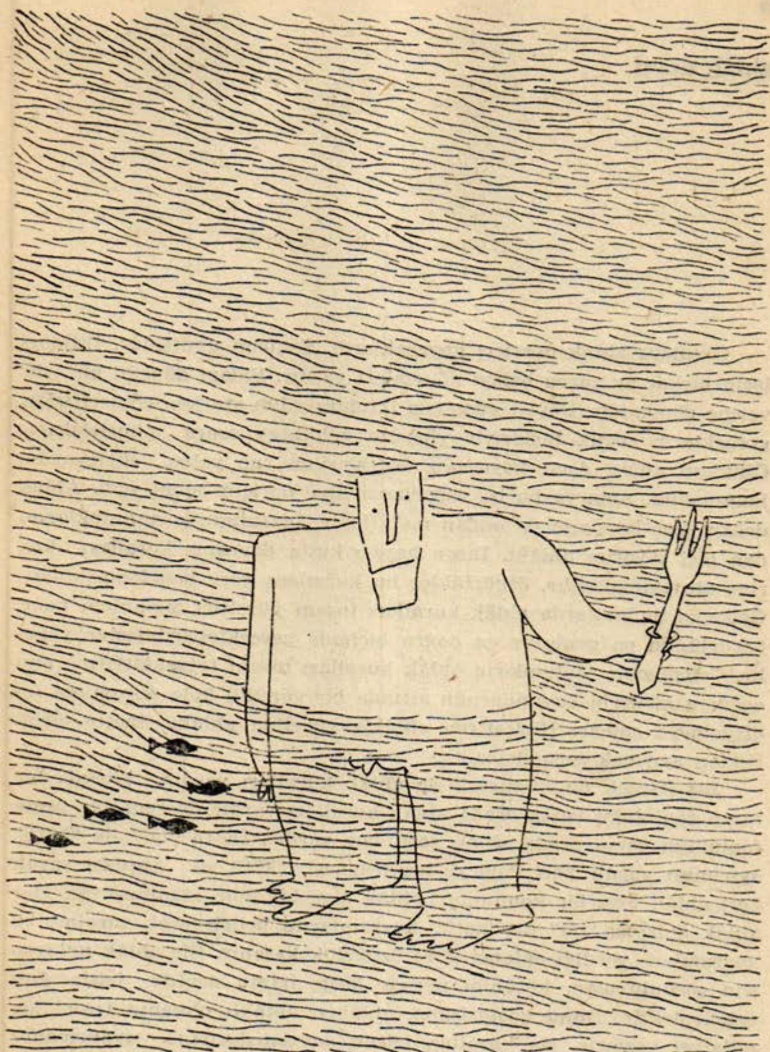
Özellikle cinsel aşkın
ağır bastığı eserlerde
neyin söylendiğine değil

nasıl söylendiğine bakmalı.

XXVI

Bir uzak doğu dininde
sex kavramı kurtarıcı bir kavramdır.
Yogi (erkek seksi)
Yogini (kadın seksi)
sözcükleri
Sen ile Ben kadar rahatlık içinde söylenir.

Bu dinde
sex, karşıt olanların birliğidir.
Yaşamın kaynağıdır.
Bilincin en yüksek noktası olarak görülür.

TONGUÇ

afşar timuçin

•

ahlâk dersi

Okullara ahlâk dersleri koyacaklardı. Sanırım unuttular. İktidarların birkaç ay süren balayı dönemleri vardır. Balayı dönemi bir söz verme dönemidir. Devlet adamları iktidara adım atarken cömerttirler, gerçeklerin soğuk taşlarıyle yüzyüze geldikten sonra cimrileşirler. Okullara ahlâk dersi koyacağız dediklerinde, ne yalan söyleyeyim, inanmadım. Ama ya bu işi yaparlarsa diye de içim içimi yedi. Ahlâk denen şeye karşıyım da ondan mı? Hayır. İnsanlığın zorunluluklarından biri sayarım ahlâkı. İnsan hayatı kesin davranış kuralları üzerine oturtulmaktadır, özgürlükler bu kurallara göre belirlenmektedir. Gelişmiş toplumlarda ahlâk kuralları insanı yüceltici bir anlam taşır, özgürlüğün en geniş ve en doğru biçimde gerçekleştirilmesine yönelir. Gelişmemiş toplumların ahlâk kuralları insanı tutsaklaştırır, onu egemen güçlerin boyunduruğu altında bir gönüllü köle durumuna indirgemeye çalışır. Hiçleştiren ahlâkla yücelten ahlâkı elbette birbirinden ayırmak zorundayız.

Biz istesek de istemesek de ahlâk kuralları vardır. Nerede bir insan topluluğu varsa orada ahlâk kuralları vardır. Nerede bir insan topluluğu varsa orada ahlâk sorunları vardır. İnsan "iyi" ile "kötü" ayırımını yapalı beri, "iyi"yi benimsenesi, "kötü"yü kaçılası sayalı beri ahlâk diye bir konumuuz, ahlâk diye bir bilgi alanımız var. Her ahlâk anlayışı "iyi" ile "kötü" kavramlarını belirleyerek varolur, bu kavramlara verdiği anlama göre özgürlük kazanır. Bir ahlâk anlayışı için zorunlu olan, kötünün nerede bitip, iyinin nerede başladığını belirlemektir. Bunu gösterirken, ahlâkçı, ahlâklı olmanın temel kurallarını yazdırır. Bu kurallar, bütün davranışlarımızı uydurmamız gereken temel yasalar olma eğilimindedirler. İnsanın davranışlarını kurallaştırmayan bir toplum, içinden çıkılmaz bir karmaşanın ege-

men olduğu bir dağınıklık toplumu olurdu.

Dirençli, güvenli, ilkeci, toplumcu, yurtsever, sorumlu insanların yetişebilmesi için genç kuşakların ahlâk denen bilgi alanıyla yüzyüze gelmeleri, içli dışlı olmaları gerekmektedir. Ama, ben, Türkiye'de, ahlâk dersi verebilmek için gerekli bilgiye sahip olan bir öğretmen topluluğunun varlığına inanmıyorum. Ahlâk dersleri için, ahlâk denen bilgi alanının bütün sorunlarını ve evrimini bilen ahlâk öğretmenlerine ihtiyacımız var. Bu öğretmenler, sınıfta, ahlâk denen kuralkoyucu bilgi alanının özelliklerini, zorunluluklarını anlatacaklar, ahlâkın yere ve zamana göre geçirdiği değişimleri evrim kavrayışı içinde verecekler, ahlâk anlayışlarının başlıcalarını genişçe öğretecekler, bu anlayışları karşılaştırmalı bir incelemeye tutacaklar, toplum yapısıyle ahlâk arasındaki ilişkileri araştıracaklar, ahlâkın çağımızda aldığı görünümleri belirleyecekler, ailenin, bireyin, cinselliğin uygulamalı sorunlarını tartışacaklar, bunun için ilkel toplumlardan çağdaş toplumlara kadar bütün toplumlardan canlı örnekler verecekler, sanat eserlerinden açıklayıcı örnekler sunacaklar...

Kim yapacak bunları, edebiyat fakültelerimizin felsefe bölümlerinde başlıbaşına bir ahlâk kürsüsü bile yokken, ahlâk bir üvey evlât gibi alınırken, bir geri kalmış yabancı sayılırken. Sonunda, ahlâk dersleri olacaksa, bu dersler allanıp pullanıp bir güzel nasihat dersi olacak .Anlatacak öğretmenler: Tanrı'yı çok seveceksin; onu saygıyla anacaksın; ananı babanı sayacaksın,baban hırsız da olsa, yurdunu da satsa babandır; zina yapmayacaksın; yalan söylemeyeceksin... Bu nasihatler çocuklarımızın bir kulağından girecek öbür kulağından çıkacak.

Çocukların babalardan daha ahlâklı olduğu bir toplumda nasihatleri kırpıp kırpıp yıldız yaparlar.

(Yeni Ufuklar'dan)

giovanni scognamillo

•

DOĞUDA

Doğu, hiçbir zaman cinsiyeti günah, ayıp ve gizlenecek bir faaliyet olarak saymamıştır. Aksine, Doğu uygarlıkları, Batı'dan çok daha önce, cinsel konular üzerine ilgiyle eğilmiş; kadın - erkek ilişkilerini, özellikle sevişmeyi bir sanat olarak kabul ederek, gerçek bir olgunluk ve ciddiyetle incelemiştir. İran'ın, Arap yarımadasının, Hindistan'ın, Çin ve Japonya'nın klâsik edebiyatı, cinsiyeti konu edinen yeterli (bir bakıma bilimsel) ve gayet açık eserler vermiştir. Bunları yüzyıllar sonrasında keşfeden Batı, "müstehcen" diye nitelendirmiştir. Aslında hiçbiri "Kama Sutra"dan "Chin - Ping - Mei"ye, "Kokulu Bahçe"den "Binbir Gece Masalları"na kadar, Doğu açısından müstehcen değil; doğal ya da bilimsel ve eğiticidir.

Doğu klâsiklerinin en ünlüsü ya "Kama Sutra"dır, ya da "Aşk İlkeleri". 3 - ncü yüzyılda Hint rahibi Mallinaga (Mrillâna) Vatsayayana tarafından yazılan "Kama Sutra", "Upanishads" gibi kutsal ilkelerle öğretilerden meydana gelen geleneklerin bir çeşit derlemesidir. Yalnız Hint edebiyatının tek "aşk kitabı" değildir. "Kama Sutra"; Kukoka'nın "Aşk Sırları"nı, Gunakara'nın "Aşk Işığı"nı, Jyotirisha'nın "Ananga Ranga" (15. yüzyıl) sını bir araya getiren geniş bir edebiyatın Batı'da tanınan en ünlü pratik sevişme el kitabıdır.

Vatsayayana'nın incelemesi, yaşamın başlıca amaçlarından biri olarak gördüğü "Kama"yı (cinsel zevki) ele alır. "Kama", "Dharma" (din ve töre) ve "Arthma" (Zenginlik) kadar, insanın yaşantısını yöneten en yüce kuvvetlerinden biridir. Cinsel zevkin her çeşidini sayan yazar, bu zevkin aranışı, tatmin edilişinin; hiç bir zaman öbür iki amaç ile çatışmaya sebep teşkil etmediğini de belirtmektedir. Batı'nın

müstehcen saydığı —önceki yüzyıla kadar İngiltere'de gizlice yayımlanan— "Kama Sutra", her yönüyle eğitici ve öğretici bir eserdir. Çalışmanın bizler için belki de en şaşırtıcı niteliği, bugün bile cinsel psikolojiye çağdaş ve temel unsurlar getirebilmesidir.

Hindistan'ın geleneksel cinsiyet kavramı "Kama Sutra"da, "An-nga Ranga"da açıklandığı gibi, Çin'in müstehcenliği de "Chin - Ping - Mei"de açıklanır.

Hareketli bir romandır "Chin - Ping - Mei"; hiciv dolu, Apuleius'un tarzında, 16'ncı yüzyıl Çin'in bütün canlılığını taşır. Roman'da aşk serüvenleri birbirini izler, umumhanelerde şenlikler düzenlenir; büyüler yapılır, yaşlı ve soylu hanımlar, delikanlılarla yatıp kalkar. Kocalar aldatılır, sevişme dersleri verilir ve bütün bunlar taşkın bir sevinç içinde gerçekleşir.

Batı, İslâm ülkelerinin aşk yaşamını ilkin, 1850'de Fransızcaya, sonradan 1886'da, Sir Richard Burton tarafından İngilizce'ye çevrilen Şeyh Al-Imam abu Abd-Allah al Nefsavi'nin "Kokulu Bahçe" (16. yüzyıl) siyle keşfeder. "Kokulu Bahçe"; "Kama Sutra"yı andıran bir sevişme kitabıdır, yazarı ,yirmibir durum sıralamakla yetinir ve Hintlilere değinerek "...bir hayli durum tarif etmişlerdir, oysa bunların çoğu zevk vermiyor. Zevkten çok yorgunluk getiriyor" der.

Gerçekte, Şeyh Nefsavi'nin eseri birçok benzeri ve öncüleri olan eğitici - öğretici bir çalışmadır. Müstehcen edebiyat tarihçilerine göre; "Kokulu Bahçe"nin yanı sıra, başka eserler de sayılabilir: Sözgelişi, Ahmet Bin Süleyman'ın "Şehvet Gücüyle Gençleşme Kitabı"; Omar Halebi'nin kuvvet macunlarıyla ilgili araştırması; Muhammet Ali İbn H'azm al Andalusi'nin 10 ncu yüzyılda yazdığı ve Cordoba'da çocukluğunu geçirdiği bir haremin iç yüzünü veren "Risale"si; Celal Ab - din Siyuti'ye ait olduğu sanılan "Birleşme İlminin Açıklanması" gibi.

Kuşkusuz, İslâm dünyasının ve İslâm uygarlığının erişilmez müstehcen şahaseri, şiirselliği, hayal gücü, cinselliği ve taşkınlığıyle kaynaşan "Binbir Gece Masalları"dır. "Binbir Gece Masalları" ,çeşitli Kaynaklardan yararlanan, İran, Hint, Mısır masallarını bir araya getiren bir antolojidir. Cinsiyet, cinsel aşkı her yönüyle kavrayan, değerlendiren, yücelten ve edebiyat tarihinde benzerine rastlanmayan bir antoloji. Fransa'da ilkin Antonie Garland tarafıdan çevrilir "Binbir Gece Masalları" (1704—1712); fakat Garland'ın çevirisi tam değildir, eserin metnini iki yüzyıl sonra Dr. J. C. Mardrus eksiksiz çevirir (1899—1904) ve 16 ciltte toplar.

Batı'da Sade, Doğu'da "Binbir Gece Masalları".. Müstehcen edebiyat tarihi bu iki doruğu aşamamıştır, aşacak gibi de değildir. "Bin-

bir Gece Masalları", en önemlisi, yeni bir kavram getirir; Lo Duca' nın işaret ettiği gibi"... cinsiyet, dinsel tabular veya biyolojik tehlikelerle, yaşamdan ayrılmayıp yaşamın bir yönü oluyor. Her ne kadar Hindistan'da, Çin'de, Japonya'da başka uygarlık şekilleri buna yanaştıysa da bu mucize tekrarlanmış değil. İslâm cinselliğinde insaniyet duygusu, kutsallığa kadar varıp ,utanç kavramını siliyor."

Doğu'nun müstehcen edebiyatı, yüzyıllar boyunca klâsikleriyle yetinir. Batı'da olduğu gibi bu tür edebiyat, yüzyılların geçmesiyle yeni boyutlar kazanamaz, değişimlere uğramaz, kazanacağı yeni boyutlar yoktur çünkü, değişimlere muhtaç da değildir. Herşey anlatılmış, herşey öğretilmiştir; en eksiksiz, kusursuz ayrıntılı şekliyle. Cinsiyet ve cinsel edebiyat konusunda Doğu'nun öğreneceği hiçbir şey yoktur. Batı "Binbir Gece Masalları"nı, "Kama Sutra" ve benzerlerini, "Kokulu Bahçe"yi, Çin ve Japon klâsiklerini keşfedince öğrenci durumuna geçer.

Çin ve Japon klâsikleri, her ne kadar Doğu'nun başkaca müstehcen eserleri kadar bilinmiyorsa da, konuya ayrı bir açı, bir malzeme getirirler. Japonların cinsel anlayışı, en azından destansı şekliyle, evrenbilimsel uçlara kadar uzanır, evrenbilimsel simgeyi, doğal cinsel işlevi iyice birleştirir. "Kojiki" (712) ve "Nihonji" (720) adlı destan antolojilerine göre, Japon adalarının meydana çıkışı, İzangi (Davet Eden Erkek) ile İzanami (Davet Eden Kadın) nın birleşmelerinden oluşur. "Vücudum, vücudun gibi, her tarafta, özellikle bir yerde yayılıyor. Bende fazla olan bu tarafı, sende eksik gibi görünen yere yerleştirsek, iyi olmaz mı? Böylece yeni ülkeler yaratırız" der İzanagi, İzanami'ye...

Kuşkusuz sözü edilen tüm aşk oyunları —ve bu ara serbestçe üzerinde durulan eşcinsellik— bu derece yaratıcı olmuyor. Destanlar bir yana, Japon müstehcen edebiyatı, özellikle 17'nci yüzyıldan sonra yayılır ve en iyi, en ünlü temsilcisini İhara Saikaku'da bulur. "Aşkı Sevei Beş Kadın" adlı hikâye kitabında eşcinselliğe de değinen Saikaku'nun eserleri arasında "Bir Şehvet Kadınının Hayatı", "Bir Şehvet Dostunun Hayatı", "Yüzen Dünyada Şehvet Dansları" ve "Şehvetin Büyük Aynası" en ünlüleri sayılmaktadır.

Daha önce Çin edebiyatının ünlü müstehcen eseri "Chin - Ping Mei"den söz edilmişti. "Chin - Ping - Mei" tek kalmaz Çin edebiyatında (eserin bir de devamı oluyor: "Perdenin Arkasındaki Çiçek Gölgeleri") fakat Ming, döneminin bir çeşit örneği oluyor. Her edebiyatta olduğu gibi, Çin'de de, romanların, hikâyelerin, şiirlerin yanıbaşında eğitici el kitapları sıralanır. Tung - hiuan'ın "Aşk Sanatı" ve "Yatak Odasının El Kitabı", ya da toplumsal eleştiriyi müstehcenlikle

karıştıran denemeleri gibi. 9'uncu yüzyılda yazar Po Kiu'yi "Mutlak Mutluluk Kitabı"nda, bir yandan manastırlarda dönen rezaletleri açıklar, aşk âlemlerini anlatır, öte yandan da kitbaına "Dokuz Durum" diye bir bölüm de ekler.

Doğu'nun müstehcen edebiyat tarihi Batı'ya karşıt olarak kısa sürelidir, ya da bize öyle geliyor. Bunun da bir sebebi var; Doğu'da cinsel edebiyat, şu ya da bu ad altında eserlerini zaten çok eskilerden vermişti; cinsiyetin doğallığını, bazan da kutsallığını belirterek. Batı ise bu konuda, antik çağın özgürlüğünden sonra çok bocalamıştır. Doğa dinsel baskıyı, dinsel tabuları ve günahları tanımamıştır. Tanımış olsaydı, ne "Kama Sutra"yı bir Hint rahibi ve ne de "Düşünceleri" (kadın - erkek ilişkilerine dönük düşünceler tabii) bir Japon rahibi yazabilirdi.

BATIDA

Müstehcen, ya da cinsel edebiyatın tarihi; edebiyatın, belki yazının tarihi kadar eskidir. Yazıdan önce, cinsel sanat örnekleri mağara duvarlarını süsler, kadının cinsel işleri, özellikle kadının cinsel organları ilkel heykelciklerde belirtilir. Sonradan cinsiyet ilkel destanlarda, mitoslarda, ulusal destanlarda, giderek, kutsal kitaplarda yer alır.

Orta Doğu'nun en eski kutsal kitbaı ve Batı uygarlığının temel taşı, "Peygamberler Tarihi" ya da "Eski Ahit" müstehcenliğin bir çeşit ilk kaynağı olur. Onan koitus interuptusu (engellenen cinsel birleşmeyi) uygular. Tamar kayınpederi ile sevişir, fahişe Rahab, Yeşuva'nın casuslarını evinde saklar; Lut'un kızları uykuya dalmış babalarıyla sevişirler; Potikar'ın karısı Hz. Yusuf'u baştan çıkarmayı dener; Hz. Davut, arkadaşının sevgilisine sahip olur; Sodom ve Gomora kentleri cinsel sapıklığın merkezi ve simgesi sayılır; Hz. Süleyman dillere destan olan bir harem kurar, ünlü ve müstehcen bir aşk şiiri yazar; Hz. Musa zoofiliye (hayvanlarla cinsel birleşmeye) karşı ayaklanır. Yüzlerce kutsal sahifenin içinde yüzlerce müstehcen durum, olay ve kişi kaynaşır durur.

"Peygamberler Tarihi" yüzyıllar boyunca oluşan, Orta - Doğu'nun, Mısır'ın çeşitli kaynaklarından yararlanan bileşik bir eserdir. Müstehcen olmaktan çok ,kuşkusuz, uzun bir dönemin cinsel yaşantısını aydınlatan bir belgedir. "Peygamberler Tarihi" sayesinde, Arap yarımadasındaki bedevi toplulukların, Mısır'ın özelliklerini tanımış oluyoruz. Oysa, sözgelişi, eski Mısır'ın aşk edebiyatı üzerine pek az bilgimiz var: Torino Müzesi'nde korunan bir papirüs, oniki sevişme pozisyonu çizmekten başka, müstehcen diyebileceğimiz birkaç şiiri tanıtır bize, o kadar.

Yüzyılların akışı birçok eski kaynakların kaybolmasına yol açmıştır. Cinsel aşka büyük bir önem veren, onu tanrılaştıran Yunan edebiyatından da pek bir şey varmamıştır bize kadar; fakat, uzmanlara göre, ilk sevişme kitapları Yunanlılardan çıkmadır. Batı'da, hatta ünlü fahişelerin Artyanassa'nın, Sisam'lı Filenis'in Elefantis'in eserleridir.

Kalanlar ya da sözü geçenler arasında, Alsifron'un "Mektuplar"ı, seviciliği savunan Luklan'ın "İkili Konuşmalar"ı, Atenaeus'un "Sofra Felsefecileri", Safo'nun şiirleri ve Aristofanes'in sahne oyunları bize bu konuda ilginç bilgiler verebiliyor. Müstehcenlikte, yanılma hariç, Aristofanes'in yeri pek tabii ayrıdır; "Lysistrata"yı, "Kuşlar"ı, "Sulh"u yeniden okuma zahmetine girişenler bunun pekâlâ farkına varacaklardır.

Yunan geleneğinin bütün inceliğiyle coşkunluğu sonradan Roma edebiyatına geçer. Apuleius, daha önce Lukian'ın kullandığı bir konuyu ele alarak, "Altın Eşek"te hem felsefecileri hicveder, hem çeşitli sapıklıkları —bu ara eserde önemli bir yer tutan zoofili'yi— ayrıntılarıyla vrir; Ovidius, M.Ö. 8 yılında İmparator Augustus tarafından yasaklanan, "Sevişme Sanatı"nda pozisyon edebiyatına dönmekle birlikte buna yer yer Eflatun'u hatırlatan, ince bir duygu yumuşak bir aşk katar. Eski Roma edebiyatı taşlamalarda ,özdeyişlerde, şiirlerde müstehcen çağrışımlarla doludur: Petronius Arbiter "Satirikon"da çöken bir toplumun cinsel tutkularını sergiler, Martial özdeyişlerinde soylu Romalı hanımların yaz aylarının sıcağında zararsız yılanlardan nasıl yararlandıklarını anlatır, Suetonius, Jül Sezar'ın eş - cinselliğine değinir. Lucretius bile, "Doğanın Yapısı"ndan, cinsel durumlardan söz eder, Virgilius ve Ovidius yasak aşkları yüceltirler.

Batı'nın antik coşkunluğu son yıllarını yaşamaktadır: "Rüzgâr bir yangını besliyor" der Ovidius: "Rüzgâr, bunu söndürebilir de." Orta Doğu'da, Batı'yı saracak yeni bir din doğar; Hristiyanlık. Hristiyanlığın yayılışı, getirdiği cinsel tabular, ilk kilisenin kadına yüklediği suçlar; cinsel aşka günah damgasını basar. Nietzch'nin sözüyle "Hristiyanlık, Eros'u zehirlemiştir." Artık yüzyıllar boyunca Batı'da cinsiyetin, müstehcenliğin sözü edilmez, edildiğinde ağır suçlanır. Müstehcenliğe en yakın açıklamaları, cadı avına çıkmış papazların ve rahiplerin araştırmalarında bulabiliriz. (Kramer - Sprenger ikilisinin "Cadıların Çekici", 1486)

Baskıya rağmen kilisenin susturmaya yanaşmadığı bir ses yükselir; 1371'de, Venedik'te Giovanni Boccaccio ünlü "Dekameron"u yayınlar. Rönesans'ı hazırlayıp, kadının özgürlüğünü savunur, cinsel

aşk'a eski onurunu yeniden kazandırır.

Rönesans, Reform ve Karşı Reform'la birlikte müstehcen edebiyat dirilir. Soylulara ve kiliseye var gücüyle saldıran Boccaccio'dan esinlenerek Chaucer "Canterbury Hikâyeleri"ni yazar. Fransa Kralı IV. Henry'nin eşi Margueritte De Valois "Eptameron"u derler. 15. yüzyılda, İtalya'da, Gian Francesco Poggio Bracciolini "Şakalar"la müstehcen edebiyatın en ünlü temsilcisi sayılır; Pietro Aretino, Rafael'in öğrencisi Giulio Romano'nun eşsiz sevişme gravürlerinden de yararlanarak, "Düşünceler", "Aşk Kuşkuları" gibi eserlerle kaba müstehcenliğin doruğuna ulaşır. Bu ara sayılı "zevk kadınları" bile kaleme sarılır ve Tullia D'Aragona, bu konudaki bilgisini yansıtan "Aşkın Sonsuzluğu"nu yazar.

Müstehcen yayınlar artık el yazmasından kurtulmuştur; Ovidius'un "Sevişme Sanatı" yüzbin basılır, yeni çağın insanı, bilimsel aşamaların katkısıyla da, büyük bir coşkunlukla cinsiyete yeniden sarılır; adeta yeniden değerlendirir. Böyle bir ortamın içinde Sinibaldus'un "Geneanthropeia"sı cinsel bilimin bir çeşit ilkel temsilcisi olur.

İtalya'nın yanıbaşında Fransa'da, 16 ncı yüzyılın öncüsü Rabelais'nin izinde şehvet dolu hikâyelerini, müstehcen klâsiklerini dizer. Brantome Rahibi Pierre de Bourdeille, "Şehvetli Kadınların Yaşantısı" ile soylularla saraylıların kirli çamaşırlarını, aşk oyunlarını iyice ortaya döker. Daha sonra Mililot, çok daha basit bir okura seslenerek, "Evliliğin Onbeş Mutluluğu" ve "Kızlar Okulu" ile halk tipi müstehcen edebiyata iki örnek verir.

İngiltere, bir Chaucer'le yetinmez; Rochester Kontu John Wilmot'un müstehcen şiirleri ve eşcinselliği savunan "Sodom" (1684) sahne oyunu, kadın yazar Mary Mainley'in "Atalantis" adlı romanı ve özellikle 18 inci yüzyılda, John Cleland'ın büyük yankılar yaraıtp uzun süre yasaklanan "Fanny Hill, Bir Zevk Kadınının Anıları"yla sesini duyurur.

Bu ara Almanya'da pek gerilerde kalmaz. 17 nci yüzyıldan sonra ve Fransa'nın etkisi altında kalarak: Auguste Bohse (Kadın Aşkı; Saray'da Aşk), Johann Gottfried Schnabel (Aşkın Dolambacında Sallanan Şövalye), daha sonra Julius Von Voss ("Edwin Pleasure ya da Oniki Şahane Zifaf Gecesi", "Balayı", Bekâr Bir Kadının İtirafları") Alman zevkinin başlıca temsilcileri oluyorlar.

Müstehcen edebiyat, altın çağını, değeri ve gücü çok sonradan anlaşılan Marki De Sade ve her an çağdaş sayabileceğimiz Casanova ile 18'inci yüzyılla yaşamaya başlar. Sade, çoğu eserlerini hapiste, Bastille'de yazar. Önceki tecrübelerinden yararlanarak, korkunç düş gücünü yılmadan işletip, gerçeğe bağlı kâbuslar yaratarak cinsiyetin,

sapıklığın, zevk almanın acımasız felsefesini kurar. Sade'in şahazerleri sayılan "Justine" (1791 ve 1797 baskıları), "Jüliette" (1797), "Sodom'un 120 günü" .1904 baskısı) müstehcen edebiyatın, cinsel parapsikolojinin gerçek ve erişilmez uçlarıdır. Sade'ın ötesine, Casanova, "Hayatımın Hikâyesi"nde, okuru serüvenlerinin bol çeşidi, canlılığı ve çapkınlığıyla oyalar, ülkeden ülkeye, saraydan saraya, kadından kadına koşar. Yine de Sade, Crebillon'a, Choderlos De Laclos ("Tehlikeli İlişkiler") a rağmen, Restif De La Bretonne ."Paris Geceleri") bir dev yazar kalır.

Sade, Fransız Devrimi, Napolyon: Avrupa çalkalanır, Viyana Kongresi eğlencelerine başlar, Romantizm kopar .Oysa en ünlü romantikler bile müstehcenden kaçmış değiller. Sözgelişi, Alfred De Musset - George Sand ikilisinin ortaklaşa yazdıkları, "Gamiani"; Theophile Gautier'nin "Başkan Hanıma Mektuplar"ı hem cinsiyeti duyguyla yüceltmeğe bakar, hem de bütün katılığıyla kutlar.

Müstehcen edebiyatın tarihi, uzun bir tarihtir. M.Ö. nden beri sürüp gidiyor; yüzlerce yazar, binlerce eseriyle, uzun bir dizidir bu, herkesin katıldığı bir dizi. Yıllar geçer müstehcen eserler çoğalır, ünlü olan ya da olmayan yazarların katkısı artar. Oscar Wilde katılır, eşcinsel aşk romanı "Teleny" ile; ressam Aubrey Baerdsley katılır, "Venüs ve Tanhauser"in Hikâyesi" ile. Sonra Leopold Von Sacher - Masoch "Kürklü Venüs"le mazohism'in başucu kitabını verir, David Herbert Lawrence "Lady Chaterley'in Aşkı" ile fırtınalar yaratır. Eskilerle yeniler karışır; Kraliçe Viktorya devrinin Casanova'sı Walter, 1200 kadınla seviştikten sonra, "Gizli Yaşantım" adlı anılarını yazar, müstehcen kitap satıcısı Armand Coppens'in anıları eşi tarafından yayınlanır. Gazeteci ve yazar Frank Harris hiç çekinmeden "Hayatım ve Aşklarım"da bütün serüvenlerini açıklar.

Yıllar geçer, yeniden müstehcen edebiyat başka adlarla zenginleştirilir; Henry Miller, Vladimir Nabokov ("Lolita"), Pauline Reage ("O'nun Hikâyesi), Emmamuelle Arsan ("Emmanuelle"), yazar ve yayıncı Eric Losfeld: ("Cerise")...

Bugün, Batı'da müstehcen edebiyatın çoğu klâsik ve çağdaş eserleri yayınlanmış ve yayınlanıyor. Yeni yazarlar —tanınmış ya da tanınmamış— durmadan türüyor. Zaman zaman baskı, yasaklamalar, duruşmalar oluyor. Olsun, müstehcen edebiyat edebiyatın bir türü kabul edildiği sürece (aksini düşünmek, kabul etmek zaten imkânsız) bu türe "ciddi edebiyatçı"lar katıldığınca baskı, bize, her zaman Lawrence'in sözünü hatırlatacaktır:

"Bir insana müstehcen görünen şey, başka bir insan için bir dehanın gülüşüdür." (Kitaplar'dan)

günel altıntaş • dilekçe

— Şevket Kazan'a —

Kovuşturma açılmalı derhal
ahlâka aykırı şeyler hakkında
rüşvet hakkında iltimas hakkında
işkence ve işkenceciler hakkında
biri bakarken yiyen ötekiler hakkında
kovuşturma açılmalı derhal
heykele heykel gibi bakmasını bilmeyenin
bakmayı ona öğretmeyenin
öğretildiği halde öğrenmeyenin
oy verenin, vermeyenin
verirken su koyuverenin
hakkında kovuşturma açılmalı derhal

Bin kere daha ahlâklıdır bence
donunu kıçına giyenlerden
gözleriyle sarkıntılık edenlerden
zihniyle ırza geçenlerden
göbeğe yazı yazanlardan
yazdığını bozanlardan
aracıdan tefeciden vurguncudan
muhbirden müfteriden
bin kere daha ahlâklıdır elbet
donunu başına giyen

Kovuşturma açılmalı derhal
donunu başına giymeyenler hakkında

yankı'dan

•

müstehcenden ne anlıyorlar

Müstehcen nedir?... Daha doğrusu ne müstehcendir, ne değildir? Sunday Times Araştırma servisi 900 kişi arasında bu soruya cevap aradı. Anket konusu olarak nesiller farkı ile yapılan üç çalışma seçilmişti. Rodin'in Öpüş heykeli, Bakst'ın Uzanan kadın tablosu ve günümüzün bir dergisinin (Man Only) kapağı. Cevaplar değişik görüşler ortaya çıkardı. Müstehcen anlayışı, kadından erkeğe zenginden fakire, bölgeden bölgeye değişiyordu. Müstehcen konusunda bir toplu görüş yoktu. Herkesin kimliğine ve yaşadığı yere göre değişen bir "Müstehcen" anlayışı olduğuna göre, konusu "Müstehcen" olan bir ulusal yasa çıkarmak ne derece adalet anlayışına uygun olurdu?

Aslında İngiltere'de yapılan bu anket, bütün ülkeler, özellikle bölgeleri arasında geniş yaşam ve kültür farkları olanları içinde geçerli. Hele bir bölgesinde mini eteğin ahlâka aykırı olduğu tartışılırken, bir başka bölgesinde kadın şarkıcıların sahneye kilotsuz çıkmalarının savunulduğu (Feri Cansel olayı — Yankı Sayı 150) Türkiye için.

Biz, Türkiye'de, bütün ülkeyi kapsayan bir ahlâk ve sansür yasasının eleştiri ve yorumunu bir kenara, daha doğrusu sizlere ve ilgililere bırakarak, İngiltere'de halen Avam Kamarası'nda görüşülen kanun tasarısı dolayısı ile yapılan araştırmanın sonuçlarını vermekle yetineceğiz. Bu sonuçlar, eleştiri ve yorumlarınıza yardımcı olur kanısındayız.

İngiltere'de yapılan anket, örneğin, fakir İskoçların, zengin Londralılara oranla resimleri daha müstehcen bulduklarını ortaya çıkardı.

Bakst'ın tablosu, üç resim içinde en çok müstehcen seçileni. 1910 yılında yapılan bu tabloyu, aşırı müstehcen ve müstehcen bulanların toplam oranı, yüzde 30. Man Only dergisinin kapağını müstehcen bu-

lanlar ise yüzde 28. Rodin'in heykelinin müstehcen olduğu görüşüde birleşenlerin toplamı ise sadece yüzde 7.

Her üç resimle yapılan araştırma da, kadınlardaki 'müstehcenlik anlayışının erkeklerden daha sert ve tutucu olduğunu ortaya çıkardı. Bakst'ın resmine, kadınların yüzde 17 si müstehcen derken, erkeklerin sadece yüzde 5'i bu görüşe katıldı.

Dini görüşlerin etkili olduğu bölgelerde müstehcen anlayışı diğer bölgelere oranla daha geniş sınırlı. Pazar günleri kiliseye gidenlerin yüzde 38'i, Bakst'ın tablosunu müstehcen buldu.

Ekonomik ve kültürel seviye de, anlayış üzerinde değişiklik yapıyor. Zengin ve okumuşlar arasında. Man Only'nin kapağını müstehcen bulanlar sadece yüzde 5. Fakir ve az okumuşlar içinde bu oran yüzde 17 ye yükseliyor.

Araştırmanın en ilginç yanı, erotik ve nesnelerin, halk üzerinde şaşırtıcı bir etki yapmadığının ortaya çıkarılması oldu. Araştırmaya katılanların yüzde 71'i, ki yaşları 15 ile 64 arasında idi, bu tür resim ve nesnelerden rahatsız olmadıklarını belirttiler.

SORU — Size göre müstehcen olan bir şeyin, halk arasında dolaşması, veya satılması, yahut size gösterilmesi, sizi rahatsız etti mi? Böyle bir olayda sık sık karşılaştınız mı?

	E	K	T
Çok sık	0	3	2
Ara sıra	3	5	4
Nadiren	7	0	8
Pek nadir	9	12	10
Asla	76	67	71
Fikri yok	5	4	5

İnsanların daha çok dikkatini çeken konu, cinsel birleşme... İnsan vücudunun parçaları büyük çapta ilgi yaratmıyor.

SORU — Halka serbestçe satılabilen ve dağıtılabilen nesneler ve resimler içinde, size göre müstehcen olan nedir?

	E	K	T
Çıplaklık	17	29	24
Yarı çıplak	17	24	21
Kadın göğsü	5	8	6
Meme başları	5	8	6
Cinsel organlar	17	19	18
Cinsel birleşme	42	53	48
Sadistlik	5	5	5
Homoseksüel	2	1	1
Çocuklara tecavüz	1	0	1

Bu soruya, hiçbiri müstehcen değildir diye cevap verenlerin oranı yüzde 9... Hepsini müstehcen bulanların sayısı ise yüzde 1.

Neyin, nerede müstehcen veya daha müstehcen olduğu konusunda da, halk arasında bir birleşme yok. Ancak genellikle televizyonda biraz daha dikkatli olunması eğilimi var.

SORU — Size göre müstehcen olan bir şeyi, aşağıdaki yerlerin hangisinde görmek sizi rahatsız eder?

	E	K	T
Afiş	2	5	4
Film reklamı	3	7	5
Kadın dergisi	4	9	7
Gazete, dergi	3	8	6
Televizyon	9	18	14
TV reklamı	2	4	3
Tiyatro	1	2	1
Sinema	5	10	8
Hiçbiri	72	57	64
Fikri yok	3	2	3

Ancak, hemen herkes, müstehcen şeylerin kendilerini rahatsız etmediğini söylerken, bir yandan da polise böyle şeyleri arama ve toplama konusunda daha fazla yetki verilmesini istiyorlar. Bazı bölgelerde yüzde 66 ya varan bu yetki artırımı talebine karşı olanların oranı ise yüzde 34.

Halkın yüzde 74 ü, yetişkin kişilerin, açıktan açığa satılmamak kaydı ile, istediği erotik veya müstehcen yayını satın alabilmesine "Evet" diyor.

Buna karşılık yayınların posta ile yollanmasının engellenmesini isteyenlerin oranı yüzde 92. Halk, posta ile, alıcının yaşının kontrol edilemeyeceğini, böylece, küçüklere satış yapan bu tür yayıncıların büyük kârlar sağlayacağını düşünüyor.

yankı'dan

●

seks ihtilâlinde yirmi beş yıl

Larousseu'un, "Boyutları çok daraltılmış iki parçalı mayo" olarak tanımladığı bikininin icadının üzerinden daha çeyrek yüzyıl bile tam anlamıyla geçmedi. O zamanlar bikini mayo bazılarınca bir "ahlâksıklık" olarak nitelendirilmişti. Bugün ise, birçok ülkede, çırılçıplak soyunarak caddelerde koşanlara çok kişi dönüp de bakmıyor bile.

Seks ihtilalinde ikinci bomba, 1956 yılında patladı. "Tanrı Kadını Yaratırken", Roager Vadim de Brigitte Bardot'yu yarattı. B.B. Fransız Sinemasında perdede görülen ilk çıplak oldu. Kısa zamanda da dünya ona "Fransa'nın milli sermayesi" adını taktı.

B. B. ile aynı yıllarda dikkatleri üzerine çeken bir başka genç kadın da Francois Sagan idi. "Günaydın Hüzün" kitabını birçok kitap eleştirmeni, "Küçük bir acuzenin ahlâksız bir kitabı" olarak nitelendirdi. Halbuki bugün piyasayı dolduran yayınlar arasında Sagan'ın eserleri çok namuslu kalırdı.

Amerika'da patlayan "sarışın bomba"nın yanında ise, Atom bombasının ancak "bombacık" olabileceğini ileri sürenlere rastlanıyordu. Marilyn Monreonun kalçalarını sallama ve iç çekme şekli- Amerika'nın "utangaç" erkeklerinin rüyalarına girmeye başlamıştı. M.M.'nin Amerikalı erkekler üzerindeki etkisini gören genç bir gazeteci, Hugh Hefner, teşhisini koymakta gecikmedi. (Bkz. Ynkı, sayı 159). Seks konusunda duyulan ilgiyi tatmin etmek için çıkardığı "Playboy", kısa zamanda bir imparatorluk haline geldi. Çıplak kadın fotoğrafları yanında genel kültür yönünden de zengin olan dergi milyonlarca ailenin evine girdi.

Erkeklerin böyle bir dergiyi alıp elinde taşımaktan utanacağını sananlar, "Playboy"un salonlardaki orta masalarında ve Japon demorasyon dergilerinin yanında yer aldığını gördüler.

Barutu Çinliler, havai fişeklerde kullanmak üzere icat ettiler. Bir borunun içine koyarak top yapmak hatırlarına gelmedi. 1965 yılında etekliklerin boyunu bir iki karış kadar kısaltmak düşüncesi de bir Fransıza aitti. Fakat mini - etek modasının salgın haline gelmesi için aynı şeyi Mary Quant adlı bir İngiliz bayanın taklit etmesi gerekti. Ve etekler hızla kalçanın başlama çizgisine kadar yükseldi: Kadın artık erkeklerin görmek istedikleri şeyi saklamıyordu.

Kalçaların çıplaklığı zamanla göğüslere de bulaştı. "Modern" kadınlar sütyen denilen iç çamaşırını gereksiz bulmaya başladılar. Elbise dekolte olmasa bile, incecik buluzların altından göğüslerin bütün çıplaklığı farkediliyordu. (Bkz. Moda)

Belki kadınların bu kadar tahrik edici hale gelmeleri nedeni ile; doğum kontrol hapları tam zamanında imdada yetişti: Hem de Papa'nın bütün itiraz çağrılarına rağmen... Arkasından da sıra kürtajın serbest bırakılmasına geliyordu.

Dünyadaki ilk seks fuarının açılışı da bu döneme rastladı. Kopenhag'daki fuarın açılış töreninde, Danimarka hükümetinin bakanlarından birisi de bulunuyordu: Aslında 68 yaşındaki Adalet Bakanı Thestrup ciddi ve muhafazakâr bir insandı: Fuara gelenleri; çıplak kızlardan kurulu bir orkestra karşılıyordu: Ama ilk günlerin büyük ilgisi zamanla kayboldu: Canlı cinsel ilişki gösterileri bile müşteri çekmemeye başladı:

Seksle ilgili film, kitap, ilâç ve çeşitli araçlar satan dükkânlar da yavaş yavaş kuzey ülkelerinden güneye indiler. Her yerde sonuç aynıydı. İlk günler her yeni şeye gösterilen ilgi; zamanla kanıksamaya dönüşüyordu. Seks suçları çoğalacağına, tam tersine azalıyordu. Okullarda seks eğitimi de bu gelişmeye paralel olarak uygulanmaktaydı.

"Bikini" mayonun icadından 20 yıl sonra, mayoların üst kısmına da gerek kalmadı. 1970 den itibaren çıplak göğüslü kadınlar, sadece incecik bir külotla Saint - Tropez plajlarında dolaşmaya başladılar.

Kadın ve erkek homoseksüeller kongreler düzenlediler: "Pariste Son Tango", bazı dinlerin yasakladığı cinsel birleşme şekillerine bile yer verdi. İnsanlar artık "şoke olmak" özelliğini kaybediyorlardı:..

İşte "seks devrimi"nin 25 yıllık kuşbakışı hikâyesi.

orhan duru

•

karagöz'de erotizm

Zamanı geldi sanırım, Karagöz oyunlarının erotik, açık - saçık, alabildiğine özgür yanlarını ele almanın dünyada herkes cinsel özgürlükten, cinsel devrimden söz açarken.

Cinsel konular ve erotik yön, Karagöz oyunlarının halkla derinden bağıntısını kuran temel öğelerden birisiydi bence. Bu yön, yeri geldikçe ya da uyarlı düştükçe sövgüler biçiminde de ortaya konuyordu insanların cinsel organlarını en açık biçimde kapsayan. Karagöz bir yandan bu sövgülerle denge kuruyordu. Hacivad'ın Osmanlı biçimi aydın konuşmasına ya da öteki azınlıkların konuşmalarına. Kimi oyunların temeli ise zamparalık, basılma, birbirine tutkun kişilerin çevirdikleri dolaplar gibi cinsel konulara dayanıyordu toplum üst yapısının yasaklamalarını hiçe sayarak. Eş cinse karşı eğilim (homoseksüellik) ister erkekle erkek arasında olsun, ister kadınla kadın arasında olsun yer alıyordu yan konuşmalarda ya da kimi oyunların konularında.

17., 18. ve 19. yüzyıllarda yurdumuzu gezen yazarların çoğu Karagöz oyunlarının açık saçıklığından söz açtılar ağız birliği etmişçesine. Bu konu üzerine duran gezginler ve yazarlar şöylece sıralanabilir :

Thevenot, Olivier, Abbe Sevin, Gerard de Nerval (Ozan), **Theophile Gautier** (Ozan), **Pietro della Valle, David Nerreters, Wanda, Charles Rolland, Edmond de Amicis.**

PHALLUS'LU KARAGÖZ

Phallus'lu, yani erkeklik organının da işin içine karıştığı, ya da bir imge olarak bulunduğu Karagöz oyunları vardı belgelere bakılır-

sa. Böyle bir Karagöz tasvirini bir tanıdığın koleksiyonunda görmüştüm ben de. İlk **Abbe Sevin** ile **Charles White** söz açtı bu çeşit Karagöz oyunlarından. Şaşırıp kalmıştı **White**, böyle oyunları kadın ve çocukların da izlemesine. (Yıl 1844). **Wanda** adındaki yazarın ise kitabında belirttiğine göre, iki küçük kız çocuğu ile böyle bir Karagöz oyununa gelen bir Türk'e bu kız çocuklarını niçin getirdiğini sorduğunda aldığı cevap şu. **"Öğrensinler. Ergeç bunları tanıyacaklar, onları bilgisizlik içinde bırakmaktansa öğretmek daha iyidir."**

Böylesi Karagöz oyunlarına **"Toramanlı Karagöz, Zekerli Karagöz."** denirdi eskiden. **Hüseyin Rahmi** bile değiniyor bu çeşit Karagöz oyunlarının oynatıldığına, bir kitabında. Anlatılanlara inanılırsa, bunlar, sonradan ya saraylarda ya da paşa konaklarında gizlice oynatılır olmuş, şimdi nasıl açık saçık filmler oynatılıyorsa öyle.

Evliya Çelebi'nin yazdığı Karagöz oyunları öykülerinden birinde, Civan Nigâr adında bir kadın giriyor bir hamama, Karagöz de ardından dalıyor içeri. Ama kadının belâlısı Gazi Boşnak basıp hamamı, Karagöz'ü phallus'undan bağlayıp çıkarıyor dışarı, çıplak.

Bir de mısra düşürmüş ozan Kânî:

Karagöz kîri gibi kalkar kendin gösterir.

Burada kîr erkeklik organı anlamınadır.

Gölge oyununun kaynağı olduğu ileri sürülen Endonezya'daki biçimde Karagöz'e benzeyen **Semar** adı verilen tipin de bir phallus'u bulunurmuş kimi zaman.

Bizim yazarlarımızda çoğunlukla kapalı geçiştiriliyor bu durum. Metin And değiniyor bu phallus sorununa ve bu imgeyi eski bolluk törenlerine bağlıyarak belirtiyor bunun "halk oyunlarının en ayrılmaz bir özelliği" olduğunu.

Nurettin Sevin ise pek kızarak "Toramanlı Karagöz" dedikleri oyunlara, ileri sürüyor bu oyunların 18. yüzyılda Yeniçerilerin azdığı, ayıp işler yaptıkları dönemde ortaya çıktığını. Bu arada, belirtmekten geri kalmıyor bu çeşit oyunların "herhangi bir ülkede yasak edilecek bir ahlâksızlık eğlencesi" olduğunu.

KARAGÖZ SINIR TANIMIYOR

Batı kaynakları Karagöz'ün açık saçıklığını belirtirken, bizimkiler susuyorlar genellikle Karagöz konusunda. Anlaşılan yüksek bir sanat sayılmıyordu Karagöz'cülük eskiden. Ama elde belgeler var gene de, kimi Karagöz'cülerin Padişahlar katında bile onur bulduğunu gösteren. Karagöz üzerine dikkatli bir eğilme, şunun şurasında 50 yıllık geçmişi olan bir konu bizim yazarlarımız için, Karagöz'ün açık

saçıklığı ise yeni yazarlarımızda ele alınabiliyor ancak. Açık saçıklık sorununun bir gerçek olduğunu saklamıyorlar bu incelemeciler.

Selim Nüzhet Gerçek şunları ileri sürüyor **Türk Temaşası (1942)** adlı kitabında:

"Karagöz'ü yalnız gayri ahlâkî telâkki edenler aldanmış olsalar gerek. Onlar herhalde Karagöz'le isminden başka alâkası olmayan bir temsilde hazır bulunmuş olacaklar. Karagöz'ün bugün mevcut otuz küsur oyunu hiç gayrî ahlâkî değildir. Bu sui şöhrete lâyık bir iki oyunu varsa, onlar da hiç şüphesiz mevcut rağbeti tezyit gayretkeşliğinden gelmiştir... Umumiyetle, Karagöz'e gayri ahlâkilik isnat edilemez."

Görülüyor ki görüşlerinde çekimserdir Selim Nüzhet bile.

Cevdet Kudret ise **Karagöz** adlı kitabında (1968) sanata yönelen açık saçıklığın ayıp sayılamıyacağını belirtiyor güçlü bir biçimde:

"Açık saçıklık yalnız batı komedyası kaynağının imtiyazı değildir elbette, bütün halk komedyalarının temel ögesidir. Sanata yönelmiş bu yoldaki açık saçıklık ise. Aristophanes'in açık saçıklığı gibi ayıp sayılmaz."

Burada Cevdet Kudret, Karagöz oyununda varlığını kabul ediyor açık saçıklığın ve geçiyor savunmaya.

Metin And, **Geleneksel Türk Tiyatrosu** adlı kitbaında (1969) Karagöz'ün açık saçıklığı konusunda şunları yazmak zorunluluğunu duyuyor kendinde-

"Evet, doğrudur. Karagöz'ün birçok yanı olduğu gibi utanmaz bir yanı da vardı."

Ancak And, bu açık saçıklığı "sımsıkı kapanık bir toplum"un, bu yolda soluk alması biçiminde yorumluyor ki bu görüşü tartışacağız daha sonra.

Millî Eğitim Bakanlığının "1000 temel eser" dizisi içinde yayınlanan Karagöz kitabının önsözünde ise şöyle diyor **Nihat Sami Banarlı:**

"Küçük Ali, bu oyunları en nezih toplantılarda oynatmaya alışmış hayalilerin mahareti, zihniyeti ve alışkanlığı ile perde dışı, ayıp sözlerden de mümkün olduğu kadar arınmış sözler ve vak'alar halinde tesbit etmiştir."

Bundan Karagöz oyunlarında aslında ayıp sözler bulunduğu, Hayalî Küçük Ali'nin ise "nezih toplantılarda" oynattığı için, oyunlarını "mümkün olduğu kadar" arındırdığı sonucu çıkıyor ki bu da doğruluyor görüşümüzü.

Aynı kitabın **Hayalî Küçük Ali** tarafından yazılmış önsözünde ise, sanatçı.. Karagöz'ün "müstehcen" olmadığını öne sürüyor. Bu görüş doğru ya da yanlış olabilir "müstehcen" sözcüğünün nasıl ni-

telendirilmesi gerektiğine uygun olarak.

Bütün bu belgeler ile - sıkı yasaklamalara uğradığı Abdülhamit döneminden sonra toplanmış da olsa - Karagöz oyunlarının tutanakları, bize gösteriyor kesinlikle Karagöz oyunlarının açık saçık sözlerle konularla, siyasal taşlamalarla dolu olduğunu.

NEDEN AÇIK SAÇIK

Karagöz oyunlarının böyle cinsel bakımdan özgür ve kökeninde insafsız siyasal ve toplumsal taşlamalarla dolu oluşunu, Metin And gibi "Kapanık bir toplum"un sonucu saymak yerine başka gerçekler aramak gereklidir bence. Başka açıdan duruma bakarsak, Akdeniz çevresi halklarının tiyatrosunda olsun, yazınında olsun bu gelenek var genellikle. Türkler sonradan da gelmiş olsalar bir Akdeniz ulusu olmuşlardı bir süre geçince. **Rabelais**'nin Gargantua'sı aşağı kalmaz Karagöz'den, açık saçıklıkta, sövgüde, siyasal ve toplumsal taşlamada. Karagöz'ün varlığı saptanabiliyor 16. yüzyıl Türkiyesinde kesinlikle ve **Rabelais** de aynı çağın bir adamı, başka bir kıyısında yaşamış olsa da Akdeniz'in. Bunun yanında daha eski örnekler, **Aristophanes**'in oyunları, **mimus'lar**, daha yeni örnekler, İtalyanlar'ın **Comedia dell'Arte**'si aynı yönde örneklerdir bize kadar gelen. Ortaçağ güldürüleri bile sokulabilir bunlar arasına, Metin And'ın belirttiği gibi. Öte yandan Osmanlı toplumunun, bütün dönemleriyle "kapanık bir toplum" olduğunu öne sürmek, kolayca yapılmış bir yorum gibi geliyor bana.

Kısacası Karagöz bir halk tiyatrosuydu ve halk ne düşünüyorsa, neler yapıyorsa, nasıl konuşuyorsa dile getiriyordu bunları. Açık saçıklık bunun doğal yönünün bir parçasıydı dolayısiyle. Bu arada Akdeniz etkisini gözden uzak tutmamak gerek bence.

KARAGÖZ NASIL ÖLDÜ ?

İyice incelendiğinde Karagöz'ün evcilleştirilmeğe, orasının burasının budanmağa başladığını görürüz özellikle geçen yüzyılda. Tanzimat fermanıyla kesin batı etkisi başladı Türkiye'de. Batı etkisinden çok egemen batı burjuvazisinin etkisi demeli buna... Batı burjuvazisi ise çoktan evcilleştirmişti ve çocuk kitabı durumuna sokmuştu örneğin Rabelais'in Gargantua'sını ve başka kitapları... Ayıp sözler, açık saçık oyunlar yakışmazdı burjuvalığa. Herşey "nezih" olmalıydı burjuvanın egemen olduğu toplumlarda. Ayıp şeyler olsa bile kimse bilmemeliydi bunları. Türkiye'ye geldi ister istemez bu görüşler. Karagöz ve Orta Oyunu gibi oyunlara karşı çıktılar batı etkisiyle yetişmiş geçen yüzyılın Osmanlı aydınları. "Avam tabakasına" sesleniyordu ve

ayıp şeyler vardı bu oyunlarda. Karagöz'ü beğenmiyenlerin bir tanesi de **Namık Kemal'**di ve şunları yazıyordu bir makalesinde **Tasvir-i Efkâr** gazetesinde yayımlanan:

"Bizim oyunların ise tâbiratı o derece şenidir ki kibar meclisinde değil tulumbacılar kahvesinde bile takviye olunamaz. Hayallerin hali kezâlik.."

Bu gibi görüşlerle kısıtlandırmalara, sınırlandırmalara uğradı Karagöz, özellikle Abdülaziz ve Abdülhamid dönemlerinde. Giderek "edep ve terbiye dairesinde hikâye söylemek" koşuluyla Karagözcülere oynatma belgesi verilir oldu. Cumhuriyet dönemine girilirken Karagöz çoktan kuşa döndürülmüştü bu biçim uygulamalarla. Artık yeni kurulan radyolarda Karagöz oynatıldı mı "edepli ve terbiyeli' olması gerekiyordu doğal olarak. Devlet radyosundan da sövgüler, açık - saçık söyleşiler yayınlanamazdı ya. Böylece "sade suya" Karagöz oyunları kapladı ortalığı. Eski oyunlarda Karagöz "Gel g..ümü yala!" mı diyordu, bu hemen çevriliyordu. "Gel burnumu yala!" biçimine. Karagöz'ün "B.k. Ana" adlı bir tipi mi vardı, bu oluyordu "Cadı ana". Gide gide, bu gibi değiştirmeler nedeniyle halkın ilişkisi kesildi Karagöz oyunlarıyla. Zorla koparıldı halktan Karagöz. Öldü en sonunda. Canlandırma çabaları ise bu eski ve köklü nitelikler dikkate alınmadan becerilemez artık...

ÖRNEKLER

Burada artık yukarıdan bu yana anlattıklarımızın kimi belgelerini vermemiz gerekiyor okuyucularımıza, daha tutarlı olsun diye yazımız. Bu örneklerin çoğunluğu **Ritter'**in, **Metin And'**ın ve **Cevdet Kudret'**in kitaplarından alınmadır ve Abdülhamid sonrası dönemdeki Karagöz'cülerin oyunlarına dayanmaktadır. Abdülhamid öncesi oyunlardan ise kimi kırıntılar kalmıştır yalnızca.

EŞ CİNSE EĞİLİM

Eş cinse eğilim örneklerini buluyoruz ya kimi söyleşilerde, ya da kimi oyunların ise konularında.

Dr. H. W. **Duda'**nın 1931'de yayınladığı ve Nazif Efendi'nin Fasl-ı Ferhat'ından belgelediği oyunda şöyle bir yer var:

Hacivad — (Ferhada salık veriyor). Bak evlâdım, elimi sallasam ellisi, başımı sallasam başı tellisi, sana ben bir kız bulayım ki misli cihana gelmemiş...

Karagöz — Kuzum Hacivad, bana da bir oğlan bul!

"Büyük evlenme" adlı oyunda ise Karagöz çirkin bir kadınla evleniyor ve hemen çocuğu oluyor gerdeğe girer girmez. Veriyorlar yeni

doğmuş bu yavruyu Karagöz'ün kucağına. Çocukla Karagöz arasında geçen söyleşi ise şu biçimde:

Çocuk — Baba beni dandini.
Karagöz — Dandini dandini dasdana.
Çocuk — Baba!
Karagöz — Ne var?
Çocuk — O senin başındaki ne?
Karagöz — Işkırlak.
Çocuk — Onun altındaki?
Karagöz — Kafam..
Çocuk — Daha altındaki?..
Karagöz — Kaşım, gözüm, burnum..
Çocuk — Alt yanındaki?
Karagöz — Ağzım..
Çocuk — Baba, ağzına s..ayım.
Karagöz — Ben de senin suratına s..ayım.
Çocuk — Baba senin karnında ne var?
Karagöz — İşkembe mumbar..
Çocuk — İşkembenin içinde ne var?
Karagöz — B.k. var!
Çocuk — Sen o b.ku ne zaman yedin?
Karagöz — Anneni aldığım zaman yedim.
Çocuk — Baba sana birşey söyliyeceğim.
Karagöz — Nedir söyliyeceğin?
Çocuk — Baba, bana bir g.. versene!
Karagöz — Vay namussuz. Sen de bana versene!
Çocuk — (Bağırır) Hacivad amca, Hacivat amca!
Hacivad — Ne var oğlum?
Çocuk — Babam benden g.. istedi.
Karagöz — Ulan, ilk önce benden istedi.

Bu örnek dışında Avrupalı gezginlerden **Wanda** 19 uncu yüzyılın ilk yarısında bir paşanın cinsel sapıklığı ile alay eden bir karagöz oyunu görmüş. Bu oyunda, Topal Hüsrev paşa'nın kendi cinsinden genç kişilere eğilimi ele alınıp işleniyormuş bu konu.

Kadınlar arasında kendi cinslerine düşkünlük için ise güzel bir örnek ise **"Hamam"** adlı oyun. Bu oyunda Çelebi'nin tuttuğu bir hamama iki zenne aranıyor. Böyle iki zenne var. Birisi Salkım İnci, öteki ise Şallı Natır. Gelin görün ki bu iki zenne tutkun bir birine. Ancak araları sonradan açıldığı için gelmiyorlar hamama. Karagöz ise birbirine iki tutkun zenne'nin arasını buluyor ince yollardan.

AÇIK SAÇIK SÖYLEŞMELER VE SÖVGÜLER

Açık saçık söyleşmeler ya da sövgüler sık sık yer alıyor Karagöz oyunlarının tutanaklarında. Bunların içinde en garibi ve gerçek üstü olanı **"Tahir ile Zühre"** oyununda bulunuyor, muhavere bölümünde. Bu söyleşi **Rabelais**'nin **Gargantua**'sında **Gargantua**'nın gövdesinin geri kısmını nasıl temizlediği konusundaki bölümü ansıtıyor insana.

İşte bu söyleşi :

Hacivad — Senin aklın nerde?

Karagöz — Benim aklım g..ümde.

Hacivad — Hiç g..e akıl konur mu?

Karagöz — Benim aklım çingene aklı olduğundan soğuğa dayanmaz da g..üme sokarım.

Hacivad — Bir def-i hacet iktiza ederse ne yaparsın?

Karagöz — O da nedir?

Hacivad — Abdest bozmaz mısın?

Karagöz — Benim abdestim bozulmaz. Tuzlu su ile aldım.

Hacivad — Tuzlu su ile abdest bozulmaz mı?

Karagöz — Yaz günü 48 saat dayanır.

Hacivad — Canım efendim, sen taşraya gitmez misin? Kenefe gitmez misin?

Karagöz — S..çmaya mı?

Hacivad — Tüüü! Utanıp arlanmaz herif! Abdest bozarken aklını ne yaparsın?

Karagöz — Aklımı g..ümden çıkarırım, abdest bozduktan sonra yine g..üme sokarım.

Hacivad — O öyle ne olur?

Karagöz — Gire çıka b.ktan bir akıl olur. Hacivad geçen gün abdest bozarken aklımı şöyle direğin üstüne koydum, bir de baktım bizim aklı köpek kapmış.

Hacivad — Hiç aklı köpek kapar mı?

Karagöz — Benim aklım yağlı olduğundan kapar.

Hacivad — Sen şimdi akılsız mısın?

Karagöz — Hayır. Bit pazarında tellalın elinde bir akıl buldum aldım.

Hacivad — Hiç akıl tellala verilir mi?

Karagöz — Birisi çıldırmış da aklını müzayedeye vermişler.

Hacivad — Sonra, aldın mı?

Karagöz — Aldım.

Hacivad — İyi bir akıl mı idi?

Karagöz — Karanlıkta görmedim. Aydınlıkta baktım ki üç ye-

rinde güve deliği var.

Hacivat — Bilâder, hiç aklı güve yer mi?

Karagöz — Fıkara aklı olduğundan sandıkta çok durmuş, güve yemiş.

"Sünnet ya da Mecruhun meserreti" adlı oyunda ise oyun içinde küçük karagözlerle bir başka oyun gösterilir. Karagöz'ün sünnetten kaçan oğlu yerine sünnet edildiği bu oyundan bir söyleşi:

Küçük Hacivad — Gel gidelim Göksuya, yiyelim dolma.

Küçük Karagöz — Gel g..ümü ye Hacivad, namerde muhtaç olma!

Küçük Hacivad — Keskin olur şu Bafranın tütünü!

Küçük Karagöz — Hacivad, bizim oğlanın ye g..ünü!

Küçük Hacivad — Bayılırım tatlı ve bale!

Küçük Karagöz — Hacivad, sabah akşam g..ümü yale!

Daha başka örnekler: Rum gelip "Kalispera Kiriye!" deyince Karagöz'den genellikle aldığı cevap: "Akşam sabah g..ümü ye!" Yahudi Yasef'in oğlu ise "Sen nasılsın?" diye soruyor Karagöz'e, "Dukamı ye de ta.klarım buruşa asılsın!" karşılığını alıp kesiyor sesini. Hacivad coşup "Ah benim nur-u aynım Karagöz!" diye aşırı bir yakınlık gösterince Karagöz : "Eksik olma, osu..klu kaynım." deyip bozuveriyor onu. Daha buna benzer nice sövgüler, açık saçık sözler, benzetmeler var Karagöz oyunlarında bu kadarı yeter sanıyorum.

CİNSEL KONULAR

Öte yandan örneklerini vermeliyiz cinsel konulara dayanan Karagöz oyunlarının. İşte bunlardan bir kaçı:

Bursalı Leylâ : Bu oyunda, zenneler, yani oynak kadınlar gelir Bursadan. İki kadın. Hacivad ev bulur bunlara. Karagöz ise izler Hacivadı. Sonra Bursa'dan Sarı Efe, yavuklusunu aramaya gelir ve yakalar Karagöz'ü. Karagöz evi göstermek zorunda kalır ama ayağa kaldırır mahalle halkını Sarı Efe'yi bastırmak için kadınlarla. Her seferinde mahalle halkı Sarı Efe'yi görünce kaçarlar ve yalnız kalır ortalıkta Karagöz Sarı Efe'ye karşı.

Mandıra : Bir zenneyi kandırıp Mandıraya götürmek sorunudur bu oyunda işlenen. Karagöz bulur götürülecek zenneyi ama bir türlü kandıramaz. Bu arada birçok açık saçık söyleşiler yer alır. En sonunda Karagöz kaçırır zenneyi elinden, Sarhoş götürür kadını Mandıraya.

Çeşme yahut Kütahya : Bu oyunda Hacivad (Karagöz'ün karısı orospu olmuş) diye dedikodu çıkarır, dayanamaz buna Karagöz ve saklanır evinin tavan arasına birgün. Karısı gerçekten, Karagöz yok diye bir erkek alır evine. Karagöz hiç anlamamış gibi damdan inip ön kapıdan girer eve, karısı ise saklar bu defa sevgilisini bir küpün

içine. Karagöz alır gider bu küpü içinde karısının âşığı bulunan. Bu defa Hacivad'ın kızını görür, sevgilisiyle fısıldaşırken. Hacivad'ın kızı ise saklar kendi sevgilisini bir dürülmüş halının içine. Karagöz en sonunda açar küpü de, halıyı da ve çıkarır ortaya sevgilileri ve Hacivad'a gösterir dedikodu yapmaya hakkı olmadığını, kızının da işler çevirdiğini.

Cazular : Cazular adlı oyunda ise sevgi işine büyücüler de karışır çoğu kez olduğu gibi. Çelebi ile zenne tutkundur birbirine. Ama zenne kızıp sevgilisine, bir cadı çağırır ve büyü yaptırır ona. Sevgilisinin yüzü bir başka biçim alır. Sonra üzülür bu duruma zenne, ve cadıya yalvarıp eski durumuna getirir Çelebiyi. Bu defa kızgın çelebi, zenne için bir başka cadıya büyü yaptırıp eşek başı biçimine sokar sevgilisinin başını. Sonra o da cayar bu işlerden iki sevgili döner eski durumlarına. Ancak bu arada iki sevgilinin arasını bulmaya çalışan Karagöz ile Hacivad da kurtulamazlar bu büyülerden kimisi eşek biçimine girerek, kimisi çarpılarak. En sonunda Hacivad'ın öğrettiği saçma tılsımlı sözleri söyliyerek kurtulurlar içinde bulundukları biçimden. (Burada anmak gerek **Apuleius**'un **Altın eşek** adlı öyküsünü.)

Karagöz'ün ağalığı : Bir İranlının bıraktığı paraları harcıyarak birden ağa olur Karagöz. İlk yaptığı işlerden birisi ise toplamaktır başına zenneleri, oynaşmak için.

Çivi baskını yahut Abdal Bekçi : Bu oyunda, Karagöz bekçidir. Mahalledeki kimi zenneler evlerine erkek almaktadır. Karagöz'ün bekçiliğine bakmayıp. Karagöz ise bekçilik bir yana, kapıda verilen parolaları öğrenip kendisi de girmek istemektedir eve. Ama bir türlü parolaları aklında tutamadığı için giremez. En sonunda girer bir yolunu bulup bu eve ama kadınların cilvesiyle baştan çıkıp en büyük rezaleti kendi çıkarır bekçiliği unutup.

Bütün bu örnekler dışında Nurettin Sevin'in kitabındaki bir tasvir'den söz açmadan geçemiyeceğim. **"Soygun Çengi"** adını taşıyor bu tasvir ve gösteriyor danseden yarı çıplak bir kadını.

Sonuç : Karagöz oyununun temelinde bulunan ögelerden birisi cinsel konuların işlenmesiydi büyük bir özgürlükle. Kısıtlamalar ve yukardan gelen emirlerle bu özelliğini yitiren Karagöz oyunu, kopardı halkla canlı bağını ve ortadan silindi ister istemez. Ama eldeki belgelerle olsun, sevecekler bulunacaktır Karagöz'ü, yani gerçek Karagöz'ü, her zaman.

(Papirüs'ten)

PROF DR. ÖZTEKİN TOSUN

1 — "Müstehcen nedir?" (Türk Ceza Kanunu, m. 426).

Türk Ceza Kanununun 426. maddesinde müstehçen fiil adını verebileceğimiz bir suç cezalandırılmış bulunmaktadır. Bu suçu incelerken, başka suçlarda olduğu gibi onun maddî ve manevî unsuru, hukuka aykırılık unsuru üzerinde durabiliriz.

A — Maddî unsur

Maddî unsuru incelerken, cezacılar bunu hareket ve netice diye iki kısma ayırırlar.

a) Hareket unsuru :

Bu suçun hareket unsurunu kanun, "teşhir", "tiyatro ve sinemalarda ve sair umumî yerlerde temsil", "tevzi", "füruht", "tersim", "tasvir", "hâk", "imal", "ta'b", "teksir", "ithal", "ihraç", "nakil", v.s. biçiminde göstermiştir. Kanun kitap, gazete, dergi, resim, fotoğraf, filim biçiminde olabilecek suç konusunun "müstehçen veya hayasızca yazılmış" olmasını aramaktadır.

Müstehçen veya hayasızca olmak için bir hareketin "cinsiyetle ilgili" olması gereklidir. Ahlâka aykırı olmakla beraber, cinsiyetle ilgili olmayan hareketler, bu maddeye giremez.

b) Netice unsuru :

Bir hareketin cinsiyetle ilgili olması suçun meydana gelmesi için

yeterli değildir; ayrıca cinsiyetle ilgili bu hareketin "başkalarında cinsî arzuları kamçılayıcı etki yapma" ve "ahlâka aykırı düşme" neticesini doğurmalıdır.

aa) Başkalarında cinsî arzuları kamçılamak :

Cinsiyetle ilgili hareketlerin üzerinde cinsi arzuları kamçılayıcı etki yapıp yapmadığı araştırılması gerekli bu "başkaları" kimler olacaktır? İhtiyar bir kişinin üzerinde kamçılayıcı etki yapmayan bir hareket, çok genç bir kişide bu etkiyi yapabilir. Bunun gibi, seçkin bir kimse üzerinde bu etkiyi yapmayan bir hareket çok ilkel bir kişi üzerinde bu etkiyi yapabilir.

Bu durumda, bu "başkaları"nın her bakımdan "orta bir türk" olması gerekmektedir. Kimin "Orta bir türk" olduğu, kimin ise bu ölçünün dışında kaldığı çok kaypak bir ölçüte göre saptanabilecektir. Bu ölçünün yapılabilmesi çok takdirî olacaktır. Demek ki, bunu takdir zordur. Aynı zamanda bu ölçü değişken de olacaktır; zaman ve yer bakımından aynı hareketin müstehçen sayılıp sayılmaması mümkün olacaktır.

bb) Ahlâk'a aykırı düşme :

Cinsiyetle ilgili olup başkalarında cinsî arzuları kamçılayıcı sonuç doğuran hareketin cezalandırılabilmesi için ahlâka aykırı olması gereklidir. Bir hareketin ahlâka aykırı düşüp düşmediği, onun toplumda doğurduğu tepkiden anlaşılır. Ahlâka aykırı hareketler "Ne ayıp" biçiminde bir tepki doğururlar, ahlâka aykırı olmayan hareketler ise bu tepkiyi doğurmazlar. Bu tepki de zaman ve yere göre değişik olur. Bir kaç yıl önce ahlâka aykırı sayılabilen bir hareketin bir kaç yıl sonra sayılmaması bile mümkündür.

Bu ölçüt de kaypak ve takdiridir.

B — Manevî unsur :

Bu suçun manevî unsuru kasttır; fail maddî unsuru bilerek ve isteyerek yapmalıdır. Böylece, failin cinsiyetle ilgili hareketi başkalarında cinsî arzuları kamçılamak ve ahlâka aykırı düşmek için bilerek ve isteyerek yapması gereklidir; eğer, cinsiyetle ilgili hareketi böyle bir kasdı olmadan yaparsa, fiil bu suçu teşkil etmemelidir.

Bu durumda, genel kast ile yetinilmediği, özel bir kast arandığı söylenmelidir. Bu özel kast, cinsiyetle ilgili hareketi başkalarında

cinsî arzuları kamçılamak ve ahlâka aykırı düşmek için yapmaktan ibarettir. Böylece, eğer bir kişi cinsiyetle ilgili hareketi (örneğin çıplak kadın resmini) başkalarında cinsi arzuları tahrik etmek için teşhir etmemiş ise, deliller böyle bir sonuca varmamızı sağlıyor ise, fiil TCK'na göre 426. maddedeki suçu teşkil etmemelidir; ama çıplak kadın resminin teşhir edilmesinin başkalarında cinsî arzuları tahrik etmek amacı ile olduğu, örneğin böyle bir tahrik yaratmak suretiyle para kazanmak amacı güdüldüğü kanısına varıldığında fiil, manevî unsur olan özel kast da bulunduğu için, suç teşkil etmek gerekecektir.

Fail, böyle bir özel kastla hareket etmediği durumlarda TCK. 426. maddedeki suçun söz konusu olmayacağını, çünkü özel kast unsurunun eksik kaldığını söyledik. Bu durumlarda, yerine göre fiilin cezalandırılmaması, yerine göre de TCK.m.576 ile cezalandırılması durumu gerçekleşebilecektir.

C — Hukuka aykırılık unsuru :

Ceza kanununun bir fiili cezalandırması durumunda, o fiili işleyen kişiye ceza verilir. Böylece, Ceza Kanunu adam öldürmek yasaktır yönünde bir kural koyduğunda, adam öldüren cezalandrılacaktır. Cellat da adam öldürdüğünde niçin cezalandırılmaz, sorusunu cevaplandırmak için "hukuka uygunluk" kavramına başvurulur. Çünkü, denir, Devlet idam cezasını koyarken, bunun infazına da izin vermelidir; izin verdiği işlerin de suç sayılması mantıksal çelişki olur, onun için celladın fiili suç değildir. Bu "hukuka uygunluk" durumlarını bir çok alanlarda görürüz. Boksör yumruk ile rakibinin dişini kırdığında kendisine adam yaralamaktan ceza verilmez; çünkü, Devlet spor işlerini düzenlemiş, boks sporunu kabul etmiştir; kabul ettiği bu sporun sonucunu reddettiği farzedilemez; onun için boksör bilerek ve istiyerek arkadaşını sakatlar, fakat yaralamaktan cezalandırılmaz.

Sanat ve edebiyat eserlerinin müstehçen diye cezalandırılamamasının nedeni de bir bakıma böyle açıklanabilir. Devlet sanat ve edebiyat faaliyeti için düzenlemelere gitmiştir. Akademiler ve fakülteler kurmuştur; bunları teşhir için müzeler açmıştır. Bu faaliyetlerin yapılmasını istemiş, buna izin vermiştir. İzin verdiği, hatta desteklediği sanat ve edebiyat faaliyetinin yerine getirilmesinden dolayı ceza vermesi mantığa aykırı düşerdi. Demek ki, bu gibi durumlarda bir "hukuka uygunluk", "hukuka uygun faaliyet" söz konusudur. Bir başka deyişle "hukuka aykırılık yoktur".

Bilim bakımından da böyledir. Devlet tıp, hukuk, tarih bilimleri için olanaklar sağlamıştır. Tıp fakültesinde, hukuk fakültesinde ders

konusu olan faaliyetlerden dolayı kimsenin dava açmak aklına gelmez; bunun nedeni, devletin bu faaliyetleri hukuka uygun saymasıdır. Böylece, bu faaliyetler hukuka aykırılık unsuru gerçekleşemediği için suç sayılmamaktadır.

2 — "Halkın edep ve nezahetine tecavüz" (TCK.m.576) nedir? Nasıl olur?

Müstehçenlikte cinsî arzuları kamçılamakla ilgili faaliyetler söz konusudur. Halkın edep ve nezahetine aykırılık ise her zaman cinsî arzuları kamçılamak biçiminde olmayabilir. Böylece, her müstehçen hareket halkın edep ve nezahetine aykırılıktır, fakat her edep ve nezahete tecavüz müstehçen değildir. Eski deyimle, aralarında "umum - husus" ilişkisi vardır.

Özel kast olmadan, yapılan hareketler müstehçen değildir; bunlar TCK.m.426 ile cezalandırılamaz. Buna karşılık, bu hareketler 576 ile cezalandırılabilir, çünkü, bu maddedeki suçta özel kast aranmaz, hatta taksir yani dikkatsiz, tedbirsizlik bile yeterlidir. Bunun nedeni, bu suç kabahattir, öteki cürümdür. Cürümlerde cezalandırmak için kural olarak kast aranır yani fail bilerek ve istiyerek hareket etmelidir, buna karşılık kabahatlerde kast aranmaz.

3 — Sanat, edebiyat ve düşünce eserleri "müstehçen" ya da "halkın edep ve nezahetine tecavüz eder mahiyette" olabilir mi?

Müstehcen fiil ve halkın edep ve nezahetine tecavüz teşkil eden fiil suçtur; işlenmemelidir. Buna karşılık, sanat - edebiyat ve düşünce eserleri devlet tarafından düzenlenen faaliyetlerin konusu olmaktadır; demek ki, devlet bunların gerçekleşmesini istemektedir. Devletin bir fiilin hem gerçekleşmesini istemesi, hem de dönüp cezalandırması mantığa aykırı düşer. Böylece, Devletin sanat, edebiyat ve düşünce eseri dışında kalan adı geçen fiilleri cezalandırmak istediği kabul olunur. Kısaca, sanat, edebiyat ve düşünce eserleri hukuka uygunluk nedeni teşkil edip, suçun hukuka aykırılık unsurunun teşekkülünü önlediğinden suç meydana gelemez.

Bir eserin sanat, edebiyat veya düşünce eseri mi, yoksa böyle değeri olmayan bir eser mi olduğu hususunda hakim karar verebilmektedir. Uygulamada hakimler çoğunlukla bu hususu bilirkişiye göndermektedir. Hakim bilirkişinin görüşü ile bağlı olmamakla beraber, onun görüşü kendisine yardımcı olmaktadır. Bir eserin bu şekilde suç teşkil ettiği araştırılırken onun tümünün gözönünde bulundurulmasına dikkat etmelidir. Koca bir eser, bir kaç satır için suçlu ilân edilmemelidir.

4 — Kitap toplatmanın bizim hukukumuz bakımından şartları nelerdir? Tatbikat hukuka uygun mudur?

Kitap toplatmanın bizim hukukumuz bakımından şartlarını Anayasamız göstermektedır. Kanuna göre toplatma kararını hakim vermelidir; Anayasa "açıkça kanunun yetkili kıldığı merciin emri ile" başka makamların da toplatma yapmasını mümkün kılmıştır. Fakat hiç bir kanun henüz böyle bir açık hüküm getirmediğinden, bugün için basit elkoyma (zabıt) savcı kararı ile olabilirken, kitap toplatma savcı kararı ile bile olamamaktadır, mutlaka hakim kararı gereklidir. Kanunlarımızda toplatma hakkında sözünü ettiği değişikliklere daha yer verilmemiş olması sevinilecek bir durumdur; çünkü 1971 yılında yapılan otoriter değişiklik kanuna aktarıldığında hakimden başka mercilerin de toplatma yoluna gitmesi mümkün olacaktır; bu ise basın hürriyetine daha fazla bir sınırlama olacaktır.

Sonuç olarak, uygulamanın hukuka uygun yürütüldüğü kabul edilmelidir. Anayasanın hükümlerinin kanunlarca gerçekleştirilmemiş bulunması da yazılı olmayan hukuk ilkelerine saygı yüzünden yazılı anayasa hükümlerinin ihmal edildiğine bir örnek sayılabilir.

5 — Af halinde toplatma kararı da kalkar, kitaplar geri verilir mi? Verilmeli midir?

Af halinde müsadere cezası kalkmaz; bunun gibi toplatma kararı da, müsadereye esas olacak olduğundan, bazan kalkar, bazan kalkmaz. Şöyle ki, toplatma durumunda kitaplar Ceza Kanununun 36. maddesinde gösterilmiş "kullanılması, yapılması, taşınması, bulundurulması ve satılması" suç teşkil eden eşya durumundadır. Bu gibi eşyanın "bir ceza mahkûmiyeti olmasa" bile mutlaka zapt ve müsadere edileceği kanunda ayrıca gösterilmiştir. Bu bakımdan, af kanunu nedeni ile fiil cezalandırılamasa bile, toplatılmış kitapların geri verilmemesi gerekir; fakat; bunun için kitaplarda suç teşkil eden hususların bulunduğu sabit olmalıdır, kanısındayız. Bunun için de esas davayı görmekte olan mahkeme yetkili olmaktadır.

Kitapların geriverilmesini kabul etmek, bu maddelerle korunan toplum menfaatini ihmal etmek olur. Eğer, müstehçenlik suçunun cezalandırılması ve kitapların müsadere edilmesi ile toplum bir zararlı etkiden kurtarılıyorsa, kitapların müsadere edilip sahiplerine verilmemsi de mantığa uygundur. Bu yüzden, dava açıldıktan sonra af kanunu çıkmış ise düşme kararı verilecek, yani sanık muhafaza edilemiyecektir; fakat kitaplarda suç olup olmadığı ayrıca araştırılıp suç olduğu anlaşıldığında düşme kararı verilmesine rağmen kitapların

müsaderesine karar verilecektir. Bu karar temyiz edilebilecektir. Af kanunu dava açılmadan yürürlüğe girmiş ise, kanun, "her türlü takiplerden ayrı olarak" bu tedbirlerin alınması için savcı ve davacının esas davayı görmeye yetkili mahkemeye başvurmasını kabul etmektedir (Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, m. 392/1). Açılan bu müsadere davası üzerine mahkeme suç teşkil ettiğini kabul ettiğinde müsadere kararı verecek, suç teşkil etmediğini kabul ettiğinde toplatma kararını kaldıracaktır.

6 — Hukukumuz, piyasaya arz edilmemek, sadece ilgililere, abonelere satılmak üzere (tahditli) yayıma cevaz vermekte midir? Vermiyorsa, bu yol açılmalı mıdır?

Küçükleri muzir neşriyattan koruma kanunu adındaki bir kanun (21 haziran 1927 tarihli) böyle bir tahditli yayımdan söz etmektedir. Müstehçen yayınlar dışında olup da 18 yaşından küçüklerin "maneviyatı üzerine muzir tesir ika edeceği anlaşılan kitap, mecmua, mevkut risaleler, resim ve levhalar"a "tahdidata tâbidir" damgası vurulduğunda, bazı sınırlamalara uymak zorunluğu doğmaktadır.

Kanun, müstehçen eserleri bu biçimde tahditli yayına tâbi tutmayı da kabul etmemiştir.

Böyle tahditli yayın sıkı bir denetimi gerektirmektedir. Adı geçen kanun hükümlerinin ne derecede uygulanabildiğini bilmiyoruz. Tahminime göre, bu kanunun uygulamasına pek rastlanılmış da değildir. Uygulamada denetlenemediği için, bu yolun açılması durumunda aynı denetsizliğin devam etmesi kuvvetle muhtemeldir, kanısındayım. Bu bakımdan, denetlemeyi gerçekten yapamadıkça bu yolun açılması yerinde olmasa gerektir.

7 — Kanunun ihbar mükellefiyeti koymadığı fiiller hakkında, husumet sebebiyle ihbarda bulunup, faili avukat tutmak, mahkemeye gidip gelmek, çevresinde suçlu olduğu izlenimini uyandıracak bir durum içine sokmak, hapis tehdidi ile sürekli bir tedirginliğe mahkûm etmek suretiyle çeşitli maddî ve manevî zararlara yol açan muhbir hakkında, sanığın beraati halinde "iftira' suçunda olduğu gibi, bir müeyyide uygulanmalı mıdır?

Sanığın suçsuz olduğunu bile bile onu ihbar etmek durumunda iftira suçu söz konusudur. Bu suçun isbatı çok zordur. Bu suçun dışında bir müeyyide, cezaî müeyyide söz konusu olması pek düşünülemez. Fakat, bu demek değildir ki, hiç bir müeyyide yoktur. Müey-

yidelerin en ağırı cezadır; onun yanında daha hafif bir müeyyide "tazmin"dir. Bu durumlara yol açan ihbarı yapanın kusuru ispat edilmek suretiyle kendisi bir tazminata mahkûm edilebilir. Kusur kast veya taksir olabilir; yani, yalan ihbarda bulunanın bilerek ve isteyerek yalan ihbarda bulunması durumunda tazminat istenebilir; bunun gibi, bilerek ve istiyerek değil, fakat gerekli dikkati göstermeden ihbarda bulunması durumunda da, bu ispat edilmek şartile tazminat istenebilir. Her iki durumda da maddî tazminat alınabilir; manevî tazminat için ağır kusur aranır.

8 — Aynı madde kapsamına giren fiillerden bir kısmı hakkında dava açılıp ötekiler hakkında dava açılmaması, mahkûmiyet halinde aynı fiili işleyen birine ceza verilip ötekine verilmemesi sonucunu doğuruyor. Bu sonucu anayasanın eşitlik ilkesi ile bağdaştırmak mümkün müdür?

Mahkemeler dava açılmadıkça işe el koyup ceza veremez. Bu yüzden savcıların dava açtıkları durumda ceza verebilip, açmadıkları durumda ceza vermemeleri sonucu ortaya çıkar. Bunun eşitsizlik doğurduğu gerçektir. Bu sakıncayı önlemek için, savcıların bir suç hakkında dava açmadıkları durumlarda onları dava açmaya zorlayıcı mekanizma kabul edilmesi gerekmiştir. Bunlardan olayımızda söz konusu olabileni, savcılığın dava açmaması durumunda ihbarda bulunulması, ihbara kulak asılmaması durumunda da Adalet Bakanlığına başvurarak savcıyı dava açmaya zorlamaktır. (Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, m. 148). Böylece eşitlik sağlanmaya uğraşılmaktadır. Ama hakkında dava açılmamış, ilk fiil için dava zamanaşımı dolmuş ise, bu yol ile de dava açılamaz. Böyle bir durumda ikinci fiilin muhakemesi sırasında beraat kararı verilmesi gerektiği söylenemez İş önüne gelmiş hakim fiilin suç teşkil ettiğini gördüğünde mahkûmiyet kararı verebilir.

Av. HALİT ÇELENK

Soru : 1 — "Müstehcen" nedir? (Ceza Kanunu M. 426)

Hukukta "Müstehcen" sözü, insanın utanma duygularını rahatsız eden ve inciten her türlü yazı, resim, heykel, fotoğraf veya hareket anlamına gelmektedir. Konunun ahlâk kuralları ile yakın ilişkisi olduğu açıktır. Bilindiği gibi bu kurallar ve müstehcen kavramı değişken kavramlardır. Toplumdan topluma, sınıftan sınıfa değişik bi-

çimler alırlar. Her sosyal sınıfın kendine özgü ahlâk kuralları olduğu da bir gerçektir.

Türk Ceza yasası Müstehcen'i tanımlamamıştır. Türk Hukuk Lugatı Müstehcen'i, "Gazete, kitap, mecmua, ilân, resim, fotoğraf, sinema, gramofon pilağı gibi vasıtalarla umumi adab ve ahlâka aykırı olarak yapılan ve cezayı müstelzim olan neşriyat" şeklinde tanımlamaktadır.

1881 sayılı eski Basın Yasamız, 31 inci maddesinde Müstehcen'i şöyle tanımlamıştır :

" Türk ceza yasasının 426—427 inci maddeleri mucibince müstehcen sayılan maddeler, halkın ar ve haya duygularını inciten ve ayıp sayılan şeylerdir."

Bu maddenin ikinci fıkrasında da :

"Yukarıki tarifin şümulüne giren bir sanat veya ilim eseri alâkadarlarının istifadeleri için neşredilir, bu da eserin mevzuu ve şekli ile neşir vasıta ve mahallinin nevi ve cinsi arasındaki münasebet karinelerinden anlaşılırsa müstehcen sayılmaz." denilmişti.

Soru : 2 — "Halkın edep ve nezahetine tecavüz" (M. 576) nedir? nasıl olur?

Ceza Yasasının 576 ıncı maddesinde cezalandırılan "Halkın edep ve nezahetine tecavüz" suçu da yasamızda tanımlanmamıştır. Bu konuda mahkemelerin ilginç görüşlerine rastlanmaktadır.

Yargıtay İkinci Ceza dairesi, "...Kız ve erkek çiftler halinde pastahane ruhsatı ile çalışan lokale giderek alenen biribirleriyle öpüşmeyi" halkın edep ve nezahetine tecavüz olarak kabul etmemiştir. Yargıtay Beşinci ceza dairesi "Başkalarının girmek ihtimali olan bir yerde olsa bile reşit bir kadını rızası ile mücerret ve munkati hareketlerden öteye gitmeyecek şekildeki öpmeyi" ceza yasasının 576 ıncı maddesine aykırı görmemiştir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu da bir pavyonda konsomatrisle alenen öpüşmeyi halkın edep ve nezahetine tecavüz niteliğinde kabul etmemiştir.

Soru : 3 — Sanat, edebiyat ve düşünce "Müstehcen ya da halkın edep ve nezahetine tecavüz eder mahiyette" olabilir mi? Olamazsa,

bir eserin sanat, edebiyat veya düşünce eseri olduğu nasıl tesbit ettirilebilir?

İnancımıza göre sanat, edebiyat ve düşünce alanında "Müstehcen" veya "halkın edep ve nezahetine tecavüz" söz konusu olamaz, olmamalıdır.

Aslında doğa ve onun bir parçası olan insan immoraldir. (Laâhlaki). Doğada ahlâka uygunluk ya da ahlâkdışı'lık yoktur. Doğa bu tür yargıların dışındadır. Ahlâk kuralları, ar ve haya kavramları, toplum hayatı ile ortaya çıkmıştır. Toplumda sınıfların meydana gelmesinden sonra da bu kurallar sınıflar üzerine temellenmiştir.

"Engels, çağımızda üç ayrı ahlâkın yanyana bulunduğunu söylemiştir. Bu ahlâklar, sınıfların farklı gelişme aşamalarında, bu sınıflar arasındaki farklı ilişkilerden doğmuş ahlâklardır. Çağımızda, önce Derebeylik (Feodalite) ahlâkının kalıntılarına, sonra çürümek üzere olan burjuva ahlâkına ve son olarak da işçi sınıfı ahlâkına rastlanmaktadır. (A. Garaudi. Sosyalizm ve ahlâk. S: 45)

Sanat, edebiyat ve düşüncenin müstehcen sayılmamasının, hatta hiçbir yönden suçlanmamasının toplumun gelişmesinde önemli yararı yadsınamaz. Sanat ve edebiyat, toplumun ekonomik ve sosyal yapısının bir yansıması olarak bir üst yapı kurumu ise de, bu üst yapı kurumunun toplumsal gelişmede önemli karşı etkisi olduğu kuşkusuzdur. Bu üst yapı kurumu toplumun gelişmesinde, daha ileri aşamalara ulaşmasında büyük yararlar sağlar. Sınıflı toplumlarda sürmekte olan sınıflararası mücadelede, bu sınıfların sanatları, edebiyatları ve düşüncelerinde de yer alır ve önemli rol oynar. Tarihsel rolünü tamamlamış, göçmeye yüz tutmuş sınıfların sanat, edebiyat ve düşünceleri toplumsal gelişmenin isteklerine cevap veremez hale gelir ve tutucu bir nitelik kazanır. Bunun içindir ki, egemen sınıflar, yine bir üst yapı kurumu olan hukuku kullanarak karşı sınıfların sanat, edebiyat ve düşüncelerini baskı altında tutmaya çalışırlar. (T. Ceza Yasasının 141, 142, 162 vb. maddeleri) Bu baskılar bir oranda başarılı olabilir. Ama bu başarı geçici olup, sonucu yine sınıflararası ekonomik ve sosyal mücadele yani alt yapıdaki gelişmeler saptayacaktır.

Yukarıda da değinildiği gibi eski Basın Yasamız 31 inci maddesinin ikinci fıkrasında, bazı koşullara bağlı olarak da olsa, sanat ve bilim yapıtlarının müstehcen sayılamayacağını saptayarak bugünkü yasamıza göre daha ileri bir adım atmıştır. Bu yönde ve daha yeterli bir hükmün yürürlükteki Basın Yasamızda yer almamış olması önemli bir eksikliktir.

Bugün yasamızdaki bu eksikliği, bu boşluğu yargı organlarının

kararları ile gidermek ve doldurmak durumunda bulunuyoruz.

Yeni İtalyan Ceza Yasası, "Bilim ve sanat eserlerinin müstehcen sayılamayacağına" dair açık bir hüküm kabul etmiş ve müstehcen yayın ve yapıt konusundaki duraksamaları önlemiştir.

Ülkemizdeki uygulama ve Yargıtayın görüşleri sanat, edebiyat ve bilim yapıtlarının müstehcen sayılamayacağı yönündedir.

TANIMLAMALAR VE ÖLÇÜLER

Amerikan Federal Yüksek Mahkemesi 1957 yılında verdiği bir kararda "Yalnız şehevi hisleri tahrik maksadiyle cinsiyet konusuna yer veren materyel müstehcen sayılır" demektedir. Bu yüksek mahkemeye göre "Ortalama ve normal bir şahıs için eldeki materyelin bütününe hakim olan konu çağdaş toplumsal ölçüler ışığında yalnızca şehevi hislere hitap ediyorsa, bu materyel şehevi hisleri tahrik amacını güden esere sayılmak gerekir." Yine anılan mahkeme, çağdaş toplumsal ölçülerin saptanmasında da Amerika'nın bir bölge ya da eyaletinin değil, tüm Amerika'nın esas alınmasını kabul etmiştir.

Amerikan Federal Yüksek Mahkemesi 21.3.1966 gününde Fanny Hilli adı ile yayımlanan bir kitap hakkında verdiği kararda da "Bir eserde en küçük ölçü ve miktarda dahi olsa bir toplumsal değer bulunması halinde bu eser müstehcen sayılamaz" demiştir. (Mehmet R. Uluç. Adalet Dergisi 1968. S: 7—8)

Uygulamada önemli olan, bir yapıtın sanat, edebiyat veya düşünce yapıtı olup olmadığının saptanabilmesidir.

Ülkemizde de Doktrin ve bilirkişi raporlarında Müstehcen'in ölçülerine rastlanmamaktadır. Bu alandaki kaynaklar; Müstehcenlikte önde gelen ölçü yapıtta cinsel duyguları tahrik edici ve giderek toplumun ar ve haya duygularını incitici nitelik bulup bulunmamasıdır, demektedirler.

Nitekim Prof. Sulhi Dönmezer, Cahit Tanyol ve M. Aslıer tarafından Ankara Toplu Basın Asliye Ceza Mahkemesine verilen bir raporda şöyle denilmektedir:

"Malûm olduğu üzere müstehcenliğin en başta gelen şartına göre yazılan veya resmedilen şeyin şehveti tahrik edici nitelikte bulunması ve bu bakımdan toplumun müşterek ar ve haya duygularını incitecek nitelikte olması lâzımdır... Ayrıca... bu maksadla kaleme alınmış bulunması lâzımdır. Bu maksadın varlığı da eylemin icrası tarzından anlaşılır. Tümü ile edebi bir eserde yer alan... nezahete aykırı bir kısmın, bir iki sayfanın o eseri halkın cinsi hislerini uyandırarak, cezbederek sattırmak için kitaba idhal edildiği söylenemez. Müsteh-

cenliğin esas unsurlarından birisi de sürümün sağlanması maksadiyle yapılmış olmasıdır."

Genellikle yargı organları bu konuda bilirkişilerin görüşlerine başvurmakta ve uzmanların raporlarından yararlanmaktadırlar. Seçilecek bilirkişilerin davaya konu olan yapıtın özelliğine göre, o alanda uzman olan kişilerden seçilmesi gereği açıktır. Bununla beraber hakimler bu raporlara bağlı olmadan kendi deneyleri ile ve toplumun ahlâk, edep ve haya ölçülerini gözönüne alarak karar vermek durumundadırlar.

Bir yapıtın sanat, edebiyat ve düşünce yapıtı sayılıp sayılmamasında hukuk yönünden aranan ikinci ölçü de yapıt sahibinin amacıdır. Bu ögeye göre, yapıtı meydana getiren kişinin bunu sanat, edebiyat ve düşünce amacı ile mi yoksa müstehcen yayın yapmak ve bu yolla da sanat, edebiyat ve düşünce dışında başka amaçlara ulaşmak (sürüm, kazanç) için mi meydana getirdiği araştırılacaktır. Bu araştırma da olayda "kast"ın ne olduğunu saptayacaktır. Gerek müstehcenliğin ve gerekse amacın araştırılmasında yapıtının bütününün gözönünde tutulması gereği kuşkusuzdur.

EMPERYALİZMİN İHRAÇ METAI

"Müstehcen"e hukuk açısından bakarken konunun başka bir yönüne de değinmeden geçemiyoruz.

Günümüzde "Müstehcen", emperyalist aşamaya gelmiş kapitalist sistemin bir ihraç metaıdır. Bu sistemde herşey sömürü, herşey ticaret, herşey kâr içindir. Ahlâk da, sanat da, edebiyat da, düşünce de kâr, daha çok kâr içindir. Herşey onun emrine verilmiştir.

Bu amaçla emperyalizm dünya pazarlarına çağdaş teknolojinin desteğinde en açık seks filimlerini, türlü yayınları, pilakları sürer. Cinsel duyguları tahrik, kâr amacının bir aracıdır. Emperyalizm için, insan, ahlâk, gençlik gibi kavramlar değerlerini, anlamlarını yitirmişlerdir. Tek değer paradır.

Edep, hayâ, ve âr denilen değerler de yerlerini yalnız ona bırakmışlardır. Üretim, toplumun ihtiyacı için, kişinin insanca yaşaması için değil, daha çok kâr, daha çok kazanç içindir. Değer soysuzlaşmış, ahlâk kokuşmuştur.

Bu ahlâksal yozlaşma salgını geri bırakılmış ülkeleri daha çok tahrip eder. Emperyalizmin en büyük düşmanı, geri bırakılmış ülke halklarının yurtseverlik, ülkücülük, bağımsızlık, sömürüden kurtulma yönündeki ahlâk değerleridir. Bu değerlerin yozlaştırılması ve etkisiz hale getirilmesi, emperyalist sömürünün sürmesi

için gereklidir. Bu nedenle geri bırakılmış ülkeler gençliğinin uyuşturulması, saptırılması için her çareye başvurulur Yurt sorunlarından, devrimci eylemlerden uzaklaştırılır. Müstehcen yayınlar, filimler pilaklar ve benzerleri burada önemli rol oynar. Bu uyuşturucu, saptırıcı politika, kendi gençliğinden korkan yerli egemen sınıfların çıkarlarına da uygun düşer. Çıkarlar birleşiktir. Bu nedenle politika ortaklaşa yürütülür. Gençlik, "millicilik"ten, yurtseverlikten, ülkücülükten uzaklaştıkça egemen sınıflar açısından "zararsız" hale getirilmiş olur. Alkışlanır, övülür. Artık **özün** yerini giderek **görüntü** almıştır. Cafcaflı tipler ,boş kafalar "örnek" olmuştur. Okuyan, bilinçlenen, yurt sorunları ile ilgilenen ülkücü gençlik hor görülür. Baskılar, sorgulamalar, işkenceler onun içindir. Hapisler, darağaçları onları bekler. O, giderek vatan haini bile ilân edilebilir.

Emperyalizm ve egemen sınıflar elinde Müstehcen yayınlar, bu amaca yönelik önemli araçlardan biridir bugün.

Soru : 4 — Kitap toplatmanın, bizim hukukumuz bakımından şartları nelerdir? Tatbikat hukuka uygun mudur? Değilse, hukukun bu suistimali nasıl önlenebilir?

Kitap toplatma konusunda Anayasamız 24. maddesinde şöyle diyor:

"Kitap ve broşür yayımı izne bağlı tutulamaz; sansür edilemez. Türkiye'de yayımlanan kitap ve broşürler,22. maddenin 5. fıkrası hükümleri dışında, toplatılamaz."

22. madde de şöyle demektedir:

"Türkiye'de yayımlanan gazete ve dergilerin toplatılması, bu tedbirlerin uygulanacağını kanunun açıkça gösterdiği suçların işlenmesi halinde ve ancak hakim kararıyla olabilir."

Kitap toplatma konusundaki bu hükümler, hiçbir yanlışanlamaya ve yoruma olanak vermeyecek kadar açıktır. Yukarıya alınan, Anayasamızın 24. maddesine göre Türkiye'de yayımlanan kitap ve broşürler, 22. maddenin 5. fıkrası hükümleri dışında toplatılamıyacaktır. Bu maddede sözügeçen, Anayasanın 22. maddesinin 5. fıkrası konuya ışık tutmakta olduğundan ayrıca açıklamaya gerek yoktur. Görüldüğü gibi fıkranın açık anlamı şudur:

Türkiye'de yayımlanan kitap ve broşürlerin toplatılabilmesi için:

a) Yasada, kitap toplatma tedbirini de kapsayan bir suç bulunması,

b) Bu suçun işlenmiş olması,

c) Bu iki şartın gerçekleşmesi halinde hakimin karar vermesi, gerekir.

Burada önemli olan husus, ancak, "suçun işlenmesi halinde" kitabın ya da broşürün toplatılmasına karar verilebileceğidir.

Uygulamada durum nedir?

Son yıllarda verilen toplatma kararlarında görüldüğü gibi, Sulh Ceza Mahkemelerinden bazıları, basın savcılarının istekleri üzerine, bazan bir bilirkişi raporuna dayanarak ve bazan da böyle bir rapor olmaksızın Ceza Yargılama Usulü Yasasının 86. maddesini dayanak göstererek toplatma kararı vermektedirler.

Hemen açıklayalım ki, bu kararlar, Anayasamızın yukarıda açıklanan emredici hükmüne aykırı düştüğü gibi Ceza Yargılama Usulü Yasasının 86. maddesine de uygun düşmemektedir. Çünkü:

A — Anayasamız, ancak, kitap toplatma hükmünü de kapsayan bir suçun işlenmesi halinde, kitabın toplatılmasına karar verilebileceğini kabul etmiştir. Henüz kamu davası açılmadan, sanığın yargılanması yapılıp suçluluğu anlaşılmadan böyle bir karar verilmesi Anaayasanın açık hükmüne aykırıdır. Kaldı ki, toplatma kararı veren Sulh Ceza Mahkemelerinin, bu suçların sanıklarını yargılamaya da yetkileri yoktur. Bir suçu yargılama yetkisi olmayan bir mahkemenin, suçun işlendiğini kabul ederek toplatma kararı vermesi yasanın ve hukuk mantığının kabul edemiyeceği bir haldir. Bilirkişi raporlarına gelince, bunlar bir karar, bir delil değil ancak bir mütalâadan ibarettirler. Bilindiği gibi bilirkişi raporlarının mahkemeleri bağlayıcı nitelikleri de yoktur. Kaldı ki bu raporlar, hazırlık soruşturmaşı esnasında çok ters yetkisiz ve yetersiz kişilerden alınmakta ve yargılama esnasında, genellikle, yeni bilirkişi raporları ile yetersizlikleri anlaşılmaktadır.

B — Ceza yargılama Usulü Yasasının 86. maddesi, "silahlar" gibi suç araçları için kabul edilmiş ve delil toplama amacına yönelik bir maddedir.Bu madde, kitap toplatma kararları için hukuksal bir dayanak olarak kabul edilemez. Bu husus, maddenin başlığından ve yazılış biçiminden açıkça anlaşılmaktadır. Maddenin başlığında "sübut vasıtalarından olan eşyanın muhafaza ve zaptı" denmektedir. Madde de şöyledir:

"Tahkikat için sübut vasıtalarından olmak üzere faydalı görülen yahut müsadereye tabi olan eşya muhafaza veya başka bir suretle emniyet altına alınır."

Bu maddedeki "Sübut vasıtalarından olmak üzere faydalı görülen" sözleri, eşyayı muhafaza altına almaktan maksadın, suçu ispat bakımından bir delil elde etmek ve bu delilin kaybolmasına imkân vermemek olduğunu göstermektedir. Eğer bir kitap veya bir broşür hakkında kamu davası açılmış ise, bir suç işlenmiş olup olmadığının incelenmesi için delil olarak elbette ki bu kitap veya broşürün bir tanesi da-

va dosyasına konulacak ve saklanacaktır. Ama, bu, kitabın bütün nüshalarının toplatılması anlamına elbette ki gelemez. Sözü geçen Ceza Yargılama Usulü Yasasının 86. maddesinin amacı da bu değildir. Yasanın "silahlar" için koyduğu bir hükmü kitap toplatma kararları için hukuksal dayanak yapma çabası savunabilir bir tutum değildir.

Öte yandan 27 Mayıs Anayasası Ceza Yargılama Usulü Yasasından sonra kabul ve ilân edilmiştir. Bu temel yasanın 22/5 ve 24/2 maddeleri karşısında ve yasaların Anayasaya aykırı olmayacağı kuralı da gözönüne alınarak, yukarıda açıklanan koşullar gerçekleşmedikçe suçluluk hakkında kesin bir mahkeme kararı olmadıkça toplatma kararı verilmesi yasaya aykırıdır.

Bu hukuka aykırı uygulamanın önleyebilmesi için hakimin doğrudan doğruya Anayasa hükümlerini uygulaması gerekir. Çünkü Anayasamızın 8.maddesine göre Anayasa hükümleri, yargı organlarını bağlayan ve öncelikle uygulanması gereken temel hukuk kurallarıdır. Öteyandan Ceza Yargılama Usulü Yasasına, Anayasa hükümleri doğrultusunda hükümler eklenmesi yoluyla da bu hukuka aykırı uygulama önlenebilir.

Soru : 5 — Af halinde, toplatma kararı da kalkar, kitaplar geri verilir mi? Verilmeli midir?

Bilindiği gibi af yasası suçları değil cezaları ortadan kaldırmaktadır. Bu cezalar Yasa kabul edildiği takdirde fer'i ve mütemmim cezalar ile ceza mahkûmiyetlerinin sonuçlarını da kapsamak üzere ortadan kalkacaktır. Fer'i cezalar yasa maddelerinde yer yer gösterilmiştir.

Soruya açıklık getirebilmek için iki durumu ayrı ayrı düşünmek gerekir :

a — Toplatma kararları :

Bir kitap hakkında toplatma kararı verilmiş ve kesinleşmişse, bu kararlar ceza niteliği taşımadığından bunların af ile ortadan kalkması düşünülemez. Bu hallerde toplatılan kitapların geri verilmesi olanaksızdır.

b — Müsadere kararlarına gelince :

Bu kararlar bir ceza niteliği değil bir tedbir niteliği taşımaktadır. Bir kitap hakkında dava açılmış, mahkûmiyet kararı verilmiş, kitap da müsadere edilmiş ve karar kesinleşmiş ise, af yasası cezayı ortadan kaldırmakta ama tedbir niteliğinde olan müsadere'yi

ortadan kaldırmamaktadır. Bu nedenle kitapların geri verilmesi söz konusu olamayacaktır.

Ancak, hakkında toplatma kararı verilmemiş bir kitap hakkında açılan dava sürerken af yasası yürürlüğe girerse bu kitap hakkında bir toplatma ya da müsadere kararı bulunmadığından bu kitapların geri verilmesi gerekir.

Sonuç olarak toplatılan veya müsadere edilen kitpaların geri verilebilmesi için af yasasında bu konuda özel bir hükmün yer alması gerekmektedir.

Soru : 6 — Hukukumuz tahditli yayına cevaz vermekte midir? Vermiyorsa, bu yol açılmalı mıdır? Niçin?

Yasalarımız tahditli yayınlara yer vermemiştir. Bir kitap ya da her hangi bir yapıt tahditli olarak yayınlansa da, belli abonelere veya belli bir sanat, edebiyat dalının ilgililerine dağıtılsa da, bu yayınlar bir suç niteliği taşıyorsa, yasalarımıza göre cezalandırılmaktadır.

Bazı Avrupa ülkelerinin Ceza yasalarında tahditli yayınlara olanak verilmekte ve bu tür yayınlar suçlanmamaktadır. Amaç, sanat, edebiyat alanlarındaki çalışmaları müstehcen yayın suçlamasından kurtararak bu dallarda gelişmeye serbesti sağlamaktır.

Bu yol, bilim, sanat ve edebiyat alanlarında müstehcen suçlamasını kaldıran bir yol ise de bu tür yapıtlardan halkı uzak tutma sakıncasını da içinde taşımaktadır.

İnancımıza göre yeni İtalyan ceza yasasında olduğu gibi Ceza yasamızda da sanat, edebiyat ve düşünce yapıtlarında müstehcenliğin söz konusu olamayacağına ilişkin bir hükmün yer alması uygun bir çözüm yoludur.

Soru: 7 — Kanunun ihbar mükellefiyeti koymadığı fiiller hakkında, husumet sebebiyle ihbarda bulunup faili avukat tutmak, mahkemeye gidip gelmek, çevresinde suçlu olduğu izlenimini uyandıracak bir durum içine sokmak, hapis tehdidi ile sürekli bir tedirginliğe mahkûm etmek suretiyle çeşitli maddi ve manevi zararlara yol açan muhbir hakkında, sanığın beraatı halinde, "iftira" suçunda olduğu gibi, bir müeyyide uygulanmalı mıdır?

Yasalarımız iftira suçunu cezalandırmış ve iftiracıyı, kendisine iftira edilen kimsenin maddi ve manevi zararlarından sorumlu tutmuştur. İftira suçu saptandığı takdirde iftiracı hem ceza görecek, hem de iftiradan zarar görenin çeşitli zararlarını karşılamakla yükümlü tutulacaktır.

Yasa iftirayı şöyle tanımlamaktadır:

İftira, bir kimsenin adliyeye ya da işi adliyeye iletmeye mecbur olan bir memura ya da koğuşturma yapacak veya yaptırabilecek bir yere (mercie) ihbar ve şikâyette bulunarak **suçsuz olduğunu bildiği bir kimseye** suç yüklemesi, ya da o kimse aleyhine böyle bir suçun maddi eser ve delillerini uydurmasıdır.

Görülmektedir ki, iftira suçunun gerçekleşebilmesi için iftiracının, ihbar ettiği kimsenin suçsuz olduğunu bile bile ihbar etmesi yani kasıtlı hareket etmesi gerekir. Sorulan sorudaki "Husumet sebebiyle" sözleri de kasdı göstermektedir. Bu durumda olan her hangi bir ihbarcı, iftiracıdır, iftiracı ile ayni hükümlere tabidir. Eğer bir kişi husumet nedeni ile suçsuz olduğunu bildiği bir kimseye suç isnat ederek onu ihbar ederse hem ceza görecek ve hem de mağdurun maddi ve manevi bütün zararlarını ödemekle yükümlü tutulacaktır.

Soru : 8 — Ayni madde kapsamına giren fiillerden bir kısmı hakkında dava açılıp ötekiler hakkında açılmaması, mahkûmiyet halinde, ayni fiili işleyen birine ceza verilip ötekine verilmemesi sonucunu doğuruyor. Bu sonucu Anayasanın eşitlik ilkesiyle bağdaştırmak mümkün müdür?

Yasanın ayni maddesinin kapsamına giren eylemlerden bir kısmı hakkında dava açılıp ötekiler hakkında açılmaması, vatandaşlar arasında kuşkusuz bir ayrıcılık doğurmakta ve Anayasamızın eşitlik ilkesine de ters düşmektedir. Bilindiği gibi yasaların üç önemli niteliği vardır: Eşitlik, objektiflik ve genellik. Uygulamada bu niteliklerin gözönünde tutulması bireyler arasında yasalara olan güveni sarsar ve adaletsiz bir ortamın doğmasına neden olur .Böyle bir uygulama demokratik düzen için tehlikeler yaratır.

BERİN TAŞAN (C. Savcısı)

Cevap : 1 — Müstehcen T.C.K. nun 426 ıncı maddesinin uygulamasına göre (kişinin ar ve haya duygularını inciten her türlü yazı, resim, fotoğraf, sinema şeridi v.b. dir)

Cevap : 2 — T.C.K. nun 576 ıncı maddesinde (halkın edep ve nezahetine tecavüz) bir kimsenin edebe aykırı olarak halka görünmesi veya bir yerini göstermesi gibi örneklerle somut olarak belirlenmek istenilmiştir. T.C.K.'nun 426 ıncı maddesinde yasaklanan müstehcen yayınlar T.C.K.'nun 576 ıncı maddesinde suç sayılan (halkın edep ve nezahetine tecavüz) unsurları ve müeyyideleri bakımından farklılık

göstermektedir. Kalabalık bir caddeden çırılçıplak bir şekilde geçmek kanunlarımızın uygulamasına göre (halkın edep ve nezahetine tecavüz) sayılır. Bu çırılçıplak kişinin fotoğrafının bir yayın organında basılıp dağıtılması ise T.C.K. nun 426 ıncı maddesine giren bir eylemdir .

Cevap ; 3 — Elbette bir sanat, edebiyat ve düşünce ürünü ile (müstehcenlik) ve (halkın edep ve nezahetine tecavüz) bir arada düşünülemez. Yalnız bir eserin sanat, edebiyat ve düşünce ürünü olduğu şeyhin kerameti rivayetinden menkul örneği yazarının tanımlaması ile olmaz. Ceza uygulaması bakımından bir eserin müstehcen mi yoksa sanat, edebiyat ve düşünce ürünü mü olduğunu ayırmada ölçü yazarının kastıdır. Yayınlanan yazı toplumsal bir bozukluğu tenkid ve kamu oyuna açıklamak amacıyla mı yazılmış yoksa okuyucunun cinsel duygularını sömürerek kazanç sağlamak kastıyla mı yazılmış,ona bakılır. Bunu ayıracak olan bilirkişi değil yargıçtır. Bu arada bazı devrimci — ilerici bilinen yazarların düştüğü bir yanılgıyı belirtmek istiyorum. Bir tiyatro oyununun, bir hikâyenin gerçekçi olduğunu ispat etmek için ille de tekrar tekrar (bok, sidik, işemek v.b.) gibi çirkin kelimeleri kullanmaya gerek yok. Nitekim ilerici desinler diye dince kutsal tanınan değerleri küçük düşürmeye, alaya almaya, küçümsemeye de gerek yok. Hele hele bu iş halkının yüzde doksan beşi müslüman olan bir ülkede halkçılık adına yapılırsa gülünç olur. Sonunda İstanbul'dan kalkıp bir günlüğüne Anadolu'ya halkı bilinçlendirmeye giden sözde devrimci, ilerici şairleri tiyatro oyuncuları gibi halk tarafından yuhalanır, ıslıklanır.

Cevap : 4 — 1961 Anayasasının kitap toplatmakla ilgili 22. maddesinde 20.9.1971 tarihinde yapılan değişiklikle kitap toplatmanın şümulü daha genişletilerek yeni esaslar konulmuştur. Anayasanın 24 ve 22 nci maddesinin 5 nci fıkrasına göre, kitap toplamada karar verecek merci bakımından iki değişik esas konulmuştur.

1 — Kitap genel olarak kanunun gösterdiği bir suçun işlenmesi halinde hâkim kararı ile toplatılır.

2 — Eğer :

a) Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün,

b) Milli güvenliğin,

c) kamu düzeninin,

d) Genel ahlâkın korunması bahis konusu ise bu halde gecikmede bir sakınca olduğunda kitap hâkim kararı olmadan (kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle de toplatılabilir) Anayasada yetkili merciin kim olduğu açıklanmamıştır. Ancak maddenin gerekçesinde yetkili merciin ilerde kanun koyucu tarafından çözümlenecek bir ko-

nu olmakla beraber (Cumhuriyet Savcısı) veya (Adli zabıta) olarak düşünüldüğü, eğer bu yetki idari makamlara verilecekse bu takdirde yetkili merciin mahallin en büyük mülki amiri olması hususunda görüş birliğine varıldığı belirtilmiştir. Kitap toplatma ile ilgili anayasa değişikliğinden sonra yapılan uygulamalara ait örneklere basında ve mahkeme içtihatlarında rastlamadık. Bu uygulama daha çok üç büyük ilimizde oluyor. Anayasanın 22 nci maddesi değiştirilmeden önce haklı olarak en çok kitapların anayasanın açık hükmüne rağmen kamu davası açılıp ceza verilmeden soruşturma safhasında toplatılmasından şikâyet ediliyordu. Anayasanın değiştirilen 22 nci maddesine göre bir kitap ancak kanunda açıkça yazılı olduğu hallerde, ceza verildikten sonra ve hâkim kararı ile toplatılabiliyordu. Değiştirilen 22. maddeye göre kamu davası açılmadan da milli güvenlik, kamu düzeni, genel ahlâkın korunması gibi sebeplerle bir kitabın toplatılması mümkündür. Yine ayni maddeye göre hakim kararı olmadan da yetkili merciin emriyle kitap toplatılabilir.

Cevap : 5 — Bir kitap eğer 426 ncı maddeye göre toplatılmış ve mahkûmiyet hükmü de kesinleşmişse af halinde geri verilmesine olanak olamaz. Çünkü 427 inci maddenin 2 inci fıkrasında (geçen madde ile işbu maddede mezkûr evrak ve eşya müsadere ve imha olunur) denilmektedir. 426 ıncı maddeye göre verilen ceza kesinleştiğinde kitabın da imhası gerekir. Bu özel bir maddedir. Kanunun diğer maddelerine aykırılıktan dolayı toplanan kitapların ise, af kanunu ile geri verilmeleri gerekir düşüncesindeyim.

Cevap : 6 — Tahditli yayından neyi kastettiğinizi anlıyamadım. Bundan sansürü kastediyorsanız Anayasanın 24 üncü maddesine göre açıkça menedilmiştir. Elbette cevaz verilemez.

Cevap : 7 — Bu sorunun cevabı içerisinde. Anlattığınız olayda iftira suçunun bütün unsurları var. Ayrıca muhbir hakkında hukuk mahkemesine tazminat davası da açılabilir. Eğer muhbir T.C.K.nun 285 inci maddesinde yazılı suç unsurlarının teşekkül etmemesi yüzünden kanunun kovuşturmasından kurtulabilmişse bu halde en yetkili müeyyide basın yoluyla kamu oyuna teşhir edilmesi olur.

Cevap : 8 — Yasanın eşit olarak uygulanması genel bir kuraldır. Buna aykırılık ilgili kişiyi sorumlu kılar.

İSMET KEMAL (C. Savcısı)

1.) "Müstehcen"lik, açık saçıklıktır, edep dışılıktır, nesnel çoğunluk (bir bakıma sınıf) açısından hiç kimsenin hoşuna gitmemek, ilerletilmiş ve geliştirilmiş halk beğenisine uymamak, yani erdem-

sizliktir.. Ve TCK'na göre (md. 426), "hayasızlık"la, yani utanmazlıkla, yüzsüzlükle bir arada düşünülmüştür.. Bir sözün, bir yazının, bir yapıtın "müstehcen" olabilmesi için, yukarda sayılan öğelerin tümünü taşıması gerekir. Şu kişice, şu toplulukça, şu kuruluşça ve şu düşünce ya da inanç bakımından "ahlak"a aykırı, "anane"ye ters, "alışılmış"ın ve "ar"ın, "haya"nın dışında görülmüş, öyle sayılmış olmak, "hukuk"a yansımışlığın çağdaşlığı ve geçerliliği, yani hukukun gerçekleri bir yana, bugünkü yasa yönünden de "müstehcen"lik için yetmez. Yasalar uygulanırken, "gerekçe"leri ve en son nesnel "yorum" ları da gözden - görüşten uzak tutmamak zorunluluğu vardır..

2.) Çoğu öznel, geleneksel, akımsal ve soyut olan, "halk yararı" yerine "halka yaranma" izlenimini usa getiren şu, "halkın edep ve nezahetine tecavüz" yüklenimi, yer yer, zaman zaman, tutucu ve dar görüş uygulamalarını yürürlüğe koyabilmektedir. Yanlışlıkların, halkı tanımamaktan, onu "edepsiz" olmasa bile inceliksiz, kaba, çocuk, sıkça alıngan saymaktan ileri geldiğini görmek için birazcık bakmasını bilmek yeter de artar bile. Oysa halk, gerçekçi, pratik yaşantısı, geniş sezgisi ve olabildiğince eğitimiyle, öğretimiyle de kendini savunmasını bilir, hukuk'a karşı içtenliğini ve saygısını kor ortaya.. Kısıtlı, kışkırtıcı, yapay savlar ve davranışlarla onları biz şaşırtırız, biz ya kızdırıp damlara çıkarır ya da horlayıp yerin dibine batırırız. TCK'nun 526. maddesini artık geniş yorumlar içinde ele almalıyız.

3.) Umutluyuz daha da, mutluluk gözelerini buldukça, yakaladıkça... Yıllar geçiyor. Yıllar öncesine karşın, yerli ya da yabancı sanat, edebiyat, düşünce yapıtların da artık "çıplak"lığı, "cinsel"liği, "sevişme"leri, "fizik" görünümlerini yadırgamıyoruz, ayıp ve utandırıcı saymıyoruz.. "Güzel" ne, "çirkin" ne,onları da gelişimler içinde yeniden belirliyoruz.. Ve "edep"i, "ahlak"ı yere, insan içine indiriyoruz; çağdaş oluşum ve yepyeni bir bilinç düzeyinde.. Dün "açık - saçık" ve "inceliksiz" sayılan, bugün; şurada öyle olan, burada, artık değişmiştir, uyumsuzlaşmış yasa kurallarının ilerisine düşmüştür. Yapıtsal olsun, kişisel olsun, "piyasa" döküntüleri bizi bağlamaz, konumuz dışında. Sanatla, edebiyatla, düşünce ile ilgisi yoktur onların; çok "özel"dir, geçicidir, günceldir.. Sanat da, edebiyat da, düşünce - bilim yapıtları da ciddi ve nesnel öğeler taşırlar özlerinde. Türleri, biçimleri de o öğelerden doğar. Bunun içindir ki "sıradan"lıktan uzaktır ve iyi bilinip tam değerlendirmeyi gerektirir, rastgele göz atışları ve hep bir kaba koyuşları değil. Kuralların, yaptırımların haklılığı, hukukun çağdaşlığı aranıyorsa, görüşler hiçbir zaman geri ve ilkel olmamalıdır. Gün ışığına, toplum katına çıkarılmamalı öylesine dar ve değişmez kalıplar.. Günümüzde, Yargıtay başta, olumlu örnekleri ço-

ğaltıyor TCK'nun 426 ve 576 ncı maddelerine ilişkin istek ve kararlariyle, çağdaş Türk Hukuku'nu uygulayanlar.

4.) Kitap ve öteki yayınlar, "suç" olan, "suç" olabilen eylem ve olaylar sonunda ve ancak yargıç kararı ile toplatılabilir. Olması gerekeni bırakalım, ne var ki yasa dışı uygulamalara sık sık rastlandığı da söylenebilmiştir. Bir yazımda da değindiğim gibi ("Hukuk - Uygulamalar, Uyumsuzluklar". Yeni Ortam. 6—13 Eylül 1973), çirkin, sadist, zorbaca ya da keyfi ve politik baskılı davranışların çoğaldığı dönemler olmuştur. Bu, elbette hukuk'a uygunluk değildir; onu yok saymak, kötüye kullanmaktır. Görev ve yetkilerin daha iyi belirlenmesi, görevli ve yetkililerin çağına uygun seçilip yetiştirilmesi ile bir yere dek bu yıkıcı tutum önlenebiir..l

5.) Af (bağış), kişisel - siyasal hak sonuçlarıyle birlikte "ceza"yı ortadan kaldırır, "kamu davası"nı yok eder, "suç"u ve "toplatma"yı değil... Toplatma, yine bir 'suç" konusuna dayanıyor, yaşayan yasa maddelerinden geliyorsa, toplatma kararı sürer, kitaplar güven altında bulundurulur. Uygulama böyle.. Ama bence, asıl olarak, "düşünce özgürlüğü"nün özünde "yasak yayın" diye bir şey olmamalıdır.

6.) Hukukumuzda, "Çocukları muzır neşriyattan koruma" gibi eskimiş bir yasanın, çoğunlukla uygulanamaz duruma gelmiş yargıları dışında, "tahditli yayına cevaz" verilmemektedir. Bu yolun açılması, Anayasa'ya aykırı olarak "sansür" olur; 31 Mart 1974 toplantısında belirttiğim gibi, demokrasi, çağdaşlık, hukuk devleti, bilim ve sanat ve hele de görev ona verilirse yargı erki, yargı uğraşı adına manevi yıpranmalar, politik sakıncalar doğurur..

7.) "Muhbir"e iltifat edip onu "iftira"dan yargılıyacağımıza, halkın geçimi ve eğitimine önem vermeli; öte yandan, görevlilere güven ve yetenek kazandırmalıyız.

8.) "Eşitlik ilkesi" mi? Bu konuda iyi dilekli çalışmalar var. İster istemez, rastlantılar da rol oynuyor, değişik uygulamalar da oluyor. Bir de, ekonomik ve politik güçler ile düzen sorunu.. İlle de, "dışardakiler"in "içerdekiler"e "suçlu biziz" demelerini, yahut yasa kaçaklarının "suç"u kabullenerek "hukuk"a teslim olmalarını beklemiyoruz. Toplumsal eşitlik ortamı mı yok, eğitim ve güven mi? O dürüstlüğü, o tüzeyi getirecek "çağdaş uygarlık düzeyi"ni hep birlikte arayalım..

Not : 6'ncı soru Sayın Berin Taşan'a ve Sayın İsmet Kemal'e "Hukukumuz tahditli yayına cevaz vermekte midir? Vermiyorsa, bu yol açılmalı mıdır?" Şeklinde sorulmuş, sonradan Sayın Prof. Dr. Öztekin Tosun'a ve Sayın Av. Halit Çelenk'e sorulduğu gibi açıklamalı bir şekle sokulmuştur. **G.A.**

doğan görsev

•

hümanizma açısından müstehcen ve sanat

Bazı kavramların aslında ne ifade ettiğini daha iyi anlamak için, onları her halde karşıtlarıyla birlikte düşünmek gerekir. Sonra şu var: kavramları, sadece bugün bize göründükleri durumda ele almakla kalmamalı, tarih boyunca nasıl ortaya çıkıp, ne türlü bir evrim geçirerek çağımıza kadar geldiklerini de göz önüne almalı. Ve günümüzdeki sosyal pratik içinde o kavramların neye delâlet ettiğine de dikkat etmeli bir de.

Konuya böyle yaklaşılmazsa kavramlar belki kısaca tanımlanmış olur, ama o tanımlamaların, çok kere, hayat tecrübesi ve kişiliği belirli koşullarda oluşmuş bireylerle sınırlı kalmak, kısacası sübjektif ve kısmî olmak tehlikesi vardır. O zaman, onlarca, yüzlerce çeşit tanımlama atılabilir ortaya, hem de her biri bir ölçüde geçerli olan... Ama bu tanımlamalar tek tek o bireylerin yaşayış serüveninin belirli bir ifadesi, bir kesiti olmaktan öteye bir anlam taşımaz; kavramların gerçekliğini ortaya koymaz; temaşacı, pasif bir tavır içinde bir lâfazanlık olmaktan, bir düşünce jimnastiği olmaktan ileri gitmez.

Bence, bir adım daha atmalı: Karşı karşıya bulunduğumuz durumları, kavramları, sorunları, hatta objektif şekilde tasvir etmekle de yetinmeyip, genel yaşayış koşullarının, dünyanın "her bakımdan daha insanî"leşmesi doğrultusunda değiştirilmesine aktif olarak katılmalı. Bunun için de, kısmî tanımlamaları ve doğruları, sonradan birer öneri halinde somutlaştırmak üzere ,önce genel doğrular haline getirmeli.

İlkçağlardan itibaren insanların ürettikleri, meydana getirdikleri değerler ihtiyaçları karşılamağa yetmiyordu. O durumda insanların genellikle perhizkâr bir yaşayışa razı olması gerekiyordu. Üstelik, yaratılan değerlerin adaletli bir şekilde bölüşülmediği, egemen bir

azınlığın dünya nimetlerinden bol bol pay aldığı toplum düzenlerinde, kitlelerin perhizkâr bir yaşayışa kanaat etmeleri bir kat daha önem taşıyordu. Ahlâk yönünden, dinler bu görevi yerine getirdiler, müminlere bir öbür - dünya işaret ederek... İnsanların itaate ve kanaatkârlığa razı olabilmeleri için dünyevî, cismanî, nefsanî şeyler haram, mekruh, şeytanî; uhrevî, manevî şeyler ve o sosyal düzenleri —baskıcı nitelikleriyle birlikte— ayakta tutan kurallar makbul, rahmanî sayıldı. Efendiler, bu öğütlere kendileri uymasalar da, bu vaazleri tutmayan tebalarına karşı her ülkede sırası geldikçe harekete geçmekten hiç de geri kalmadılar. Böylece, efendilere göre ve tebalara göre iki türlü ahlâk kuralı uygulanıp gitti ve feodal rejimin sonuna kadar, kitlelerin en doğal ihtiyaçlarının bir çoğu, aynı zamanda hem ahlâkî, hem de siyasî baskıyla bastırıldı.

Burjuvazinin tarih sahnesine çıkmasıyla, feodal rejimde yürürlükte olan donuk ahlâk kuralları altüst olmağa başladı. Kapitalist üretim ilişkileri tüketimin gitgide artmasını, bireylerin daha özgür hale gelmesini gerektirdiği için, burjuva ahlâk anlayışı perhizkârlık öğütleyen ahlâk kurallarına kesinlikle karşı çıktı. Kapitalist ekonomik - sosyal - politik rejim yerleştiği ölçüde, önceki dönemlerin köhneleşmiş ahlâk kuralları işlemez oldu.

Batı Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığında, Türkiye, tarihsel gelişmenin bu aşamasında görünmektedir. Bütün ahlâkî değerlerin geniş ölçüde altüst oluşuna tanık olmaktayız.

Oysa, kapitalist rejimin ahlâkı (burjuva ahlâkı), önceki dönemlerin ahlâklarından birey yararına ne kadar farklı olursa olsun, kitleler aleyhine bir noktada onlarla birleşmektedir. Eski dönemlerde nasıl, biri efendilere, öbürü tebalara uygulanan iki türlü ahlâk vardıysa, burjuva ahlâkı da aynı iki yüzlülüğü sürdürmektedir. Burjuvazi bir yandan —resmî olarak— eski ahlâk kurallarının daha rasyonelleşmiş bir biçimde kitlelere öğütlenmesinden yana bir davranışı benimsemiş görünürken, bir yandan da —fiilen— ahlâksızlığın hemen her çeşidine geniş ölçüde teşvikçi olmaktadır. Gelişmiş kapitalist rejimlerde fuhuş gitgide yaygınlaşıp kurumsallaşmakta, örneğin Fransa'da ,evlilik - dışı cinsel ilişki kuran kadınların oranı %43'e yükselebilmektedir. Bütün bu olan - bitenleri "bireysel özgürlük"ün, "teşebbüs özgürlüğü"nün basit bir sonucundan, tezahüründen ibaret görmek zordur. Cinsellik sorununun böylesine iri boyutlar kazanarak ön plâna çıkmasını, bireylerde biriken çeşitli tatminsizliklerin kitlesel bir protestoya dönüşmesini ve rasyonel bir eylem programına yönelmesini engellemek üzere, dikkatleri dağıtmayı amaçlayan sistemli bir çabanın tezahürü olarak nitelemek, her halde, daha isabetli olacaktır.

Hâsılı, gelişmiş kapitalist ülkelerin burjuvazileri çağımızda kadın - erkek ilişkileri konusunda ikili bir oyun oynuyor: Bir yandan eski dönemlerden günümüze artakalmış, köhne yasaklara karşı çıkar ve böylelikle, eleştiri ve önerilerinin ilerici görünümüyle aydınların ilgi ve desteğini arkasına alırken, öbür yandan aynı önerileri, bir el çabukluğuyla, bilinçleri yozlaştıran bir uygulama halinde kitlelerin karşısına sergilemektedir, hem de kapsamı günden güne genişleyen "porno endüstrisi"nden tatlı kârlar da vurarak... İşte, "teşebbüs özgürlüğü"nün kutsallığına bel bağlayan burjuva ahlâkçılarının bir türlü çözemedikleri bilmecenin düğümü burada yatmaktadır.

Müstehcenlik sorunu, soyunuklukta, çıplaklıkta ya da cinsellikte yatmıyor kanımca, iki cins (kadın - erkek) arasında yakınlaşmada da değil... Çünkü bunlar hayatın gerçek birer yanı. Ve tasviri tiksinti uyandırabilen ve olsa olsa bilimsel incelemelere konu teşkil edebilenler hariç tutulursa, bütün gerçekler gibi yüksek sesle anlatılabilir, yazılabilir, çizilebilir, kopya edilebilir pekâlâ. Hatta tarihteki baskıların artığı olarak günümüze kadar gelmiş zorakî kısıtlamalardan insanoğlunun kurtulması, her bakımdan özgürlüğe kavuşması doğrultusunda, gerçeğe, yalınlığa böyle bir yöneliş, —artistik yaratma yönünden bir imkân olmaktan ötede —bizzat birey için bir gereklilik sırasında...

Bireyi, çevresiyle olan ve bireyin kişiliğini meydana getiren ilişkilerden soyutlayarak, cinsel fonksiyonundan ibaret biçimde ve dinleyicilerin, okurların, seyircilerin esas itibariyle cinselliğine seslenerek tasvir etmektir müstehcenlik.

Kaptalist sistem, hakkındaki eleştirileri etkisizleştirmekte geniş bir "porno endüstrisi"nin sayısız ürünlerinden de yararlanırken, sistemin klâsik ölçülerle düzenlenmiş hukukî müeyyideleri, müstehcenlik konusunda elbette gitgide gerileyecektir; o hukuku uygulayanları çok kere güç karar verme durumunda bırakarak...

Hukuk bir yana, cinselliğin altını çizerek bireyin belirli güdülerini dizginsizce öne çıkararak, bireyin kişiliğini derin bir bölüntüye ve kısmîliğe uğratan ve onun çevresiyle ilişkilerini tek bir boyuta indiren müstehcenlik sorunu, kapitalist sistemde ortaya çıkan haliyle, hümanist anlayışa (bireyin maddî, fikrî, manevî varlığının sahicî bir yaratma fiili boyunca ve çevresiyle dengeli bir alış - veriş halinde, kopuksuz bir bütün olarak gelişmesini dileyen hümanist anlayışa) aykırı düşmektedir.

Aslında müstehcenlik konusunda asıl güç durumda olan, daha baskısız, yasaksız, daha özgür bir geleceğin kapısını önümüzde aralamağa çalışırken egemen güçlerle zaten bir çelişki halinde bulunan,

cinsellik tema'sına el attığı sırada insanın bütünselliğini artistik çerçevenin içine sığdıramadığı an müstehcenleşmek tehlikesiyle karşı karşıya gelen sanatçıdır. Hümanist anlayışa böylesine aykırı düşmek, o dönemde yürürlükte olan hukuk kurallarına ters düşmekten daha belâlı bir durumdur gerçek sanatçı için...

Ama şükür ki, sanatçı adına gerçekten lâyık yaratıcıların, insanın bütünselliğinden gözlerini hiç ayırmadıkları için olacak, cinsel temaları işlerken müstehcenleştikleri olmuyor.

attilâ ilhan

•

tanrı insanı çıplak yaratmadı mı

Evet, "kemal-i rezalet" mahkemeye düştük!

Sebebi şu: Romanın bir yerinde, kız soyununca, vücudunun tüyleri kızıl kızıl beliriyormuş, "umumi ahlâk ve adaba aykırı" bir şeymiş! Bu dediğim, yirmi yıl önceki hikâye. O tarihte, düpedüz müstehcenle; cinselin, estetiğin merceğinden geçmiş biçimi olan erotisme arasındaki önemli farkı, "ilgililere" anlatıncaya değin, göbeğimiz çatlamıştı. Yirmi yıl sonra, aynı konuda bir yazı yazmak zorunda kalmam, Türkiye'nin talihsizliğidir. Adam hergün pabuç gibi harflerle "batılı demokrasilerden hiçbir özgürlükte geri kalmayacağız" diye demeç yağdırıyor, cinsel alanda estetik yaklaşımın sanatçıyı ne kadar özgür kıldığından habersiz.

Acaba sorunu şöyle koysak, derdimizi anlatabilir miyiz? Sinemada, televizyonda ve basında, kitapların her türlüsünde cinayetten geçilmiyor. Banka soymanın, adam kaldırmanın, gangsterliğin akla gelen gelmeyen her çeşidi, Allahın günü karşımızdadır. Neden bunları "umumi ahlâk ve âdaba aykırı" saymazlar; yazanları, çizenleri, milleti katilliğe, hırsızlığa kışkırtıyor diye suçlamazlar?.. Bunları suçlamayan mantık, aslında cinsel yaklaşımı da suçlamamak gerekmez mi? Aynı şey: her ikisi de, estetik kategorileri içinde belirli bir beşerî içeriği yansıtıyorlar, birisi insandaki vurma - kırma eğilimini, ötekisi cinsel eğilimi... İkincisi, üstelik birincisinden çok daha zararsız, yumuşak; birincisini serbest bırakıp ikincisini yasaklamak niye? Tutarsızlık mı, bilgisizlik mi, artık siz karar verin.

O mahkeme hikâyesinde de öyle söylemiştim ya, dediğim doğrudur: Cinsel, estetik merceğinden geçti mi müstehcenliğini kaybeder. Onu hâlâ müstehcen sayanların, müstehcenlik kendi içlerindedir:

HELE O LAF YOK MU?

Hele o geleneğimize göreneğimize uymaz lâfı yok mu, insan gülsün mü ağlasın mı bilemiyor. Bir zamanlar, Paris'te Montparnasse'in ünlü "zürefalarından" birisini ayıplayacak olmuştum, kadın Osmanlı haremleri üzerine öyle şeyler saydı döktü ki, ne diyeceğimi bilemedim. Şimdi Amerika'dan başlayarak sıçraya sıçraya doğuya gelen toplu sevişme uygulaması var ya, üstelik "Halife" sıfatıyla haremde odalık ve gözdeleriyle toplu sevişen padişahlarımız dururken, kalkar hangi keskinlikle kınayabilirsiniz? Abbasi ve Emevi halifelerinin saraylarındaki marifetler, bilinen şey! Bizde yobazlık taslayanların, ulusal bünyemizin has yapısı sandıkları ahlâk anlayışı, öfkeli kadın yazarların yıllardır yazıp durdukları iki kriterli erkek egoizmine dayanır, erkek şovenizmi kendisine mübah saydığını kadına yasaklarsa toplumun ahlâklı olduğunu sanır...

Sanadursun! Ahlâk, toplumun gelişme doğrultusunu belirleyen alt ilişkilerin yansımasıyla, bu ilişkilerin değişmesiyle elbette değişecektir. Kadının bağımsız üretim birimi olarak toplumsal yaşantıya katılması, onu önce evin sonra toplumun içinde başına buyruk kılmıştır. Bu hemen ahlâk düzeyine yansımadıysa, genel olarak üstyapının altyapıdaki değişmeleri gecikerek izlediğindendir. Yüzyılın başından itibaren yine de kadının cinsel yaşantısı ve vücudu üzerindeki "tasarruf hakkı talepleri" giderek artmış, son on yıl içinde zirvesine ulaşmıştır. Çağdaş ahlâkı değişmeye zorlayan bir neden budur ama, hepsi bu mudur?

ARADAKİ FARK?

Marx, doğadaki ve toplumdaki karşılıkların ve etki - tepki ilişkilerinin diyalektiğini bulur çıkarırken, Freud kişisel psikolojinin diyalektiğini araştırıyordu. Toplumsaldan da birikerek, kişinin, ruhsal yaşantısında cinselin etkisi onun araştırmalarından sonra iyice belirlenmiş, daha sonra gelen Frankfurt ekolü filozofları (Marcuse, Reich ve Adorno) Marx'ın öğretisiyle Freud'ün öğretisinden bir bileşim çıkarmayı denemişlerdir. Bu denemelerin, kadınların giriştiği başkaldırma ile birleşmesinden, günümüzün devrimci ahlâkı doğuyor. Bu gerçekte, temeldeki ilişkilerin geçirdiği büyük değişikliklerin, yukarıya tam anlamıyla yansıması, değil midir? Birinci ve ikincisi sanayi devrimleri olmasaydı, siz batılı ahlâkın buraya gelebileceğini sanır mıydınız? Bugün Nice ve Cannes plajlarında göğüsleri açık güneşlenen kadınların, ülkesi Fransa katolik bir ülkedir, katoliklerse

İspanya'da bikiniye değil, pantolona bile hayır demeye eğilimlidir... Peki, neden birisinde öyle de ötekisinde böyle oluyor? Bu sorunun karşılığını, iki ülkenin ekonomik gelişme grafiklerinde, endüstrileşme derecelerinde arayacaksınız..

Hem canım, bizde de aynı şey görülmüyor mu sanki? Gecekondu kızının şalvardan pantolona geçmesi için, konfeksiyon endüstrisinin bugünkü düzeye gelmesi gerekti. Hadi şimdi o hızlı gelenekçiler gecekondu kızlarını yeniden şalvara döndürsünler bakalım. Olmayacak şey. Türk toplumu endüstri toplumu aşamasına geldikçe, bu aşamada kadın bağımsız üretim birimi olarak yaşantısında başına buyruk oldukça, tarımsal toplum döneminin geleneksel ahlâk kurallarını zorlayacak, değiştirecektir. Üstelik, çağdaş bilim cinselin gizli saklı ve ayıp bir şey olmadığını, tam tersine sorunun gizli kapaklı tutulmasından insanların ve toplumların son derece rahatsız olduğunu açıklamıştır. Siz İskandinavya'dan başlayarak Fransa'ya kadar nice ülkelerin okullarında cinsellik dersi okutmasını, yoksa "ahlâksızlıklarından" ileri geliyor mu sanıyorsunuz?

Hele müstehceni aşmış, estetik ölçüler içersinde erotisme düzeyine ulaşmış beşeri içeriğin "ahlâka aykırılık" bahanesiyle sansüre uğratılması, koğuşturulması düpdüz ilkellik! Çünkü bu kafa, siyasal özgürlüğün ekonomik özgürlükten, her ikisinin estetik özgürlükten ayrı ele alınamayacağını, hepsinin bir bütünü oluşturduğunu bilmeyen kafadır ki, Tanrı adına çıplak heykeli mahkûm ederken, Tanrının insanı çıplak yarattığını unutur.

O da mı "umumî ahlâk ve adaba aykırı" davranıyordu acaba?

(Milliyet Sanat Dergisinden)

16

. . . .

. . . .

Erkeğe düşkün Aurelius ve ib... Furius,
pek edepli saymazsınız beni,
dizelerim açık - saçık diye.
İffetli olmak yaraşır iyi bir ozana,
hiç de gerekli değildir bu
küçük dizeler için,
ne çıkar açık - saçık ve edepsizceyseler,
nükteli ve çekici olduktan sonra,
istek uyandırabiliyorsa üstelik
çocuklarda demiyorum yalnız,
belini doğrultamayan saçlı sakallı adamlarda bile.
. . . .

89

Dal gibidir Gellius;
olmasın mı yani?
öyle iyi bir anası,
öyle sağlıklı, öyle güzel bir bacısı,
öyle bir amcası olsun,
öyle akraba kızları dolsun
çevresine de,
zayıflıktan nasıl kurtulsun bu adam?
elini sürse bile

dokunması yasak olana yalnız,
çakacaksın neden zayıf böyle.

94

Kapatma tutmuş Erkeklik.
Kapatma mı tutmuş Erkeklik?
Elbette ya. Hani ne derler;
tencere sebzeleri kendi derler.

dr. haydar dümen

•

müstehcenlik, orospuluk, yazarlık

Doğada sivrilikler, çıkıntılar, tümsekler ve çukurlar vardır. Doğa saygıdeğerdir, doğa güzeldir, doğa güçlüdür. İnsanda da çıkıntılar, sivrilikler, tümsekler ve çukurlar vardır. İnsan saygı değerdir ,insan güzeldir, insan güçlüdür. Doğa gücünü doğasallığa uyarak yürütür. İnsan gücünü, doğasal kaynaklardan doğan isteklerini, sosyal yasalar içinde, akıl süzgecinden geçirerek uygular. Böylece, insan sosyal platformda, akıl üstünlüğü olan biyolojik bir varlık olarak karşımıza çıkar. Kişi, yaşamının her bölümünde bu üç öğe'nin etkilerine göre davranır. Bu üç öğenin ağırlık derecesine göre kişilikler, davranışlar ortaya çıkar.

Kişi, gücünü gösterir ya da uygularken, çoğu kez çağlardan bu yana değişmeyen bir kurala uyar. Bu, kendi, çevresi sınıf ya da türünün çıkarlarına dönük düşünce ve davranışlardır. Bu tür değer yargıları, toplumsal nitelik kazandığında, sosyal yasalar, törelere dönüşür ve kendinden sonra gelen bireyleri ve kuşakları etkisi altına alır. Böylece, kendiliğinden bir etki tepki makanizması kurulur. Sonuç etkiden yana ağırlık kazanır. Çünkü onun arkasında koskoca bir toplum vardır. Daha önceki kuşakların kurdukları sosyal yasaların, toplum rahatlığı için donmuş kalıpları ,dinamik niteliği olan ve sürekli değişen toplumun yapı ve değer yargıları içinde geçersiz, yetersiz olmaya başlar. Giderek çağın gereksinmeleri ile tepki mekanizması harekete geçer ve toplumu günün koşullarına uyan değer yargılarına dönük, yeni görüş ve kalıpları benimsemeye zorlar. Böylece her çağda görülen eski - yeni çatışmaları olur. Ve her çağda genellikle tepkinin zaferiyle sonuçlanan bir gelişimle, toplumlar uygarlığa doğru akar giderler .

Kaba gücün erkek egemenliğinde olduğu eski dönemlerde konan

yasalar, erkeklerin çıkarına olmuştur. Oysa çağımızda akıl kaba gücü yenmiş, teknik gelişim, yaşam koşulları, kadını çalışmaya iterek ona ekonomik bağımsızlık kazandırmıştır. Bu olgu, toplumlara yeni bir denge ve yeni değer yargıları getirmiştir. Böylece binlerce yıllık "el saltanatın estiği yerlerde şimdi yeller esmektedir".

Doğanın bir tümseğini, bir çıkıntısını, ya da dağını seyreden bazı kişileri düşünelim. Bu dağı seyreden yaşlı biriyse, Nuh'un gezisinin üzerine oturduğu dağı, bir çocuksa, masallardaki Kaf dağını, duyguları coşkun bir delikanlı ise, bir kadının memelerini düşleyebilir.

Dağ dağdır. Dağın yuvarlaklığı milyonlarca kişiye kadının memesini düşletse de, dağ müstehcen değildir .Ve dağın tam tepesinde, bir çam onun sivriliğini örtmüşse, var sayılan müstechenliği yok olamaz çünkü doğa müstehcen değildir.

İnsandaki sivrilikler, tümsek ya da çukurlar da doğasal oluşumun yapıları olduklarından müstehcen olamaz. Yukarıda dediğimiz gibi, doğada müstehcenlik yoktur. Müstehcenlik ona bakan gözlerin iletimini değerlendiren beynin içindedir. Beynin yargısı, kişinin kendisidir. Bu noktadan giderek çoğu kez gerçek, kişilerin kendi kompleksleri, kültürleri, yeterlilik ya da yetersizliklerine göre değerlendirilir. Müstehcenlik ise her konudan daha çok görecelidir. Çünkü bu konu toplumumuzda yeteri kadar arınıp, aydınlığa kavuşmamış, toplumsal yargılarda ve kişisel kanılarda, sayısız etkenlere göre biçimlenmiştir.

Bu soru yanıtlandırılmaya değer. Dün müstehcen olanlar bugün değildir. Bugün müstehcen olanlar yarın olmıyacaktır. Nitekim bizde müstehcen sayılan pek çok şey, öteki, özellikle Batı ülkelerinde müstehcenliğini yitirmiştir. Güne, yere, topluma göre müstehcen sayılan kavramlar vardır ama, salt müstehcenlik yoktur kanısındayız. Bize göre müstehcenlik, bayağılık ve cinsel sömürüyü amaçlayan eylemlerdir.

Aydın kişiler toplumları yarınlara hazırlarlar. Aydın kişi yarınların toplumunu görmek zorundadır.

Bir psikiyatır ile, bir hasta arasındaki şu diyologu ele alalım.

Doktor :

"Kaç yaşındasınız hanımefendi?"

"Yirmi yedi."

"Erkek arkadaşınız var mı, birisiyle yattınız mı?"

"Hayır yatmadım, bakireyim."

"Neden yatmadınız?"

Şaşkın, fakat yanıt kesin, "toplum ne der sonra?"

"Peki bir de şöyle düşünelim. Yirmi yedi yaşında hâlâ kızsınız.

Bir genelleme yapalım, sizin gibi on milyon kişi var sayalım. Bu on yonun cinsel doyumsuzluğu, onların ruh sağlıklarını bozup, iş verimini azaltacaktır. Ve nörotik kişilerden bir toplum oluşacaktır. Siz kendinizin saydığınız bir organı korumak için, gelecekte benim çocuklarımın, haftada üç kez et yiyeceklerine, iki kez yemelerine neden oluyorsunuz. Buna ne diyelim?"

"Nasıl anlıyamadım?"

"Hanımefendi, dünya büyük bir ekonomik yarış içinde. Bunun için insan gücüne gerek var. İnsan gücü ruh sağlığıyla yakından ilgili. Ruhsal bozukluk iş verimi ve ekonomik gelişimi olumsuz etkiler, bunun acısını gelecek kuşaklar çekerler".

Hâlen toplumumuzda böyle bir kanı ve uyarı erdemsizlikle damgalanabilir. Oysa başka bir açıdan ermekliktir bu. Çünkü kişilerin bu acılarını uyku ilâçlarıyla uyutmuyor, toplumsal yönü ağır basan uyarıcı, toplumcu düşüncelerinizi ortaya koyuyorsunuz. Müstehcenlik kavramı da tıpkı bunun gibi. Bilimin, tekniğin getirdiği gerçeklere sırt çevirmiyor, çağdaş görüş ve akışa ayak uyduruyorsanız, bu uyum içinde cinsel olaylar müstehcen olamaz.

Müstehcenlik konusunda benden bir yazı isteyen Sayın Günel Altıntaş telefonda bir yığın Prof. adı saydıktan sonra:

"Doktor meselâ sende... " Biraz durakladı, konu arıyor gibi, sen de orospuluğun analizini, psiko - dinamiğini yaz" dedi.

Yazalım Sayın Altıntaş. Orospuluktan amacımız nedir? İlkin bu kavramda bir anlaşmaya varalım. Orospulukla, genel evler, randevu evlerindeki, ekonomik güçlüklerin ve toplumsal sömürünün kurbanlarından söz ediyorsanız, onlar orospuluk yapmıyorlar, karın doyurmak için doğaya, topluma ve psikolojilerine ters düşen bir mesleği. tüm itilmişlikler içinde, yaşamlarını sürdürmek için yürütüyorlar, bir yaşam savaşı veriyorlar. Bunun analizi de, psikodinomiği de bu kadar.

Eğer orospuluktan amaç, cinselliğe aç, doymak bilmeyen bir tutkuyla erkek arayanlarsa, bunlar Nymphoman'lardır. Yani hastalar. Nymphoman'nin psikodinamiğinde, psikolojinin ve psikiyatrinin babaları, Freud ve daha bir çok bilgin, anlaşılması güç varsayımlarını burada sayıp dökmeye gerek yok. Çünkü bizim toplumumuzda orospuluk diyince, etiyle kemiğiyle değil, tüm davranışlarıyla kaypak kişilik akla gelir.

Bu tür Orospuluğun psikodinamiğini oluşturan alt nedenleri ve faktörlerini ortadan kaldırırsak, orospuluk da azalır ve yok olur. Tıpkı müstehcenlik gibi. Eğer müstehcenliği de oluşturan düşünce ve zihniyeti değiştirirsek ,müstehcenlik yok olur. Orospuluk da müs-

tehcenlik de ispirtolu kalemlerle resimlerin ve yazıların üstü çizilmekle hesabı tamamlanıp yok edilemez.

Böylesine göreceli bir konuda, bir hekim olarak bir yapıt vermek için baş vurduğumuz uzmanların bile birleşip, ortak noktayı bulamadıkları bir konuda, yazacağınız bir kitabın kâğıdı, mürekkebi, emeği bir yana, cezalandırılmayı göze alan yazarların var olduğu toplumlarda müstehcenlik de vardır. İnsan beyni her baktığı yerde aynı şeyleri görüyor gibiyse, beyninin içi gördüğünü sandığı şeylerle dolu demektir. Cinsel sömürünün yanında, bu tür düşünsel sömürüyü de yokettiğinde MÜSTEHCENLİK de ortadan kalkar.

günel altıntaş

•

müstehcen şeyler

I ve O harfleri müstehcendir.

Bir ağacın dal ve yapraklarını dökmesi müstehcendir.

Bir böceğin bir çiçeğe konması müstehcendir. Hele hele, o çiçeğe daha önce hiç böcek konmamışsa...

Şişe değil ama, tapa müstehcendir.

Bir kitabın açık bırakılması müstehcendir. Açık bırakılacaksa üstünün örtülmesi gerekir.

Yiv ile set müstehcendir.

Bir kilidin maymuncukla açılması müstehcendir.

Kadın değ.l ama, dul müstehcendir.

Karı değil ama, baldız müstehcendir.

Masa değil ama, bacağı müstehcendir.

File değil ama, içindekiler müstehcendir.

Hıyar müstehcendir.

Patlıcan müstehcendir.

Elma, portakal, karpuz, incir, kayısı, muz, şeftali, badem, (v.b) çağrışımları müstehcendir.

Müstehcendir bir şeyin bir şeye değmesi de.

Bir kızın ondördüne değmesi müstehcendir.

Senin ona değmen büsbütün müstehcendir; kanunla yasaklanmıştır. Bırak başkaları değsin.

Yatmak, kalkmak müstehcendir.

Müstehcendir vermek de. Vereceksen sahibine vermelisin; o zaman müstehcen olmaz.

Girmek müstehcendir. Girmek fiilini sakın işleme. İşe girme, kapıdan girme, sokağa girme. Girmişsen bile hemen çık.

Ama çıkmak müstehcendir. Vazgeç o yüzden, girmişsen çıkma. Sa-

baha kadar, ölene kadar kal orda.

Sokmak da müstehcendir. O kadar müstehcendir ki, yılan bile soksa, utancından ölebilir insan.

Akmak müstehcendir.

Suyun akması neyse ne ya, çeşmeden akması müstehcendir. Hele hortumdan akması kanuna, kitaba sığmaz.

Koymak müstehcendir. Elini vicdanına koy da bak; elin yanar vallahi.

Üflemek zararsızdır ama, bir şeye üflemek müstehcendir. Üflenen bir balonu düşün, şişer şişer, patlar sonra.

Patlamak müstehcendir.

Para bile bozma. Bozmak müstehcendir. Üstelik birisini bozdun mu, ömrübillâh düşman olur sana.

Cinsel ilişki müstehcendir. Sakın öyle bir şey yapma, yaparsan da anlatma. Bırak, Mevlâna anlatsın. Hem daha güzel anlatır, hem de anlattıkları devletçe yayımlanır. (Bkz.: Mesnevî — Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Cilt 5, sayfa 111, 114 ve 115)

Gömmek, sulanmak, asılmak, çekmek, aşmak, iş görmek, tezgâhlamak, geçirmek, koymak, köklemek, saplamak, zımbalamak, pompalamak, emmek, gelmek, yalamak, soymak, getirmek, göstermek, yapmak, yaptırmak, kullanmak, okşamak, delmek, kanırtmak, taktırmak, basmak, bastırmak, boşalmak müstehcendir.

Kısacası, müstehcendir bütün fiiller. Çünkü onları insanlar yapar. İnsan dediğin de ya erkek, ya dişidir.

Müstehcendir erkekle dişinin yaptığı.

Bir şey yapılacaksa, onu, erkek de dişi de olmayan birisi yapmalıdır. Erkekle dişinin yapması caiz değildir; müstehcen olur.

mercimek ahmed

•

cinsî münasebetle yararlısı ve zararlısı hangisidir onu beyan eder

•

çeviren:
atillâ özkırımlı

Şöyle bilmiş ol ey oğul, cima etmek dünyanın lezzetlerinden bir ulu lezzettir, ama onun lezzetine aldanıp kendini çok verme, tâ ki vücudun güçten düşmesin. Eğer kendini yenemezsen bari sevdiğinle cima etme, tâ ki sevgi kapısı çatlamasın. Çünkü sevgi sıcak bir nesnedir ve cima soğuk bir harekettir, kuşkusuz bu soğukluk o sıcağı bozar. Kısacası eğer sevdiğinle yatmakta da yenemezsen kendini, bari sarhoşken cima etme, çünkü her cimada bir lezzet farkedilir dimağda, ama dimağ şarabın etkisiyle dolu olursa, ne cima ettiğini bilir kişi ve ne cimanın lezzetini.

Ama büsbütün çaresiz olunca, hiç değilse mahmurken cima etmek daha iyidir, safasından haberdar olursun; o da arada bir gerek. Kişi buldukça bunamamak gerek, yani ele geçtikçe iş buymuş dememek gerek. Çünkü her ele geçtikçe cima etmek hayvanların işidir, hayvanlar vakitli vakitsiz bilmezler, ne vakit eline geçerse yapmaya başlarlar. Öyleyse insan olan vaktini gözlemeli, tâ ki hayvanla onun arasında fark olsun, bilinsin ki bu insandır ve o hayvandır.

Ondan sonra, eğilimin iki tarafa, yani kul ve cariye olan hizmetkârlarından birine olmasın, tâ ki ikisinden biri sana düşman olmaya. Üstelik ikisini eşit olarak gözetirsin, hem kulun hem de cariyenin hizmetinden iki türlü safa kazanırsın.

Çok cima etmenin zararı var, dedim, az etmenin de zararı var. O halde her şeyin ortası hoştur, o da iştiha ile; yani aşırı istekle (olursa) hoştur. Ama ister aşırı isteğin olsun, ister olmasın, elbette sıcak hamamda, sıcak günde ve çok soğukta cima etme, çok zararlıdır, hele yaşlılık deminde olursa. Oysa ilkbaharda gayet yoştur cima etmek ve tabiata uygundur. Çünkü ilkbaharın tabiatı ılıktır. Bahar havası ılık olunca, çeşmelerde ve pınarlarda su çok olur, âlemde hoşluk

ve rahatlık artar. Ne zaman ki, evren böyle olur, (âlem-i kübrada) sular artarsa, bizim de vücudumuzda, ki tenimiz âlem-i sugrâdır, kan artar ve kandan şehvet artar, işte şehvetin arttığı vakit cima safalı olur ve zararsız olur. Görmez misin ki damarda kan fazla olursa kan aldırmak yararlıdır, ama damar boş olursa ve (kişi) kan aldırırsa zararı dokunur. Öyleyse belde meni olmazsa cimanın ne yararı vardır?

Sonra kan aldırmak istersen çok sıcakta ve çok soğukta aldırma. Eğer kan çoğalıp artarsa kanı durdurmak ardınca ol, uygun şaraplarla ve yemeklerle. Ağırlaşıncaya kadar yeme, yani usanıncaya kadar cima etme vesselâm.

(Kabusname'den)

wilhelm reich

cinsel düzenlilik kuramının ahlâk anlayışı

çeviren:
bertan onaran

Dünyanın her yanında, bireyler yeni bir toplumsal yaşam için savaşıyorlar. Bu kavga sırasında, en zor iktisadî ve toplumsal koşullarla karşılaşıyorlar; ama ayrıca, temelinde savaştıkları kişilerinkinin aynı olan kendi doğal - ruhsal yapılarının baskısı ve gözdağı altındadırlar, gözleri bu yapıyla körleşmiştir. **Ekinsel (kültürel) devrimin amacı, bireylerde, onları özerk kılacak bir ruhsal yapının geliştirilmesidir.** Bugün bu amaç uğrunda didinenler, çoğu kez, o özgürlükçü ereğe uygun ilişkilere göre yaşamaktadır; ama bunlar birer ilke olmaktan öteye geçmez. Şunu açıkça belirtmek zorundayız ki, günümüzde (1936) sağlam ve tam anlamıyla gelişmiş bir cinsel yaşamı kabul edebilecek birey yoktur, çünkü hepimiz cinsel yaşamı yadsıyan, buyurgan, dinsel bir eğitim çarkından geçmiş durumdayız. Bununla birlikte, kişisel yaşamımıza biçim verirken, cinsel tutumluluk ilkesine göre düzenlenmiş sayabileceğimiz bir yaşamayı gerçekleştiriyoruz. Bu yapı değişikliğini gerçekleştirmekte kimileri daha çok, kimileri daha az başarı elde ediyor. Uzun süre işçi örgütlerinde çalışmış olan kişi, işçiler arasında ilerki cinsel düzenliliğin ilk örneklerine rastlanabildiğini bilir.

"Cinsel düzenliliğin ahlâk anlayışı"nın ne olduğunu ve geleceğin ahlâk düşüncesine nasıl öncülük ettiğini birkaç örnekle aydınlatabiliriz. Şu olguya parmak basmak gerekir ki, bizler böyle yaşamakla kendimizi ıssız bir adaya kapatmıyoruz; bizim bu kavramları edinmemize ve onlara uygun yaşamamıza izin veren şey, bu yaşama biçimleriyle bu yeni "ahlâk ilkeleri"nin toplumun genel gelişme süreci içersinde oluşlarıdır, sözünü ettiğimiz süreç, (vetire-processus), şu ya da bu bireyin, şu ya da bu siyasal ya da ekinsel insan kümesinin görüşleri dışında gerçekleşir.

On beş yirmi yıl önce, evlenmemiş bir kızın **kız oğlan kız olmaması** büyük bir yüz karasıydı. Günümüzdeyse, bütün toplumsal sınıf ve çevrelerin kızları — değişen ölçülerde ve az ya da çok açık bir biçimde — asıl yüz karasının on sekiz, yirmi ya da yirmi iki yaşında **hâlâ** kız oğlan kız kalmak olduğunu anlamaya başlamışlardır.

Eskiden, evlenmeye niyetlenen bir çiftin nikâhtan önce cinsel ilişki kurması şiddetle cezalandırılan ahlâkî bir suçtu. Bugün, Kilise'nin, okulcu (iskolastik) hekimliğin ve katı ilkeci kişilerin etkisine karşın, iki kişinin, ortak yaşamlarının temelinde, yani cinsel yaşamlarında birbirlerine uyduklarına emin olmadan bağlanmasının sağlığa aykırı, sakınımsız, hattâ yıkıcı olacağı düşüncesi kendiliğinden yayılmaktadır.

Birkaç yıl önce yasanın "ahlâkî yüz karası" diye nitelediği, bağışlanmaz bir kusur sayılan evlilikdışı cinsel ilişkiler, bugün (1936'da), örneğin Almanya'daki orta sınıf ve işçi sınıfı gençleri arasında son derece gerekli bir alışkanlık haline gelmiştir.

Birkaç yıl önce, on beş on altı yaşında bir kızın — cinsel yönden olgunlaştığı halde — erkek arkadaş edinmesi saçma gözüküyordu; bugün, ciddî tartışmalara konu olmakta; birkaç yıl sonraysa, evlenmemiş bir kadının cinsel eş bulması kadar doğallaşacaktır. Bir süre sonra, öğretmen hanımların cinsel yaşamdan uzak kalmaları gibi istekler, bir zamanlar erkeklerin eşlerine bekâret kemeri takmaları kadar alayla karşılanacaktır. Şu anda egemen olan öğretinin kabul ettiği, erkeğin kadını tavlaması, kadınınsa erkeğin gönlünü çelmeye hakkı olmadığı düşüncesi de aynı derecede gülünç kaçacaktır.

Eş istemiyorsa cinsel ilişki kurulmaması gerektiğini kabul etmekten henüz çok uzağız. "Eşlik görevi" kavramının tüzel (adlî) bir temeli, tüzel cezaları var. Bununla birlikte biz, cinsel sağlık bakımevlerimizle özel yoklama evlerimizle bunun tersi bir eğilimin kendini gösterdiğini hissettik: erkek, toplumsal ve yasal öğretiye karşın, eşi istemediği zaman onunla cinsel ilişki kurmaya kalkışmıyordu; hattâ, kadın cinsel açıdan uyanmadığı zaman da öyle. Gerçekten de, kadınların sevişmeye içlerinden katılmadıkları halde katlanmaları hâlâ "doğal" sayılıyor. Oysa, ancak eşlerin ikisi de cinsel açıdan tam anlamıyla hazır oldukları zaman ilişki kurmak doğal ahlâk düşüncesinin bir yanıdır, bu da erkeğin kafasındaki şiddet kuramıyla, kadının erkek tarafından tavlanması ya da usulca saldırıya uğraması gerektiği inancını ortadan kaldırmaktadır. İnsanlar bugün, ortaklaşa bir kanıyla, eşin bağlılığına kıskançlıkla göz kulak olunması gerektiğini kabul ediyorlar. Günlük olaylarla sevda uğruna adam öldürmeler müthiş bir görkemle içinde yaşadığımız toplumun bu açıdan ne

denli çürüdüğünü göstermekte. Bununla birlikte, hiç kimsenin kadın ya da erkek eşinin, başka biriyle geçici ya da kalıcı cinsel ilişki kurmasını önlemeye hakkı olmadığı sezgisi yavaş yavaş yayılıyor. Cinsel düzenlilik kuramının buluşlarıyla yüzde yüz uyuşan bu tutumun işi kayıtsızlığa vardırmakla, hiç kıskanç olmamak gerektiği düşüncesiyle, eşin yeni bir cinsel ilişki kurmasının "hiç önem taşımadığı" inancıyla uzaktan yakından ilgisi yoktur. **Sevilen** eşin başka birini kucakladığını düşünüp acı çekmek son derece doğaldır. Bu **doğal kıskançlık, sahip çıkıcı kıskançlık**'tan titizlikle ayrılmalıdır. Sevilen eşi başka birinin kollarına atmak istememek ne denli doğalsa, evlilikte ya da başka türlü sürekli ilişkide kendisiyle cinsel ilişkide bulunmaktan vazgeçtiysek, onun yeni bir ilişki kurmasını yasaklamak da doğallıktan o denli uzaktır.

Bu örnekler, şu anda son derece karmaşık olan cinsel ve kişisel yaşamın, insanlar tam anlamıyla zevki tadabilecek yeteneğe ulaştıkları zaman büyük bir kolaylıkla düzene gireceğini göstermeye yeter. Cinsel tutumluluğa uygun düzenlemenin temeli her türlü mutlak kural ve ölçünün kaldırılıp atılmasında, toplumsal yaşamın düzenleyicisi olarak yaşama isteğiyle yaşama sevincinin kabulündedir. İnsan yapısının düzensizliğinden ötürü bugün bunun kabul edilmeyişi, yaşamını kendi başına düzenleme ilkesine karşı ileri sürülecek bir kanıt olamaz; tam tersine,bu kabul etmeyiş, söz konusu hastalıklı yapının kaynağı olan ahlâkî düzenlemeyi aşındırmaktadır.

İki türlü "ahlâk anlayışı", ama bir tek ahlâkî düzenleme vardır. Herkesin en açık gerçeklik saydığı birinci tür ahlâk anlayışı (kimsenin ırzına geçmemek, kimsenin canına kıymamak vb. ilkeler) ancak doğal gereksinimlerin yüzde yüz doyurulmasıyla kurulabilir. Bizim benimsemediğimiz ikinci tür ahlâk anlayışıysa (çocuklarla gençlerin cinsel perhizde yaşamaları, zorla eşine bağlı kalma vb.) özünden hastalıklıdır ve denetlemeye yeltendiği cinsel uçurumu kendi eliyle yaratmaktadır. O, doğal ahlâk anlayışının baş düşmanıdır.

Kimileri, cinsel düzenlilik ilkesine uygun yaşamın aileyi yıkacağını ileri sürüyorlar; sağlıklı bir sevisel (aşkî) yaşamın doğuracağı "cinsel uçurum" konusunda gevezelik ediyor, öğretim üyesi ya da başarılı yazar oluşlarından yararlanarak halk yığınlarını etkiliyor böyleleri. Oysa neden söz ettiğimizi bilmek zorundayız: her şeyden önce, kadınlarla çocukların gerek **iktisadî**, gerekse **ahlâkî** köleliğine son vermek istiyoruz; bu iş yapılmadıkça, koca karısını, kadın kocasını, çocuklar da ana - babalarını sevmeyeceklerdir. Dolayısıyla, bizim yıkmak istediğimiz şey, "sevgi dış görünüşü"nü alsa da, ailenin yarattığı nefret'tir. Aile sevgisi söylendiği gibi insanın en büyük ayrıca-

lığıysa, bunu kanıtlaması gerekir. Eve zincirle bağlanmış bir köpek kaçmazsa, hiç kimse kalkıp da onu sahibine bağlı bir yoldaş sayamaz. Aklı başında hiç kimse, bir erkek elleri ayakları bağlı bir kadınla otururken sevgiden söz edemez. Azıcık dürüst hiç bir erkek kendisine sağladığı bakımla ya da toplumsal gücüyle satın aldığı kadının sevgisiyle övünemez. İnsanlık onuru taşıyan hiç bir erkek özgürlük içinde verilmeyen sevgiyi kabul etmez. Eşlik görevinde ve aile yetkisinde kendini belli eden zorlayıcı ahlâk anlayışı, korkak ve güçsüz kişilerin ahlâkıdır; bunlar, doğal sevgi yetenekleriyle yaşamayı göze alamadıkları şeyleri, boşu boşuna, polisin ve evlilik yasalarının yardımıyla elde etmeye çalışırlar.

Bu kişiler, başkalarındaki doğal cinsel yaşamı hoş göremedikleri için, bütün insanlığa kendi daracık deli gömleklerini giydirmek isterler. Aslında kendileri de öyle yaşamaya can attıkları, ama başaramadıkları için, doğal cinsel yaşam onları sıkar ve kıskandırır. İsteyen kişiyi aile yaşamından uzaklaştırmak aklımızın köşesinden geçmez; buna karşılık, biz de, istemeyen adamın aile yaşamına zorlanmasını istemiyoruz. Ömrünü tekeşli geçirmek isteyen ve başarabileni kendi haline bırakalım; bunu başaramayacak, böyle bir şey yıkımına yol açacak kişiyse yaşamını başka türlü düzenleyebilme olanağına kavuşmalıdır. Ancak, "yeni bir yaşama biçimi" kurmak istiyorsak, eskisinin çelişkilerini iyi tanımamız gerekir.

(Cinsel Devrim'den)

günel altıntaş

●

değinmeler

Cahil değilseniz, sizin için hiçbir şey müstehcen değildir?

●

Sizin ahlâk dediğiniz şey benden önce doğdu, benden önce yaşadı, benden önce öldü.

●

Bir sanatçının "müstehcen"likten dolayı mahkûm olması çok ayıp bir şey. Yok, yok! Sanatçı için değil, o ülke için ayıp.

●

Kanunlarımıza göre; bir yazar, ancak doğum, ölüm ve teşekkür ilânı yazabilir.

●

Muhbir toplumsal bir kanser mikrobudur.

●

Herkes doğumundan ölümüne kadar "teşaşür" eyler; hem de günde bir kaç defa. Oysa, hem tenasül (üreme) hayatı insan ömründen daha kısadır, hem de bu faaliyet teşaşürden daha seyrek yapılır. Öyleyse, niçin teşaşür organına tenasül organı deniyor?

●

Kanunlar bizi sıradan olmağa, herkes gibi olmağa zorluyor. Ama, sıradan adam olduk mu, yazar olamayız. Sıradan adam yazar olsa, herkes yazar olur. Herkes yazar olursa, kimse yazar olamaz. Onun için biz mecburuz sıradan olmamağa. Ama yine de, mecbur olduğumuz için başka türlü olmuyoruz, başka türlü olduğumuz, başka türlü duyup düşündüğümüz için yazıyoruz.

Bunun böyle olduğunu kanun koyucuya anlatabilmek için kendilerine günde bir saat mecburî ve parasız ders verilmelidir.

●

İnsan mimlenmeden ünlenmiyor.

●

Toplum: Hastalıklı bireyler yaratan ortam.

●

Kadınlarla erkeklerin eşit olduğu söyleniyor. Doğrusu, nadiren "arz" halinde bulunan kadınla sürekli olarak "talep" halinde bulunan erkeğin eşit olduğunu iddia etmek bu ülkede biraz zordur. Bence, olsa olsa, kadın olmanın avantajlarıyla erkek olmanın avantajları arasında kurulabilir böyle bir eşitlik.

●

Su durmakla durulsaydı, yazarlar hapse girince kalemi bırakırdı. Tersine, su durdukça bulanır ve kokar. Roman, hikâye, şiir, anı olarak yayılır memlekete bu koku.

●

Bir kızdan güneş batmadan evde olmasını istemek, ona "herkesin gece yaptığını sen gündüz yap" demektir.

●

Ekonomik ve sosyal meseleler karşısında son derece ilerici olan solcu dostlar, şunca yıllık kapitalizmin bile hâlâ kökünü kazıyamadığı feodal ahlâk karşısında neden yobazlar kadar tutucu (gerici) oluyor?

●

Milli Selamet Partisi iktidara geldiğinden beri ahlâk öylesine bozuldu, müstehcenlik her tarafı öylesine kapladı ki; bunları takip edip haklarında dava açmaya savcıların vakti ve sayısı yetmiyor!.

İlhan Berk'in Sait Faik'le tanışması da **Petrograd'da** olmuştur. Abidin Dino ile **Petrograd'a** (1) gelen İlhan orada Sait'i görmüş, Sait de İlhan'ın koltuğunun altında Dostoyevski'nin **Budala'sını** saptayınca kendisine çengel atmak gerektiğini düşünmüştür. Sait o zamanlar Sirkeci'deki Büyük Postane yanındaki zahireci dükkânını daha kapamadığı için İlhan, Sait'le arkadaşlığını gündüzleri orada koygun bir hale getirir. Sait'in sonraları **Birtakım İnsanlar** adını alacak olan **Medarı Maişet Motoru** romanının — bu romanı Sait birçok kitapçıların kapısını aşındırdıktan sonra 1943 yılında kendi hesabına bastırmış, ama kitap yayınlanır yayımlanmaz toplatılmıştır — müsveddelerini İlhan'a okumak için vermesi de o günlere raslar. Abidin Dino buna şaşakalır-

— Ya kaybolursa!

Ama İlhan onu kutsal bir kitap gibi koynunda taşıyacak ve bir gün Oktay Akbal'a da uzunca bir parçasını okuyacaktır. Müsveddeler eski harflerledir. İlhan, çat pat, yine de bir şeyler söker.

İlhan o yıllar tam bir köylüdür. **SES** dergisine bir şiir göndermiş, yayınlanınca da İstanbul'a gelip Abidin Dino'yu bulmuştur. Ne öğrendiyse de Abidin'den öğrenmiştir. Abidin bir gün onu eniştesi —ablasının kocası— Suphi Nuri İleri'nin evine yemeğe götürür. İlhan'ın o güne değin görmediği evlerdendir bu. Sofraya bakan uşak çıngırakla çağrılmaktadır. Masanın üzerinde bir sürü çatal bıçak

---

(1) **Sait Naum — Duhani** Vielles Gens Vielles Deneures **adlı kitabında Nisuaz Pastanesi**'nden birkaç dükkân ötede **Epire** adında bir kahve **bulunduğunu yazar. Aşağı Yukarı** Petrograd'ın **yerine düşen bu kahvenin** Petrograd'ın **ağababası olduğu da düşünülebilir.**

vardır ama İlhan bunların nasıl kullanılacağını bilmemektedir. İlhan o gün yemekte adamakıllı susarsa da kimseden bir bardak su isteyemez.

Suphi Nuri'nin evi o sıralarda bütün edebiyatçılara açıktır. İlhan bir başka gidişinde orada Abidin'in dışında Fikret Adil, Mina Urgan, Nail V., Sait Faik, Halet Çambel —sonradan Nail'le evlenecektir— ve Güzin Dino'ya raslar. Suphi Nuri İleri'nin evinin alt katında oturan Güzin Dino daha Abidin'le evlenmemiştir ama ona kancayı iyiden iyiye takmıştır. Bir gün Nail V., Güzin'in evine gittiği vakit onu duvara, üzerinde daireler bulunan, bir kâğıt asmış, bıçak talimleri yaparken bulur. Bıçak talimlerinin ne olduğunu sorduğu vakit de şu karşılığı alır :

— Abidin benim olmazsa onu öldüreceğim.

Petrograd tam bir buluşma ve tanışma yeridir. Beyoğlu'na çıkan sanatçılar hiç değilse camdan içeri bir göz atmadan edemezler. Gerçi kimileri **Viyana Kahvesi'**ni de sık sık yoklar ama Nisuaz'la **Petrograd** Beyoğlu'nun göbeğinde olduğu için çokluk buralara düşerler.

Viyana Kahvesi (1) daha çok ressamların kahvesidir. Cemal Tollu, Leopold Levy —Güzel Sanatlar Akademisinde Resim Bölümü Şefi—, Cevat Dereli, Sabri Berkel, Salih Urallı, Çingene Hakkı, Abidin Dino—, Arif Dino, Edip Hakkı, Hamit Görele Avni Arbaş, Nuri İyem, Fethi Karakaş, Mümtaz Yener, Haşmet Akal, A. Arad oraya gelen başlıca ressamlardır. Bedri Rahmi Eyüboğlu da en çok buraya gelir. Heykelci Kenan Yontuç'la Mari'ye de raslanır burada. Mari, Gross adında bir Alman heykelcisiyle nişanlıdır. Gross Narmanlı Yurdu'nda kalır ve de buraya gelir. Bedri Rahmi, Mari'nin heykellerine büyük bir değer verir. "Karadut" şiirini de onun için yazmıştır:

Karadutum, çatal karam, çingenem
Nar tanem, nur tanem, bir tanem
Ağaç isem dalmısın salkım saçak
Petek isem balımsın ağulum
Günahımsın, vebalimsin.

Dili mercan, dizi mercan, dişi mercan
Yoluna bir can koyduğum

---

(1) Viyana Kahvesi'**nin yerinde, daha eski zamanlarda,** Panlik Lokantası **vardı. Burayı Avusturya - Macaristan Elçisi bazan da Celice'in arabacısı Panlik işletir.**

Gökte ararken yerde bulduğum
Karadutum, çatal karam, çingenem
Daha ne olacaktın bir tanem
Gülen ayvam, ağlayan narımsın
Kadınım, kısrağım, karımsın.

Gelin görün ki nergis boyunlu Mari —Bedri Rahmi onun resmini de çizmiştir— daha gençliğinin ilk yıllarında dünyaya allahaısmarladığı çekecektir.

Viyana Kahvesi İstiklâl Caddesinde, 453 numaradaki Aykut Han'ın —**Lebon**'dan iki dükkân yukarda— avlusundadır. Çok Avrupaî bir kahvedir. Fincanlarının güzelliğine diyecek yoktur. İçki içilmez. Ama sıcak, içten bir yerdir. Sonraları çalgıcı Mazarik'in **Şato** adında bir lokantaya dönüştüreceği kahveye edebiyatçılardan da Sait Faik, Cahit Sıtkı, Ahmet Muhip —1940'dan önce—, Şevket Rado, Fikret Adil, Samim Kocagöz, Salâh Birsel, Sabahattin Kudret gelir. Ferdi Tayfur da burada sık sık görünür. İkinci Dünya Savaşı'nda Orta Avrupa'dan kopup gelmiş göçmenler çoğunluk kazanmıştır. İngiliz, Alman, Rus casusları da burada cirit oynar.

Viyana Kahvesi gibi içten ve sıcak kahvelerden biri de **Moskova Pastanesi**'dir. Parmakkapı'da, Mis Sokağı ile İstiklâl Caddesinin köşesindeki bu kahvenin —yüzyılın başında bu kahvenin yerinde **Anciopulo Pastanesi** vardı— müşteri öteki kahveler kadar çok değildir. Salâh Birsel'le Sabahattin Kudret orada 1943 yılında bir kez oturmuşlar ve çok memnun kalmışlardır. Ama ikinci bir kez gitmek istedikleri vakit orada Vecihi Görk, Ziyad Ebüzziya ve bir arkadaşının açtığı **G.E.N. Kitabevi** (Kitap Sarayı) adında bir kitabevi ile karşılaşmışlardır.

Yeniden **Petrograd**'a dönmek gerekirse Celâl Sılay'ın da Sait Faik'le, 1939 yılında ilk orada tanıştığını belirtmeliyiz. Celâl daha ilk günden Sait'in "lan", "bok" sözlerini ağzından hiç eksik etmediğini görmüştür. Ama zamanla Sait'in bu sözleri daha çok sevdiklerine söylediğini anlar. O yılların Sait'ini isterseniz bize bir kez de Celâl Sılay anlatsın:

"Gece yarıları portakal soyardık. Yarısına kadar ısırırdık. Suları damlardı. Sonra o bir şarkı tuttururdu. Makamına uyardım. Ben bir şarkı tutururdum, makamına uyardı:

Dındır dındırı dındır dın
Dındır dındır dın.

O bekârdı, ben bekârdım. Akşamları severdi, akşamları severdim.

Beyoğlu'nda gezerdi, Beyoğlu'nda gezerdim. Yanında boş bir adam arar dı. Yanımda boş bir adam arardım. Konuşmak istemezdi, konuşmak istemezdim. Büyük laflardan hoşlanmazdı, büyük laflardan hoşlanmazdım. Küfredilecek bir herif arardı, küredilecek heriftim."

Bu sözler Celâl Sılay'ın da çeşnisini koyar ortaya. Celal büyük acılılardandır. Ama bunu kimseye belli etmez, yüzüne taktığı çokça sırıtkan bir maske ile neşeli insanlardan biri görünmek ister. Maskesini çıkarmak zorunda kaldığı vakit de kahvenin dışarsında, caddeden birinin geçtiğini görmüş gibi fırlar gider.

Başta Vala Nurettin olmak üzere birçok gazeteciler Celal Sılay'ın şiirlerine biter. Vala Nurettin genç ozanları alaya aldığı halde onun şiirlerini boyuna över. Celal'in, soyadı Tuğsavul olan bir arkadaşı da vardır ki Celal Sılay der de başka bir şey demez. Salâh Birsel 1943 yılında —17 ocakta— bir akşam Şehremini Halkevi'nde "Şiirimizin Yönü" adında bir konuşma yaptıktan sonra bu Tuğsavul-adındaki delikanlı sahneye çıkmış ve Celâl'in "Başım" adlı şiirini "Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in ezber bildiği şiir" diye okumuştur :

Tutup saçlarından başımı
İbret pazarlarında gezdireceğim,
Boyun eğmiştir, ümit etmiştir.. diye
Bu gafil başı teşhir edeceğim!

Dimdik duramadığı için kulların karşısında
Allah bu sırıtkan baştan utanacaktır!
Yüz karası olmakta devam etmemesi için
Başım taşlar altında parçalanacaktır.

Gafleti resmediyor sırıttıkça başım
Eyi temennilerle bakıyor şuna, buna
Eminim selâmlamak için aramaktadır:
Seyircileri içinde bir âşina!

Tutup saçlarından bu sırıtkan başı,
Kaldırımlar üstünde gezdireceğim:
Boyun eğmiştir, ümit etmiştir.. diye
Bu zelil başı teşhir edeceğim!

Celâl Sılay'la arkadaşlık kolay işlerden değildir. Çokça alıngan olduğu için arkadaşları onunla sık sık bozuşur. Onunla ikide bir se-

lamı sabahı kesip sonra yine barışanlardan biri de Sabahatin Kudret'tir. Sabahattin onunla bir kez 1957 yılında bozuşmuştur. O sıralar Celal, Moda'da oturur. Bir gün Sabahattin evine gelir. Celal: "Otur da beraber yemek yiyelim" der. Sonra da sofraya alengirli bir semizotu yemeği getirir. Sabahattin semizotunu çok sevmiştir. Her ne kadar çatal kullanırsa da yemekle birlikte parmaklarını da yer. Akşamüstü de Beyoğlu'nda raslandığı Baha Çalt'a, Celal'in yemeğini iyisinden över. Nedir, o günden sonra Celal'e nerde raslarsa Celal başını çevirir. Üç ay, dört ay, beş ay. Bir gün Sabahattin dolmuşta Celal'in yanına düşer. Celal ona dirsek vurarak sırıtır. Bu kez Sababahatin ona yüz vermez. Celal yine dürter. Sonunda Sabahattin:

— Bak Celal şimdiye değin seninle birkaç kez küstük. Ama hepsinin nedenini bilirdim. Bu kez neden bozuştuk bilmiyorum.

— Yahu, sen bende semizotunu iyi pişirmekten başka övülecek bir şey bulmadın mı?

Petrograd'a Cavit Yamaç, Avni Arbaş, Cahit Saffet (Irgat), Süavi Koçer de çokça gelir. Cahit'in 1940 sonlarında başı pek dardadır. **Servetifünun**'un 26 eylül 1940 günlü sayısında yayınlanan "Porda" adlı şiiri için savcılık kovuşturmaya girişmiştir. Cahit'in:

Siz, unutulmuş ganimetlerim,
Yağmur boyu avdetlerim,
Arzu boyu azimetlerim,
Hâlâ paslı bir kilit altında mısınız?

diye sorular sorduğu ve "Açıl porda, sende ganimetlerim" sözünün ayaklarına yattığı bu şiir açık saçık olmakla suçlanmıştır.

Nedir, duruşma çok uzun sürmemiş ve yargıç aklama kararı vererek Cahit'in boyiu poslu, şanlı şöhretli delikanlılığına yeniden umur kazandırmıştır.

Gelgelelim, "Porda" şiirinden bir buçuk yıl sonra savcı bu kez de "Bulut Geçti" şiirinin yakasına yapışacaktır. "Bulut Geçti" Salâh Birsel'in elinden çıkmış ve 28 şubat 1942 günlü **İnkılâpçı Gençlik** dergisinin birinci sayfasına lök gibi oturmuştur:

Sen şimdi kocanın evinde oturursun
Ve saçların artık eskisi gibi değil
Geceleri yemekten sonra
Çorap söküğü dikersin
Belki de ellerin soğan kokar
Senin kocan bir suratı çirkin adam

Ağzı açık uyur
Ve senin vücudun bozulur çocuk doğurdukça

Nedir, savcıdan çok, dört bir yana ün salmış Türk basını bu şiiri yazan tehlikeli adam üstüne atılacak, memleketi bu türlü mikroplardan temizlemek isteyecektir. İlk yazı da o zamanın resmi gazetesi durumunda bulunan **Ulus**'ta Sabahattin Sönmez'in —sonradan Demokrat Parti milletvekili— demir leblebi kaleminden fışkıracaktır:

— Haydi bu gençlerin yeni sanat anlayışlarına, yeni şiirlerine tahammül edelim, bu sabrı gösterelim, fakat bu zararlı propagandaya göz yummak kabil midir?

Bu suçlama kısa sürede —24 saatte— Ankara'dan İstanbul'a, Anadolu Basınına sıçrayıp — Zonguldak'ta Muzaffer Soysal da kendine düşeni esirgemeyecektir — Birsel'in yüreğinde koşturmalar uyandıracaktır. Refik Halit Karay'ın 29 Mart 1942 günlü **Tan** gazetesinde "Çorap Söküğü Diken Zavallı Ev Kadını" adlı yazısı ise suç atmayı bir sanat katına çıkarır:

— Bence bu şiir yalnız evlenmeyi kötülememektedir; genç kızları ere varmaktan, evli olmaktan şiddetle tiksindirdikten başka onları sadece bir eğlence ve nefis körletme vasıtası olarak tanıdığını da anlatıyor, oynaşlığa, sürtüklüğe heveslendiriyor.

Eyvah ki eyvah! Salâh Birsel bu yazılardan sonra Beyoğlu'ndaki bekâr odasının kapısını her gece bir suçlu gibi açacak ve duvardaki aynada yüzünün **Lombroso**'nun "doğuştan cani"lerine benzeyip benzemediğini saatlerce inceleyecektir. Bereket, İstanbul 7. Ceza Mahkemesi yargıcı — **Afrodit** duruşmasında aklama kararını da bu yargıç vermiştir — Türkiye'de de yargıçlar bulunduğunu ortaya koyacak, şiirde söylenenlerin doğal ve gerçeğe uygun olduğu yargısına vararak 17 nisan 1942 günü "Bulut Geçti" şiirini tüm suçlamalardan aklayacaktır.

Ne var, bu karar İstanbul Cumhuriyet savcı yardımcılarından Hilmi Davaslıgil'i doyurmayacak ve Davaslıgil şiirin "aile mevcudiyetini ve aile kurmak esasını sarsacak ve kadınlığın ana olmak hususundaki fikri temayülünü zayıflatacak" nitelikte olduğu ve şairin "açıkça çocuk doğurmamayı telkin etti'i ve kararın da bilirkişiye başvurulmadan alındığı üzerinde durarak bunu Basın Yasasının 41. maddesine aykırı görecek ve aklama kararının bozulması için Danıştaya başvuracaktır.

25 temmuz 1931 gün ve 1881 sayılı Basın Yasası'nın 41. maddesi : "Buna aykırı davrananlara 1 aydan 1 yıla kadar hapis cezası verilir." sözleriyle son bulduğu için Birsel 1942 nisanını izleyen günlerde için-

deki alacayı büyüttükçe büyütür. Aradan bir yıl geçince de bu alaca taşınamıyacak bir hal alır: Danıştay bilirkişi raporu olmadan verilen kararı bozmuş, yargıç da bozma kararına uyduğu için duruşma yeniden başlamıştır.

O zamanlar şiir konusunda en yetkili bilirkişi olarak Mithat Cemal, Orhan Seyfi ve Halit Fahri'den başkası düşünülebilir mi? **Afrodit** duruşması yargıcı da bunu yapmıştır. Gelin görün ki, bilirkişi verdiği raporda bir şeyler söylemiştir ama, şiir Basın Yasasının 41. maddesine göre suç niteliği taşıyor mu, taşımıyor mu, bunun üzerinde açık bir yargıda bulunmamıştır.

Bunun üzerine de yargıç, bilirkişi üyelerini teker teker mahkemeye çağırıp, onların düşüncelerini su üstüne çıkarmayı düşünmüştür. Mithat Cemal'le Orhan Seyfi'nin mahkemedeki açıklamalarında bir ayrılık yoktur. İkisi de "Bulut Geçti" şiirinin ahlâk bozucu olduğu üzerinde birleşirler. Yalnız küçük bir noktaya da dokunurlar: dergilerde bundan daha bozguncu şiirler yayınlanmaktadır.

Halit Fahri'nin konuşması ise adamakıllı değişiktir. O Zola'nın gerçekçiliğinden uzun uzadıya söz edip gerçekçiliği savunduktan sonra "Bulut Geçti" şiirinde söylenenlerin de gerçeği tıpatıp yansıtmaktan başka bir şey yapmadığını belirtir. Salâh Birsel bir yıl önceki duruşmada kendini şu sözlerle savunmuştur:

— Ben şiiri anlam için yazmam. Zaten bugün şiirde anlamın temeli oluşturmadığı üzerinde bir düşünceye varılmıştır. Ben şiir yazarken bir güzellik yaratmak isterim. Şiir sözcüklerle yazıldığı için, kendiliğinden bir anlam çıkar. Şiir sözcüklerin birleşmesinden meydana gelmiş büyük bir sözcükten başka bir şey değildir.

Birsel bu kez de buna benzer şeyler öne sürer ve "karpuza bıçak saldım" sözü nasıl suç değilse şiirde söylenenlerin de suçla bir ilgisi olmadığını savunur.

Birsel tehlikeli bir adam mıdır, değil midir?

13 oturumdan sonra yargıç yargısını yineler: değildir.

Ne var, gazeteler Birsel'in tehlikeli bir adam oluşu üzerine sütunlar doldurdukları halde, tehlikesizliğinin anlaşılması karşısında ağızlarını açmazlar. Çünkü gazeteler, hiç değilse o yıllardaki gazeteler, aklama kararlarını yayınlamamaktadırlar.

1940—1944 yıllarında Sait Faik, Samim Kocagöz ve Salâh Birsel'in haftanın beş gecesi sinemaya gitmek üzere yedi, sekiz sularında boy gösterdikleri yer de **Petrograd**'dır. Bu sinema cümbüşlerine kimi zaman Sabahattin Kudret'le Cavit Yamaç da katılır. Salıları **Sümer** —şimdilerde Küçük Emek— sinemasındadırlar. Çünkü **Sümer** sinemasının filmleri o gün değişir. Öbür sinemaların da hep ilk geceleri

yeğlenir. Çarşambaları **Melek'te** —şimdilerde **Emek**—, perşembeleri **Saray'da**, cumaları **Lale'de**, pazartesileri de **İpek**'tedirler —şimdilerde Yeşil Çam Sokağındaki **Komedi Tiyatrosu**. Ama o zamanlar sinemaya caddeye açılan kapıdan girilir. **Lale** sinemasında filmler **Saray**'dakiler gibi perşembeleri değişir ama bir gecede iki filme gitme olanağı olmadığı için **Lale Sineması** cumaya bırakılır. Kimi zaman da bunun tersi olur.

Sinemaya gitmeden önce çokluk **Saray Sineması**'nın karşısındaki **Orman Birahanesi**'nde —şimdilerde Türkiye Emlâk Kredi Bankası— 30 kuruş karşılığında bir duble bira ile bir tabak fasulye pilakisine yatılır. Çok tatsızdır bu fasulyeler. Ama fasulyelerin her biri bir başparmak büyüklüğündedir. Göz doldurur.

Bizim sinema yolcuları kimi zaman da açlıklarını Bursa Sokağı'ndaki işkembecide bastırırlar. Orası Sait Faik'in işkembecisidir. Birsel yalnız olduğu günler İstiklâl Caddesinin bitiminde sağ koldaki Taksim İşkembecisini yeğler. Dükkândan içeri girdikleri vakit Sait, işkemcibaşının yanına giderek eline bir yirmi beşlik —işkembe çorbasının kâsesi de 25 kuruş olduğuna göre azımsanamıyacak bir bahşiştir bu— toka eder ve buyruğu da yapıştırır:

— Damar tarafından bir tuzlama.

Kimi akşamlar da bu işkembecinin yerini Hammalbaşı Caddesiyle Şişhane'den kopup gelen Cumhuriyet Caddesi'nin kesiştiği dört yol ağzı ile Balıkpazarı'nı —Salme Sokağını— birbirine bağlayan Düdü Odalar Sokağındaki işkembeci alır. 10 numaradaki bu işkembeci kimi geceler onları sinema dönüşünde de bekler.

Bizimkiler kimi geceler de **Petrograd**'da bol hardallı ve bol ekmekli sosisin önünde baş keserler. Sosisin ekmeği ve hardalı o kadar boldur ki, kimi zaman bir porsiyonla iki kişi bile doyar. Ama üç lokmadan sonra sadece ekmeği hardala banarak yemek zorunluluğu vardır.

O zamanlar hemen hemen herkes meteliksizdir. Hanları, apartmanları olan Sait bile —Bomonti'de Bulgar Çarşısında beşer katlı iki apartmanı olduğu saptanmıştır— kiracılarından eski kiralar üzerinden para aldığı ya da bu kiralardan kendine düşen pay az olduğu için çokça paralı sayılmaz. Ama edebiyat sorunları topunun kafasına öylesine doldurmuştur ki burada meteliksiz olduklarını düşünmeye elverişli bir yer yoktur.

ESRAR KAHVELERİ

İstanbul'un en eski kahveleri, bir de Süleymaniye'de Tiryaki Çarşısı kahveleridir. Süleymaniye Camii toplu yapıları 1550—1557

yıllarında yapıldığına göre caminin "Hesap Çeşmesi" yönündeki dükkânlardan oluşan Tiryaki Çarşısı'ndaki kahvelerin de hiç değilse XVII. yüzyılın başlarında çoğalmaya başladığı düşünülebilir.

Bu kahvelere zamanında kültürlü ve bilgin kişiler de gelirmiş. Buralarda satranç, dama ve benzeri oyunlar da çok oynanırmış. Bu gibi oyun meraklıları İsanbul'un dört bir yanından akın edermiş buraya. Bu kahvelere çokça gelinmesinin bir nedeni de Çarşı'daki başarılı taş işçiliğidir. Esir Pazarının bu çarşı içinde yer alması da burayı kalabalıklaştırmış olabilir. Nitekim, XVII. yüzyıldan sonra sonra Esir Pazarı Çemberlitaş'a, Tavukupazarı dolaylarına aktarılınca bu kahveler de yavaş yavaş önemini yitirmeye başlamış ve esrar çekenlerin buluşup kafayı dumanladıkları kahveler haline dönüşmüştür.

Ama esrar kahveleri yalnız Tiryaki Çarşısında bulunmazdı. Bozdoğan Kemeri'nde, Tahtakale'de, Tophane'de, İskender Boğazı'nda, Çifte Fırınlar'da, Silivrikapı'da, İshakpaşa'ya inen yokuşta, Küçük Langa'da, Yenicami'nin arkasında, Mevlevihanekapı dolaylarında da esrar kahveleri vardı. Samiha Ayverdi **İstanbul Geceleri** adlı kitabında esrarkeşlerin bir kahveyle yetinmediklerini ve hemen hemen her gece İstanbul'un esrar kahvelerini sıra ile dolaştıklarını da yazar ve esrarkeşlerin bu şehir içi gezilerini şöyle anlatır :

"Sözgelişi Bozdoğan Kemeri'nde ilk keyfini alan esrarkeş Kırkçeşme'de Pilavcı Şaban Ağa'nın yerine, Ammi Ömer'in kulübesine, Vefa'da Nuri Çavuş'un kahvesine uğrar, oradan Tekfur İskelesi'nde Arap Yaşar'la İbrahim'in kahvelerine de dalıp çıkar oradan da Tahtakale'de Refet'e, Çadırcılar'da Moruk Osman'a, Tavukpazarı'nda İsmail Ağa'ya da uğrayıp kendini iyice dalgaya kaptırdıktan sonra Koska'ya geçer, Sandalyacı Apostol'a, Laleli'de Rauf'a, Nail'e, nihayet Davutpaşa'da Pehlivan Hüsnü'ye gider, oradan da Kumkapılı Leon Ağa'da karar edip bir de akşamcılık ederdi."

Samiha Ayverdi Mevlanakapı'dan yola çıkan esrarkeşlerin ise ilkin Sultan mahallesinde Marangoz Hakkı'ya, Balat'ta Ahmet'e gittiklerini ordan Hasköy'e, Kasımpaşa'ya geçtiklerini ve sıra ile İplikçi'de Kalaycı Bahçesi'nde Yani'de Elmadağı'nda Barba'da kafalarını bulduklarını belirtir. Ona göre doğruca Galata'yı hizalayanlar da, işe Mihran'ın esrar kahvesinden başlar ve Dadaş Timur, Neşet, İhsan ve Tespihçi İsmail'i şereflendirdikten sonra bütün Tophane ve Boğazkesen'i dolaşırlarmış.

Esrar kahveleri çok pis, çok murdar yerlerdi. Tavanlar isle kaplanmış, duvarlar örümcek bağlamış olurdu. Kahvelerin camları hiç silinmediği için gündüz bile buradan ışık sızmazdı. İğrenç kokular da

saçan bu kahvelerin içersinde birkaç kerevetten, bir kırık su testisinden, paslı bir tastan ve mıcırla yanan bir mangaldan başka bir şey bulunmazdı.

Kahvelerde barınan esrarkeşlere "Kıdemli Dede" denirdi. Bunlar yedi kişi idi. Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey bu yedileri şöyle anlatır:

"Kıdemli Dede'ler kımıldamaya mecali kalmamış bir takım miskin ve tiksinti veren ihtıyarlardı. Vaktiyle tembellik ya da sefihlik, ya da yaratılışlarının etkisiyle bu sefihlik batağına düşmüşler ve günden güne insanlıklarını yitirmişlerdi. Bu kıdemli Dede'lerden başka her kahvenin bir de Ocakçı Dede'si vardı. Bunların görevi hep ocak başında bulunmak, ocağı örtülü tutmak, nargileleri doldurmak, bir de çay pişirip vermekti. Nargileler Hindistan cevizi kabuğundan yapılmıştır. Buralarda esrar kırma denirdi. Bu kırmayı tömbeki ile karıştırırlar, nargilelerin lülesini bununla doldururlardı.

Kıdemli Dede'lerin ayrıca üçer kişilik avaneleri de vardı. Görevleri para toplamaktı. Kıdemli Dede'lerin ermiş kişiler olduğuna inanan bir takım Allahlık adamlar onlara haftalık bağladıklarından üç kişilik avene bunları toplamaya çıkardı. Bunlar bu arada kendi tanıdıklarından para istemeyi de savsaklamazlardı.

Bu esrar kahvelerinin bir de gelip giden müşterileri vardı ki bunlara "dost" denirdi. Gerek üç kişilik avenenin devşirdiği para, gerekse bu dostların verdikleri paralar Ocakçı Dede'de toplanırdı. Bu kahvelere girenler Kıdemli Dede'lerin önünde boyun kesmek zorunda idiler. Bu gelen kişiye topu birden hiç söz söylemeksizin bir kaç dakika öylce bakarlardı. Bakışları adamakıllı öfkeli olurdu. Gelen kişi boyun kestikten sonra yalvarıp yakarma anlatan bir duruma geçer, sonra doğruca Ocakçı'ya giderek elini öper, getirdiği parayı verirdi. Ocakçı Dede parayı saydıktan sonra:

— Üç baş, derdi.

Baş bir kuruş demekti. Sözgelişi getirilen para beş kuruş ise, üç kuruşluk üç beş nargile doldurulur, kalan iki kuruşa karşılık da çay pişirilir, ekmek hazırlanırdı. Esrarkeşlerin besinleri bundan başkası değildi. Ocakçı Dede nargileyi ilkin bir baş doldurur, üstünü ateşlerdi. Sonra bir ıslık çalar. Orada bulunan yedi Dede de ağır başlarını kaldırırdı. Bunun üzerine Ocakçı nargileyi soluk almaksızın çok kuvvetli olarak içine çeker, dumanını tavana salıverirdi. Parayı getiren adama da bir nefes çektirdikten sonra "Hod nefes" diyerek dedelerin her birine bir nefes çektirirdi. İşte o zaman kahvenin içini türlü katlanışın üstünde son derece pis kokulu bir duman kaplardı. Ordakilerin topu şiddetli bir öksürükle sarsılır, önlerindeki tenekeye tükürürdü. Nargile birbiri ardı sıra böylece doldurulup çekilir, ar-

kasından da çayla ekmek verilirdi. Sonunda esrarkeşler yine eski durumlarına dönerlerdi. Yani dirseklerini dizlerine, ellerini de şakaklarına koyup kendi iç dünyalarına dalıp giderlerdi."

Yenicaminin arkasındaki **Gavran Mustafa'nın Esrar Kahvesi** de Neyzen Tevfik'in kahvesidir. Kahve, Mısırçarşısına arkasını vermiş dükkânların başındaki Kuşçu Arif'in dükkânının bitişiğindeydi. Ama bu kahve tam bir esrar kahvesi değildi. Kahvenin ön bölümünde kahve, arka bölümünde esrar içilirdi. En arka bölümünde de hem esrar içilir, hem kumar oynanırdı. Bu bölüme yerleştirilmiş bir sedir Neyzen'e ayrılmıştı. Kahvenin müşterileri de öteki esrar kahvelerinin müşterilerinden oldukça ayrıydı. Şehrin en korkunç uğruları, hırsızları, kumarbazları, katilleri buradan çıkmazdı. Ama bunlar Neyzen'e yürekten inanırlardı. Uğur bellemişlerdi onu. Adam soyan, ele geçirdiğinin yakışık alır bir parçasını, esrarkeş de zehirinin yarısını Neyzen'e verirdi. Neyzen'e burada **Baba** derlerdi. Kumarın en azgın zamanında kahveci Gavran Mustafa birden şöyle bağırırdı:

— A be godoşlar ayırasınız Baba'nın manosunu.

Bu söz üzerine hemen bir avuç bozukluk Neyzen'in minderinin altına kayar, onun rakı ve esrar parasını çıkarırdı. Ne ki Neyzen'in bu kahvedeki sultanlığı çok uzun sürmemiştir. Ama Neyzen buna hiç üzülmemiş, bunu bir yaşam felsefesine bağlamıştır:

— Dünkü fırsatları kaçırdığına diz dövenlere, bugünün tasasına perişan olanlara, yarının telaşına düşenlere şaşmaya bile gerek duymuş kullardan değilim. Neden derseniz, boşunadır da ondan. Neden boşuna derseniz, şimdiye değin kim alınyazısını değiştirebilmiş? Zaman, ahval, dışımızı kaplayan nesneler kimseye boyun eğmiş değildir. Dünyayı ele geçiren adamlar bile tarihin ağzına sakız olmuşlar, ordan oraya saldırırken ense köklerinden doğru bir şaplak yemişler, dünyaya gelmemişe dönmüşler... Komşunun tavuğu keçi doğurmuş diye yemeden, içmeden kesilenlere, hayıflananlara acırım. Herkes ancak elinden geleni yapar da ondan.

Neyzen Tevfik bu adamlara karşı hemen hemen hiçbir karşılıkta bulunmazdı. Yalnız gece yarılarından sonra, o da kimi zaman, aşka gelir, onlara neyiyle bir şölen çeker, güzelden güzel bir şataraban taksimi yapardı. Ama Neyzen Tevfik'in elindeki bu ney öyle bir neydi ki onu bir başka zaman işitmiş olan Mevlâna'nın torunlarından Sadettin Çelebi şöyle anlatacaktı:

— Abdülhalim Çelebi'nin evindeydik. Kıvırcık saçlı, yuvarlak yüzlü, iri gözlü, esmer bir can vardı. Adı Tevfik'miş. Kendisine biraz ney üflemesi rica edildi. Ceketinin iç cebinden bir ney çıkardı. Öyle bir dem tutturdu ki, kamış dayanamayıp çatlayacak, ikiye ayrılacak

sandım. Bunca yıldır musiki ile uğraşırım. Ne öyle bir taksim, ne de öyle bir ney dinledim.

Refi Cevat Ulunay da Neyzen Tevfik'in neyzenliği için şöyle diyecektir :

— Tevfik'in bir özelliği de çaldığı neyin onca bilmem kaç boğum olmasının, başparesinin, mumbacağının elinden çıkmış bulunmasının hiç önemi olmaması idi. Yergici ozan Eşref'le İstasyon Birahanesindeki buluşmalarımızda Neyzen Tevfik'in boş bira şişesi ile ney çaldığına tanık oldum.

İşte bu yüzden neyzen Tevfik Gavran Mustafa'nın kahvesinde neyi eline aldı mı oyun durur, kavga durur, tutkular durur, küfürler susardı. Kahve çırağı bile işini bırakır, meydanı neyin sesine açardı. Neyzen'e göre yüce şeylerin ille de anlaşılması gerekmezdi, onlar sadece duyulurdu. Duymak ise az şey değildi. Tevfik, bu nedenle, ordakilerin neyin nerelerden geçip ,hangi çöllerden aşıp, hangi bahçelerde gezip nerelerde karar ettiğini anlamasına kulak asmazdı.

Şu var ki, Gavran Mustafa'nın kahvesindekilerin hali bir noktada kıyamet belirtilerini ortaya koyuyordu. Bitler topunun kirpiklerinde bile bağdaş kurmuştu. Peykeler, masalar, havlular, cezveler, fincanlar bile bit doluydu. Kahvede yatanlar bütün gece uyuzlar gibi kaşınıyor, gözlerini kırpamıyorlardı. Ne var, Arap Yalel adında gözükanlı bir kasa hırsızı bir gün Neyzen'in derdine derman olur. Önüne oturarak ona şunları söyler :

— Baba, arkadaşların topu seni seviyorlar, sana ellerinden geleni yapıyorlar. Bana gelince, Cevat bey Merkez Komutanı, X... Polis Müdürü. Bunlar varken bize iş yok. Bana adım attırmıyorlar. Neydi o dün akşam çaldığın hava? Bizim memleketin çöllerinde esen rüzgârlar gibi bir şeydi. İsterdim ben de sana ötekiler gibi bir şey vermek, ama yoksul düştüm, halim kötü. Ne ki, az veren candan, çok veren maldan. Ben de sana candan, gönülden bir şey sunmak isterim. Uzat şu aynayı.

Arap Yalel, Neyzen'in oturduğu minderin altından çıkan gümüş aynanın ucunu görmüştür. Neyzen uzatır aynayı. Arap da elini koynuna atar, koltuğunun altından üç tane bit tutup çıkarır, aynanın üstüne koyar. Sonra da:

— Bu bitleri ben Yemen'den getirdim .Her zaman üstümde taşırım. Okunmuş bitlerdir. İçlerinden birisi erkektir, bak ense kökünde yeşil bir işaret var. Ötekiler bunun karılarıdır. Koyuver bunları içeri, bana dua edersin.

Neyzen elini uzatarak aynanın üzerinden bitleri alır. Ama isterseniz bundan sonrasını Neyzen'in ağzından dinleyelim:

— Adaam, bende bunların yüzlercesi vardı. Üç tane fazla olmuş ne çıkardı. Saldım koynuma. Ne dersiniz ,o gece kaşıntı durdu. Rahat uyku uyumuşum. Sabahleyin, gömleğimi, çamaşırlarımı iyice araştırdım. Arap Yalel'in okunmuş bitleri, üçü bir arada, kıpırdamadan duruyordu. Öteki bitlere sanki kıran girmişti. Bu üç okunmuş bit, onların köküne kibrit suyu ekmişti.

Neyzen orta boylu ,cılız ama güçlü kuvvetli biriydi. Abdülbaki Gölpınarlı onu şöyle anlatır:

— Büyücek bir baş, düzgün bir yüz, güzelim gözlerle anlamlaşan ve yüzü çerçeveleyen kıvırcık mı kıvırcık, gür mü gür, biraz çividiye kaçan beyaz saçlar. Bu saçlar bir düşünce denizi gibi türlü kasıntılar geçiren yüzün coşan köpükleriydi sanki. Bu saçlar, o insan düşünceyi temsil eden başa büyük, eşsiz güzellikte bir taç gibiydi. Sanatçı eli, sanatçı parmakları ancak bu kadar düzgün, bu kadar olgun, bu kadar kalem gibi çekilmiş olabilirdi. Ya sesi? Bu ses kimi zaman gürül gürül akar, coşardı. Kimi zaman, sonu gelmiyecek bir kükreyişe dönüşürdü. Kimi zaman uzun bir haykırışla kötülüğe kargışlar yağdırırdı. Kimi zaman da süzgün, ya da yumuk gözlerle, yukarıya ve ileriye uzanmış kollarla arkaya doğru, ama yukarıya ve ileriye uzanmış başla, birbirini bütünleyen uzun "Ooooo"larla bir hayranlık anıtı kesilirdi.

Neyzen'in Yenicami'nin arkasında bir kahvesi daha vardı. **Arnavut İsa'nın Kahvesi** adındaki bu esrar kahvesini Reşat Ekrem Koçu da şöyle dile getirir:

— Aranılan katiller, uğrular çokluk buraya gelir, sığınır, dostça karşılanır, birkaç gün barınır, daha güvenilecek bir yere kaçırılması olanakları hazırlandığı anda, sözde düşmanlarının ihbarı ile yakalanırdı. Aslında tek muhbir İsa'nın gözde şıkırdımlarından "Topuklu" lakabıyla ünlü Süleyman adında bir delikanlı idi. 1923—1924 yıllarında 18 yaşlarında ince yapılı, esmer ve esmerin dilberi bir kopuktu. Buyruğu İsa'dan alır, işini de kimseye sezdirmeden pek ustalıkla kıvırırdı. Kahvehanede gece yatanların topu, kumarbazların da büyük çoğunluğu argo konuşurdu. İstanbul'un pırpırılar argosunda "Ağabeyciğim" karşılığında "Abiş" denilirdi. Bu ad zamanımızın aynı soydan insanları arasında değişmiş "Abisi" olmuştur. O zamanlar "Abiş" lakabıyle ün salmış Rahmi adında bir adam vardı. Sayılı esrar kaçakçılarındandı. Kahvehanenin gediklileri Abiş'in müşterileriydi.

Kahveci İsa'nın baş dostlarından Kör İzzet de burdan hiç ayrılmazdı. Onun da bir peyke köşesinde ayrılmış bir yeri vardı. Yalınayak, çıplak tenine geçirdiği bir mintanla dolaşırdı. Ama belleğinde Türkçe, Arapça, Farsça abartmasız 50.000 ikilik vardı. Hiç sıkıntı çek-

meden herhangi bir konu üzerinde bu üç dilden seçme şiirlerle konuşabilirdi. Kendi savına göre Fuzuli'nin torunlarındandı. Gece ve gündüz rakı şişesini elinden bırakmaz, ama sarhoşluk da nedir bilmezdi. Yemin etmek gerekince kalp gözlerini öne sürerek:

— İki gözüm kör olsun! derdi.

Gavran Mustafa'nın kahvesinde olduğu gibi Neyzen burada da büyük bir saygı görürdü. Burada da onu "Baba", "Neyzen Baba" diye çağırırlardı. Birinci Dünya Savaşına değin 1868 okka rakı, üç dört ton da esrar içmiş olan Neyzen'e kahvenin bir köşesinde, tavana yakın bir yerde bir döşek sermişlerdi. Neyzen burada yuvalanırdı. Kimi geceler şöyle başını kaldırıp aşağı baktığı zaman yerde, malta taşlarının üstünde bir yığın insan çarpardı gözüne. Bunlar yattıkları yere göre yüz paradan on kuruşa değin gecelik ücret verirlerdi. Yüz paralıklar taşların üstüydü.

Neyzen burada kendi deyişiyle "efsanevi" bir yaşam sürmüştür. Sonradan bu günleri şöyle anlatacaktır:

— Bir imparatordum. Pelasparelere bürünmüş o yarı çıplak insanlara ney üflediğim zaman yüreklerini bir mıknatıs gibi çekip topladığımı duyardım. Şişesi daima isli bir tavan lambasının abajuru benim şirvanı gizemli bir karanlık içinde bırakırdı. Ney üflerken hizmetime bakan Yakup adındaki bir pırpırı oğlanın gözlerinde, o karanlık içindeki gözlerinde pırıl pırıl parlayan gözyaşlarını zaman zaman hatırlarım .Hatırladıkça da ağlarım.

Hırsızlar, yankesiciler, esrarkeşler, gece işçileri, dızdızcılar, mantarcılar burada Neyzen'in rakısını, mezesini, esrarını yetiştirmek için birbirleriyle yarış ederlerdi. Neyzen de ilkin midesini ispirto ile adamakıllı ıslatır, sonra da kafasını güçlendirmek için bir çifteteli (2) yapar, sarıkızdan (3) bir iki nefes çekerdi.

Ne var, bir gün kahveyi polisler denetim altına alıvermiştiler. Neyzen artık orada barınmak olanağının tükendiğini anlayınca beş, on arşın boyunda bir bayrak edinmiş, geceleri buna sarılıp bir sokak köşesinde yatar olmuştu. Yıllarca sonra Neyzen bu taşınır yatak için de şunları söyler:

— Bayrağıma sarınıp yatmak, bu ne güzel, ne korkusuz bir uyku idi!

Galata'da XIX. yüzyılın bilinen bir esrar kahvesi de **Dragon Kahvesi**'dir. Topçular Caddesi (Necatibey Caddesi) üzerinde olan bu kahveye **Uzun Kahvehane** de denirdi. Kumar oynatılan ve kimi zaman içki de içilen bu kahve tam bir batakhane idi. Geceleri burda 40—50 berduş da barındığı için Âşık Rıza şu şiiri yazmıştı:

Gündüz kahvehane gece oteldir
İcabında meyhaneye bedeldir
Topçular'da malum meşhur Dragon.

1884 yılında bir laz delikanlısının kundaklaması sonucunda yanan **Dragon Kahvesi** en civcivli zamanını 1870—1880 yılları arasında yaşamıştır.

Tophane'de Yamalı Hamam sokağındaki **Doktorun Kahvesi** de bir esrar kahvesidir. 1957-1958 yılında sokağın genişletilmesi sırasında yıktırılan kahve aynı zamanda bir sabahçı kahvesi niteliğindeydi. Gündüzleri kapalı kalır, hava kararmaya başlar başlamaz da açılırdı. Serseriler, berduşlar başlarını masalara dayayarak sabahlarlardı burda. Ocağın arkasında küçücük, gizli bir kapıdan girilen bir "bitirim yeri" de vardı. Burada kumar oynanırdı.

Bu bölüme son vermek için bir de Fikret Adil'in bir gece "Şeyh Memduh" adını taktıkları bir arkadaşıyle gittiği bir esrar kahvesinden söz edelim. Kahve, Galatasaray'dan Tophane'ye inen yokuşta, sağda dar bir sokaktadır. Kapısı bir bodrum kapısından hiç de büyük değildir. Fikret Adil'in arkadaşı kapının önünde duran kasketli bir çocuğa:

— İhvanız!

diyerek içeri girer. Fikret de onu izler. Deminden beri birçok yazarları konuşturduğumuza göre bu kez de sözü Fikret Adil'e bırakalım, bakalım ne diyecek.

— Burası basık ve duman dolu bir yerdi. Kokudan derhal bir esrar kahvesinde olduğumuzu anladım. İçerde üç kişi, yudum yudum çay içiyorlar ve koz helvası yiyorlardı. Ocakta, çenesi yere düşecek kadar uzamış bir yüzle, kırmızı fanilalı biri vardı. Duvarda eski Mesudiye zırhlısının sedeften işlenmiş bir resmi, onun yanında da bir denizkızı asılıydı. Peykenin üzerinde kucak kucağa bir kediyle bir köpek uyuyorlardı. Masanın birinde bir bağlama duruyordu. Adam ilkönce kuşkulu bir gözle baktı, Şeyhi görünce boğuk bir sesle "Kaybettik" dedi.

Fikret Adil yitirilen şeyin ne olduğunu adamakıllı merak etmiştir. Ama Şeyh Memduh kendisine soru sorulmasına izin verecek insanlardan olmadığı için Fikret'in gıkı çıkmaz. Öte yandan Şeyh Memduh onun merakını bütün bütüne körüklemek için Lili ile Jorjet'in saçsaça, başbaşa kavga ettikleri haberini de vermiştir. Ne ki Fikret, kızların kendi yüzünden birbirlerine girdiklerini öğrenince, biraz rahatlar gibi olur. Artık ona düşen şey gidip, o akşam Fransız Tiyatrosuna gelecek olan Jorjet'i bulmaktır. O da öyle yapar. Esrar kah-

vesinden ayrılıp Fransız Tiyatrosunun yolunu tutar. Gelgelelim, Fikret Adil'in kafasını kurcalayan asıl kadın Jorjet değil, o akşam Jorjet'le birlikte boy gösterecek olan bayan S...'dir.

Kaynaklar :

Ali Riza : **Bir Zamanlar İstanbul.**

Samiha Ayverdi : **İstanbul Geceleri.**

Hilmi Yücebaş: **Neyzen Tevfik, —Hayatı, Hatıraları, Şiirleri—.**

Fahri Celâl : "Bitkıran", **Cumhuriyet Gazetesi,** 26.9.1954.

Reşat Ekrem Koçu : "Neyzen Baba", **Yeni Tanin Gazetesi,** 9.8.1966.

Reşat Ekrem Koçu : **İstanbul Ansiklopedisi.**

Fikret Adil : **Asmalımesçit 74.**

mehmet rifat

•

yusuf atılgan ve anayurt oteli üstüne notlar

Bugünkü romancı, her şeyden önce, yaşanılan gerçeğin bölük pörçük bir gerçek olduğunu bilmektedir. Geçmiş yüzyıllardaki romancılara özgü toplu görüşlerin, yukardan bakışın, tepeden süzüşün yâni, yarı - tanrı (demi - urgos) oluşun artık uygulanamıyacağını da bilmektedir bugünkü romancı. Çağdaş bir romancıya düşen ilk iş, birtakım olguları ya da ayrıntı olgularını ve kişiden kişiye değişen, daha doğrusu, görece olan ayrıntı görüntülerini işlemektir, artık.

Y. Atılgan, gerek ilk romanı **Aylak Adam** (1) da, gerekse, ikinci romanı **Anayurt Oteli'nde**, (2) bu açıdan kimi yerde, çağdaş bir romancı çizgisini sürdürebilmiş ve ayrıntıların çağdaş yaşamdaki önemini, gözlemlediği olgularla yansıtabilmiştir. Roman, çeşitli sahnelerin kopuk kopuk verilmesiyle canlanmaktadır. Ancak, ayrıntılar dünyasından oluşan bir eserin, yalnızca bu ayrıntıların sıralanmasıyle bir yapı oluşturabileceğini düşünmek romancıyı açmaza sürükleyebilir.

Gerçekten de, **Anayurt Oteli**, okuyucuya ilk izlenim olarak, bir öğeler yığını biçiminde görünür. Bunun nedeni de kopuk kopuk ayrıntıların kimi yerde bir yığın halinde birikmesidir. Hiçbir öğeyi harcamak istememiştir Y. Atılgan. Ancak bu yığma merakı da, gereksiz öğelerin biraraya gelerek romanın yapısını bozmuştur.

Y. Atılgan, romanında çeşitli çağdaş tekniklere başvururken (3)

---

(1) Aylak Adam, **Varlık yayınları.**

(2) Anayurt Oteli, **Bilgi yayınevi: roman bir otel kâtibinin cinsel bunalımını işler.**

(3) **Ayrıntıdan yararlanma, geri - dönüş, parçadan bütüne, genelden özele ve özelden genele geçiş, noktalamayı aza indirgeme, yargıdan kaçınma, çeşitli ikilikler vb.**

geleneksel roman tekniğinden de kopamamış. Bilindiği gibi, geleneksel romanın baş temsilcisi Balzac, romanlarının hemen giriş bölümünde, olayın geçtiği yeri saptar, konunun sınırlarını az çok belirler, baş kişilerin adlarını verip karakterlerinin özetini yapar. (Sözgelimi, **Goriot Baba**'nın giriş bölümü) **Anayurt Oteli**'nin ilk sayfası ve ilk satırları Y. Atılgan'ın da hemen hemen aynı tekniğe yöneldiğini göstermektedir. (**İstasyona yakın Anayurt Oteli'nin kâtibi Zebercet üç gün önce perşembe gecesi gecikmeli Ankara treniyle gelen kadının o gece kaldığı odaya girdi, kapıyı kilitledi, anahtarı cebine koydu.**)

Böylece yer, baş kişiler tesbit edilmiş ve dolayısıyle tarihsel bir bakış açısına geçilmiştir. Her ne kadar, Y. Atılgan Zebercet'in karakterini ve kimliğini bütün roman içersine serpiştirmişse de geleneksel bir giriş tipinden uzaklaşamamıştır. Bu geleneksel tekniğe ,bir diğer açıdan, Zebercet'in portre çiziminde de rastlıyoruz. Romanı 15. sayfasında, Y. Atılgan, Zebercet'in portresini şöyle vermektedir: "**Orta boylu denemez; kısa da değil... Başı bedenine göre büyükçe, alnı geniş; saçları kaşları, bıyığı kahverengi; yüzü kuru, biraz aşağıya çekik...**"

Bu portrenin çizilişindeki öğelerin sıralanışına dikkat edecek olursak, Ortaçağ'da oluşan ve 17. yy.'da La Rohcefoucauld ile La Bruyere'de en kesin hatlarını bulan kısıtlayıcı retorik kuralların etkisini görürüz. Sözgelimi, La Rochefoucauld, **Kendi Portresi** (4)'ni çizerken, önce genel daha doğrusu toplam bir görünüş vermekte "**Orta boyluyum, iyi serpiştirilmiş mütenasip bir endamım vardır.**" ve alından başlayarak kaş, göz, burun, ağız, dudak, diş ve gerdanın biçimlerini çizmektedir. Tam anlamıyla hümanist bir portre tekniği olan bu teknik, Batı retorik kurallarına sıkı sıkıya bağlıdır.

Bu aynı tekniği Zebercet'in fiziksel portresinde de görüyoruz. Y. Atılgan, Zebercet'in önce genel bir görünümünü vermekte "**Orta boylu denemez, kısa da değil**" sonra kilosunu söyleyip, zayıfladığını karın kaslarının gevşemeye başlamasıyla belirterek, hümanist portre çiziminde başlangıç noktası olan "Baş"a geçmekte ve sıralamayı şöyle yapmaktadır: Baş, alın, saç, göz, bıyık. Y. Atılgan Ortalıkçı kadının portresini çizerken de hemen hemen aynı sıralamayı yapmaktadır. Zebercet'in portresinde, daha sonra gövde yapısı bakımından uzuvların orantısız oluşları verilmekte ve bir geçişle kusurların nedeni anlatılmaktadır.

Anayurt Oteli'nde gördüğümüz bu hem geleneksel hem çağdaş tekniğin yanısıra, Zebercet'in yaşamı da bu tür bir ikilik üstüne ku-

---

(4) Özdeyişler, **Varlık yayınları**.

ruludur. Başka bir deyişle Y. Atılgan'ın teknikteki tutarsızlığı, Zebercet'in yaşamına yansımıştır. Şöyle ki: Erken dünyaya gelmiştir Zebercet **(Yedi aylık doğmuş)** [s. 15] Bir hayal gibi beklediği kadın ise gecikmeli Ankara treniyle gelmiştir, otele kalmaya. Ve dünyaya erken gelen Zebercet, gecikmeli Ankara treniyle gelen kadının hülyasiyle erken bir yaşta intihar eder. [Bak. s. 173]. **ERKEN / GECİKMELİ / ERKEN** karşıtlığı. Karşıtlıklardan bir başkası da şu: Atılgan, Zebercet'i "orta boylu denemez" diye betimlerken, Zebercet'i hızla cinsel bunalıma sürükleyen kadını "Uzunca boylu" diye betimlemektedir. **UZUN / KISA** karşıtlığı. Ayrıca, **Erken/Geç** karşıtlığına bir başka sayfada rastlanılmaktadır **"Saate bakar, Sekize çeyrek var.** Ama sekizi çeyrek geçe demiştir adam")

Bu ikiliklerin, daha doğrusu karşıtlıkların en son sayfada daha açık bir biçimde belirdiğini görüyoruz. Gerçekten de bu sayfa bir siyah - beyaz karşıtlığında dalgalanmaktadır ve bu karşıtlıklarla yazar bize Zebercet'in ve Zebercetgillerin kararsızlığını yansıtır. Ve ölüme çeyrek kala, daha da kesinleşir bu siyah - beyaz karşıtlığı : **"İpi boynuna geçirdi... tam o sırada dışardan birkaç arabanın korna sesini duydu; başka araçlar da katıldılar buna... Neydi bu? Kulakları mı uğulduyordu? Yoksa dışarının, başkalarının bir çağrısı mıydı? Yüzünü buruşturdu. Sağdı daha, herşey elindeydi. İpi boynundan çıkarabilir, bir süre daha bekleyebilirdi, kaçabilir, karakola gidebilir, konağı yakabilirdi. Dayanılacak gibi değildi bu özgürlük. Ayaklarıyla masayı itip yere yuvarladı;... çırpınarak sallanırken kollarını kaldırıp başının üstünden ipi tutmaya çalıştı."**

Görülüyor ki, bilinçin çizdiği yola "bilinçsiz canlı et" karşı koymaktadır. Belki de karşıtlığın en koyusu, en ağırı, en gerçeği buradadır. Ama bilinçaltının etkisiyle oluşan siyah renk, beyazı, "bilinçsiz canlı et"in temsil ettiği o beyazı yok etmiştir. Geride kalan artık tek renktir: **Siyah.**

Ne var ki, Y. Atılgan, romanını bir insan tekinin siyaha boyanmış serüveniyle noktalarken ,bu serüvenin o sessiz dünyasından korna sesi, fabrika düdüğü ve en sonunda da bir ip çıtırtısıyla dış dünyaya geçmekte, ve Zebercet'in yaşamından nesneler dünyasına açılmaktadır. Ve bir roman biterken, yeni bir roman ,hem de en bitimsizi başlamaktadır: **Nesnelerin romanı.**

Buraya dek belirttiğim yanları, kısaca özetleyecek olursam, şu önemli noktaların üstünde yeniden durmam gerekir:

Anayurt Oteli, çeşitli tekniklerin kâh şu ya da kâh bu biçimde kullanılmasıyle oluşmuş, bu nedenle de bünyesinde gereksiz birçok öğe bulunduran bir roman taslağı biçiminde kurulmuştur. Kimi öğe-

lerin düzenlenmesi, belli bir plan çerçevesinde yapılmışken portrelerin çizimi ve yine kimi ayrıntılar roman yapısının derme çatma olduğunu göstermektedir: Sözgelimi, otel kapısının habire açılıp kapanması (kaldı ki bu otel küçük bir kasaba otelidir) otele birtakım belirsiz tiplerin girmesi, hem okuru sıkmakta hem de ayrıntıdan bu derece yararlanmanın, doğurduğu düzensizliği çıkmaktadır ortaya.

Burada ayrıca şunu da belirtmek yerinde olur. Y. Atılgan'ın iyi bir gözlemci olduğu, ayrıntıları algılayışından ve aktarışından anlaşılmaktadır; ancak, bu açıdan da bir aksayan nokta görülmektedir. Şöyle ki: Atılgan en güzel gözlerini, kendi küçük sanılarıyla bulandırmakta ,en çarpıcı gözlemini, en gereksiz bir eklentiyle açığa kavuşturup, tadsız kılmaktadır. Örneğin, romanın 14. sayfasında, üzerine Otel yazılmış ok biçimi göstergeyi betimlerken gözlemcilikteki ustalığını göstermiş, ancak altı kelimelik bir yan cümleyi de eklemekten kendini alamayarak, düşüncesini söylemek gereğini duymuştur. **"...bir çam ağacının gövdesine tenekeden kesilmiş, koyu yeşil üstüne ak harflerle OTEL yazılmış ok biçimi bir gösterge çakılı; ama yıllar sonra çivilerden biri çürüyüp kopunca okun ucu aşağıya dönmüş, toprağı gösteriyor, OTELİN YERALTINDA OLDUĞU SANISINI VERİYOR İNSANA.**

İşte bu son altı kelimenin eklenmemesi, Atılgan'ın söylemek istediğini zaten verecekti okuyucuya. Ayrıca bir de vurgulamaya girişip, genelleme yapmaya kalkması, gözlemdeki espriyi daha bir anlaşılır kılmakla birlikte, gözlem tekniğini bozup, canlılığını hemen tüketiveriyor.

Bu altı kelimelik yan cümle, Atılgan'ın fikrini söylemeye kalkıştığı ender cümlelerden biridir. Ender diyorum çünkü, Atılgan bu romanda kendi düşüncesini söylemeye pek yanaşmamış. Bu nokta, Atılgan'ın üstünde durulması gereken en önemli ve en sağlam yanlarından biri bence. Günümüzde birçok romancı ve hikâyeci, anlattığı olayın ardından, toplum düzenini eleştiren bir yargı peşine düşer. Hatta her olayı önceden verdikleri yargıya uydurmak ister gibidirler. Böyle bir tekniğin aksayıcı olduğunu belirtmek gerekir burada. Çünkü, okuyucu romanda olgulardan çok yargılarla karşı karşıya kalır. Böyle olunca da, eser görevini tam olarak yerine getiremez ve inandırıcı olmaktan uzak kalır. Çünkü, yazar, bu tür eserlerde, durmadan düşüncesini söyleyen ve okuyucuyu küçümseyen bir insan olarak beliriverir hemen. Oysa Atılgan, yargılarını ya can alıcı noktalarda vurgulamakta, ya da yargıyı çoğunlukla okuyucuya bırakarak betimlemedeki ustalığını göstermektedir.

Öte yandan, **Anayurt Oteli**'nin insan tekinin serüveninin dile ge-

tirmesi ,kimi eleştirmenlerimizin belirttiği gibi, kötülenecek bir yan değil, tam tersine çağımıza uygun düşen bir tavır, bir tekniktir. Bir eserin, yalnızca konusu açısından eleştirilmesi gibi tek yanlı görüş ya da özellik, V. Günyol'un yıllar önce belirttiği gibi **"bir sanat eserini salt konusuyla değerlendirmeye çalışan bir eğilimiden geliyor** (5).

Atılgan'ı bu açıdan kınayanlar çıkabilir; ama, bir yapıtın, varlığını, yalnızca konusuna değil, konusuyla birlikte bir bütün oluşturan yapısal kurgusuna borçlu olduğunu da unutmamak gerekir. Ve bu bütündür eserin "geçerliliğini" ortaya koyan, yoksa konunun "gerçekliği" değil. Ancak, bu "geçerlilikler" ortaya konduktan sonra daha geniş düzeyde bir inceleme ve eleştiriye geçilebilir. Ve H. Yavuz'un da belirttiği gibi Atılgan'ın **"yabancılaşma olgusunu toplumsal kesitte değil de bireysel kesitte temellendirme eğilimi"** (6) ancak bu "makro" eleştiri düzeyinde geliştirilebilir. Eğer, **Anayurt Oteli**'nin kalıcılığı araştırılacaksa, konusu açısından değil de, bu tür "geçerlilikler" açısından yaklaşılmalıdır romana.

Romanda dikkati çeken en önemli yanlardan biri de düzgün ve arı dilidir. Hemen her sözcüğün hesabını verebilmektedir Atılgan. Ve Fethi Naci'nin **Aylak Adam** üstüne dil açısından verdiği yargı (7) **(Atılgan romanın her cümlesi üstünde sabırla çalışmış belli)** Anayurt **Oteli** için de geçerli olmaktadır, hem de çok daha fazlasıyle.

Burada ayrıca, romanın bildiri açısından aksayan bir yanına değinmek istiyorum. Atılgan, insanoğlunu "gelişirken gelişmeyen" bir bütün olarak görüyor ve aynı insanoğlunun hep ara - renksiz bir siyah - beyaz karşılığında bulunduğunu kabul ediyor. Romanın bütününü oluşturan bu görüş açısı, biçimde görülen kararsızlık gibi, bildiride de bir kararsızlık, bir karşıtlık yaratıyor. Çünkü, Atılgan, insanoğlunu "olumlu yolda gelişemeyen" bir bütün olarak gördüğü gibi, insanın temelde bir takım "çelişkilerden de oluştuğunu" ortaya koyuyor. Oysa, insanoğlunun çelişkilerden oluştuğunu ve olumlu yönde değişebileceğini kabul eden görüşle, yine insanoğlunu olumlu yönde değişemeyen bir bütün olarak kabul eden görüş birbirine karşıttır. İnsanı olumlu yönde değişemeyen bir yaratık olarak kabul eden görüş, Racine'in Pascal'ın daha doğrusu Jansenius'çuların görüşüdür (Lucien Goldmann, **Dieu Cache adlı** eseri.) Oysa Atılgan'ın, insanın çelişkilerden oluştuğunu göstermesi, çağdaş bir sorundur daha çok

---

(5) Dile Gelseler, **Çan yayınları.**

(6) **Milliyet** Sanat Dergisi, 60

(7) Aylak Adam **üstüne, Yeni dergi. 84.**

Ve bu çelişkilerdir insanı yerine göre küçülten yerine göre yücelten ve yaşatan...

Ve bildirideki bu karşıtlık, teknikteki geleneksel - çağdaş karşıtlığının yarattığı karmaşıklık kadar önemli bir aksaklık yaratmaktadır.

Ve de Zebercet'in yaşam çizgisindeki karşıtlıklar, yazarın gerek biçim, gerek bildiri açısından harmanladığı karşıtlıklarla uyuşmaktadır. Kısaca, teknikteki karmaşıklık, Zebercet'in yaşamındaki karmaşıklığın bir yansımasıdır. Çünkü, Zebercet, romanın daha ilk sayfalarından itibaren bir intihara sürüklenmektedir. Yazar, koşullarını seçerken, Zebercet'e tek tük açık kapı bile bırakmamıştır. Kapkara bir hava esmektedir Zebercet'in yaşamında Camus'nün **Yabancı** adlı romanının kahramanı Meursault gibi neyi neden yaptığını bilmemektedir .Birtakım gerçekler vardır Zebercet'in çevresinde. Bunlara uysa da olmaktadır, uymasa da. Yaptığı şeylerin ilk bakışta belirli bir nedeni yoktur. **"Bilemiyorum, nedensiz olamaz mı?"** (s. 117) Ortalıkçı kadını boğması, kediyi tavayla öldürmesi, görünür nedenleri olmayan olgulardır. Ama, yazar, bu olguların bilinçaltına yerleşmiş cinsel baskıların sonucu doğduğunu göstermek istemektedir bize.

Zebercet, tam anlamıyla bir Meursault değildir. Ancak, Meursault'nun yaşamında duyduğu nedensizlik, varolmanın verdiği bulantıdan doğan ne yapacağını bilememe, kendini birtakım olaylara gelişigüzel kaptırıverme, Zebercet'in dünyasında da vardır. **Ortalıkçı kadının sevişirken gösterdiği küçücük bir huysuzluk, Zebercet'e cinayet işletirken, gözüne yansıyan ışınlar da Meursault'ya adam öldürtmektedir.** Ne var ki, Meursault'yu toplum yargısı yok etmektedir, dolaylı olarak, Zebercet ise, dolaysız olarak kendi yaşamına son vermektedir. Zebercet'te cinsel baskının doğurduğu sapkınlık, ve bu sapkınlığın bilinçaltı etkileri, toplum yargısını beklememekte kendi yargısını, hem de karşı konulması olanaksız olan yargısını yine kendi vermektedir. Çünkü, bu dünya ona göre "SAÇMA' 'bir dünyadır, artık.

Hummasını duyduğum günahlar penceresi
Cürmünü düşünen insanların çehresi
Kerim'in doğumu, Yusuf'un ölümü
Terli vücudlar ve ilkahın işlenmesi
Baldır kokusu, Sabahat'ın güğümü
Peygamberin ilk cildi, Allah'ın ölüsü
Ve Allah'ı saadette bulan inkârın özü
Siz, unutulmuş ganimetlerim
Yağmur boyu avdetlerim,
Arzu boyu azimetlerim,
Hâlâ paslı bir kilit altında mısınız?

Seni boy boy anahtarlarla denedim;
Açamadım... açıl porda, sende ganimetlerim...

(Servetifûnun, 26 Eylül 1940/2301)

bize gelen kitaplar

ÖDLEK / JAMES BARLOW — Roman (Çeviren: Burhan Engür) 25 lira.

CAN ŞENLİĞİ / ABBAS SAYAR — Roman, 15 lira.

DRESDEN GECESİ / LADISLAV MNACKO — Roman, (Çeviren: Zeyyat Selimoğlu) 15 lira.

ÇİRKEF / JAMES BARLOW — Roman (Çeviren: Ziya Kutlu) 20 lira.

MALIN GÖZÜ / ALBA DES CESPEDES — Roman (Çeviren: Muhterem Selimoğlu) 20 lira.

E Yayınları — P.K. 12 — İstanbul.

YARALISIN / ERDAL ÖZ — Roman, 15 lira.

VATAN MİLLET SAKARYA / YALÇIN ÇETİN — Karikatür, 10 lira.

SIRAGÖLLER / ÜLKÜ TAMER — Şiir, 10 lira.

TOPLANDILAR / TURGUT UYAR — Şiir, 10 lira.

SONRASI KALIR / EDİP CANSEVER — Şiir, 10 lira.

İÇİMİZDEKİ / VASKO POPA — Şiir (Çeviren: Necati Zekeriya), 7,5 lira.

ANICET / ARAGON — Roman, 15 lira.

Cem Yayınevi — Cağaloğlu / İstanbul.

GENÇLİK İÇİN NOTLAR / DIMITROV — Siyasî Konuşmalar (Çeviren: Adem ARTAM) 15 lira.

Maya Yayınları — Cağaloğlu Yokuşu, Kemaliye Han 4/14 — İstanbul.

CİNSEL DEVRİM / WILHELM REICH — İnceleme (Çeviren: Bertan Onaran) 20 lira.

Payel Yayınevi — P.K. 889 — İstanbul.

●

ÇERİBAŞI ABDULLAHLA İDAMLIK İSMAİL / AFET ILGAZ — Hikâye, 15 lira.

MEŞRUTİYET KIRAATHANESİ / RIFAT ILGAZ — Mizahî Roman, 15 lira.

Toplumcu Yayınlar Birliği — Nuruosmaniye C. Yavuz Han Kat: 2 — Cağaloğlu / İstanbul.

●

AYRI YOLLARA AYNI DURAK / ALPER ETİLİ — Hikâye, 12,5 lira

Alper Etili — P.K. 103 — Üsküdar [İstanbul.

●

GÜN DÖNDÜ / TARIK DURSUN K. — Roman, 20 lira.

Köprü Yayınları — P.K. 836 — İstanbul.

●

BALYOZ / TANJU CILIZOĞLU — Uzun hikâye, 15 lira.

TOP PATLADI, ORUÇ BOZULDU / FİKRET MADARALI — Fıkralar, 5 lira.

Tel Yayınları — P. K. 636 — İstanbul.

●

KÖR ŞEYTAN / MEHMET SEYDA — Hikâye, 15 lira.

Oluş Yayınevi — Babıali C. 54 — Cağaloğlu / İstanbul.

●

BEN SEVEREK BÜYÜRÜM / TURGAY GÖNENÇ — Şiir, 5 lira.

Dost Yayınları — Ahmet Rasim So. 15/5 — Çankaya / Ankara.

●

FELSEFENİN İLKELERİ (DİYALEKTİK MATERYALİZM) / AFANASİEV — (Çeviren: Nuri Samyeli) 15 lira.

TÜRKİYE SANAYİ PROLETARYASI / KOZALİEV — Çeviren Güneş Bozkaya) 15 lira.

KURTBOĞAN / MUSTAFA BALEL — Hikâye, 10 lira.

Yar Yayınları — P.K. 37 — İstanbul.

●

TÜRKİYE RAPORU / ULUSLARARASI HUKUKÇULAR KOMİSYONU — Türkiye Hukuk Devleti ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 7,5 lira.

Halat Yayınları — P.K. 793 — Sirkeci / İstanbul.

●

GÜNÜN APANSIZ AÇIKLANMASI / TEKİN SÖNMEZ — Şiir, 5 lira.

Nadas Yayınları — P. K. 118 — Sirkeci / İstanbul.

●

BÖLÜŞMEK / SEVİNÇ ÇOKUM — Hikâye, 15 lira.
Türk Edebiyatı Yayınları — P.K. 2 — İstanbul.

●

SEVİŞME YOLU / OVİDİUS — Şiir (Çeviren: İsmet Zeki Eyüboğlu) 4 lira.
Elif Yayınları — Sahaflar Çarşısı — Beyazıt / İstanbul.

SOYUT / Aylık Edebiyat Dergisi / 10 Haziran 1974 / Yeni Dizi : 71
Sahibi ve Sorumlu Yönetmeni: Halil İbrahim Bahar / Yönetim Yeri: Ankara Caddesi, Ankara Hanı, Kat: 4, No: 44 - Sirkeci, İstanbul.

●

Havale ve Yazışma Adresi : Halil İbrahim Bahar / Mithatpaşa Cad. 19/3. Beyazıt - İstanbul / Sayısı 10, Yıllık Abonesi 100, altı aylığı 60, Yabancı memleketlere 180 lira / Dizgi, baskı : Halk Matbaası (Tel: 22 19 98) Kapak baskısı: Reyo Ofset 22 78 08) İstanbul.

●

Gönderilen yazı ve şiirler üç ay içinde yayımlanmazsa, daha sonra da yayımlanmayacak demektir. / Gönderilen yazılarla ilgili mektuplara cevap verilmez. Yayımlanmayan yazıların niçin yayımlanmadığı açıklanmaz. / Her ayın 10'uncu günü yazılar matbaaya verildiğinden, bu tarihten sonra elimize geçecek yazılar bir sonraki sayıya kalır.

ŞİİR DİZİSİ

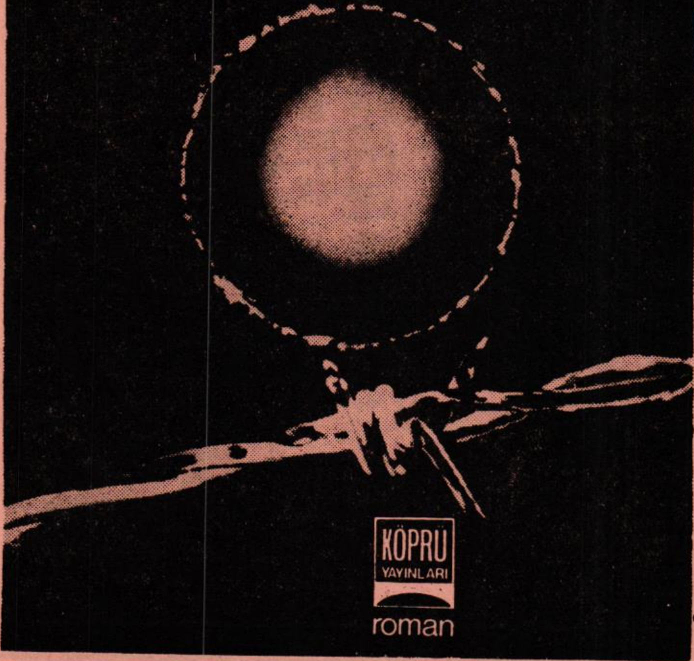
DEVLET VE TABİAT
ECE AYHAN

BENİ ÖPSONRADOĞURBENİ
CEMAL SÜREYA

YENİ ŞİİRLER
OKTAY RİFAT

e yayınları ankara caddesi 13
tel 268142. pk.12 ıstanbul

HERKİTAP 10 LİRA

ÇIKTI
Bütün kitapçılarda
tarık
dursun k.
gün döndü
KÖPRÜ
YAYINLARI
roman

HAYAT ECZA DEPOSU
KOLL. ŞTİ.
Sirkeci Nöbethane, Darussaade Caddesi
No. 7, Kat 2 — İSTANBUL
Tel: 22 86 37 — 22 64 61

Florürlü diş macunu

diş minelerini sertleştirir,
çürümeleri önler !

İstanbulun Anadolu yakasında
3 milyon metrekarelik bir sahada

150.000 nüfuslu yeni bir şehir doğuyor

